

Gandhi

Henriette Roland Holst-van der Schalk

bron

Henriette Roland Holst-van der Schalk, *Gandhi*. Ploegsma, Amsterdam 1947

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rola003gand01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

GANDHI'S EIGEN WOORDEN:

'Wanneer die zeldzame geestelijke schoonheid, waarnaar ik verlang, geheel natuurlijk voor mij is geworden, -wanneer ik niet meer in staat zal zijn tot enig kwaad, -wanneer niets hards of hoogmoedigs ook maar voor één ogenblik mijn gedachtenwereld vervult, dan en niet eerder zal mijn geweldloosheid de harten van alle schepselen treffen.'

Ter inleiding

Een amalgama van volken, vele talen sprekend, sedert eeuwen geknecht. Driehonderd millioen mensen, verspreid over enige grote steden en zevenhonderd vijftig duizend dorpen.

Twee grote godsdiensten, door diepe verschillen in wereldbeschouwing, levensopvatting en zeden gescheiden en welker botsingen door de heersers voor hun eigen doeleinden worden misbruikt.

Daarbij minderheden van Christenen, Joden en Parsi, die vaak tegen de meerderheid van Hindoes en Mohammedanen met de Engelse regering samengaan.

De Hindoes op hun beurt verdeeld in vier hoofd- en meer dan elfhonderd onderkasten.

En diep onder de laagste van deze kasten, de zeven millioen 'onaanraakbaren' of paria's, door allen geschuwd en veracht. Wie hen aanraakt, ja, zelfs wie het ongeluk heeft, zo hij een Brahmaan is, dat de schaduw van een paria op hem valt, is verontreinigd.

Indië, land van uitersten. Uitersten van rijkdom en ellende, van ascetisme en liederlijkheid, van onwetendheid en edele beschaving. Uiterste versterving naast weerzinwekkende sexuele losbandigheid. De pest der kinderhuwelijken, waarvan de vrouw het slachtoffer is. Drankzucht en opiumschuiven, algemeen onder de fabrieksarbeiders, bevorderd door de regeringsslijterijen en opiumkitten.

Dezelfde houten ploeg in gebruik als voor vijfduizend jaren, die de grond een paar centimeter diep openkrabt. In de stad als op het land een onbeschrijfelijke vuilheid met haar

gevolg van epidemieën, die miljoenen wegvagen. Een tiende der bevolking voortdurend aan de rand van de hongerdood.

Zoo was Indië, toen Ghandi aan de geestelijke hemel verscheen... Maar reeds eerder was het, hoog boven al die ellende, begonnen te ruisen in de hoge toppen. Indië is nooit zonder wijzen en heiligen geweest: mannen die de wereld verzaakten en zich in ontoegankelijke wouden of in eenzame grotten in het gebergte terugtrokken om tot zichzelf in te keren en daar God te zoeken. Zij leidden een leven van contemplatie, vasten en gebed; hun enige verlangen was, de genade der vereniging te ervaren. Aan de traditie hielden zij streng vast.

In de eerste helft der XIXde eeuw begon dit te veranderen. De beroemdste wijze en heilige uit die tijd is Rama-Krischna, die volgens de legende in 1830 uit een aanzienlijk geslacht van Bengaalsche Brahmanen geboren werd. Hij werd opgeleid voor priester en vervulde die functie vele jaren lang aan het hof van Koningin Rami Rash Mani te Daksaineswar. Na de dienst placht hij zich terug te trekken in het dichte woud van Panchabati, waar hij zich met de hartstocht van een bezetene wijdde aan de verering van Kali *) en haar smeekte, zich aan hem te openbaren. Pas na lange tijd ervoer hij de onuitsprekelijke vreugde der aanschouwing en werd hij opgeheven tot de extase der eenwording met de geest van het universum, de Moeder van het Heelal. Gedurende zijn priesterschap had Ramakrishna de oosterse weelde van het ritueel in de koninklijke tempel zeer vereenvoudigd. De hovelingen en het volk waren daarover

*) Kali is het scheppende en vernietigende element in het universum.

uiterst gebelgd, maar de koningin, die zijn heiligheid erkende, hield hem de hand boven het hoofd. Op verlangen zijner moeder had hij een Brahmaans meisje gehuwd. Onmiddellijk na het huwelijk zeide hij haar, te verwachten dat zij hem verder zou leiden op het pad van wereldverzaking en heiligheid, zoals zijn moeder tot dusver gedaan had. Hij vroeg haar afstand te doen van alle wereldse vermaken en een hoge toren te bewonen, waar zij haar verder leven kon doorbrengen in meditatie en gebed. De jonge vrouw voldeed aan het verzoek van haar echtgenoot; zij werd later Ramakrishna's leerlinge en verzamelde een kring van godvruchtige vrouwen om zich heen. Na haar dood werd ook zij heilig verklaard.

Nog eer Ramakrishna de eenwording met de Goddelijke Alziel bereikt had, begonnen begerigen naar het licht der waarheid hem toe te stromen, opdat hij ze zou onderwijzen. Verscheidene zijner discipelen zijn zeer beroemd geworden, het meest wel Keshub en Vivekananda. Keshub kwam tot den heilige in de tijd, dat het hoger onderwijs in Indië geheel verengelst was. Hij had gestudeerd aan een Engelse universiteit en sprak het Engels als zijn moedertaal. Men zeide van hem, dat hij even welsprekend was als Gladstone. Hij behoorde tot de unitarische richting in het Hindoeïsme, die de heilige Schriften van Christenen, Joden en Mohammiedanen op dezelfde hoogte stellen als die der Hindoes, omdat zij daarin dezelfde grondgedachte vinden over de Goddelijke Adem, die al het leven bezielt.

De stichter der unitariërs had, nadat hij in zijn jeugd een 'Suttee' *) had bijgewoond, de afschaffing van deze gru-

*) Het zogenaamd vrijwillig zich werpen van de weduwe op de brandstapel van haar echtgenoot.

welijke zede geëist. In zekere opzichten was hij zelfs radicaler dan Gandhi, die enkel de opheffing van de onaanraakbaarheid eist, maar het kastenstelsel wil behouden, terwijl Keshub dit in zijn geheel verwierp ^{*)}. Verder was hij de eerste, die tegen het kinderhuwelijk en de afzondering der vrouw ijverde.

De meest geliefde leerling van Ramakrishna was Vivekananda ^{**)}, die tot de kaste der Ksatria's (krijgsliden) behoorde. Ofschoon streng orthodox opgevoed, begon hij al vroeg aan de waarheid der Heilige Schriften te twijfelen en bestreed, dat men aan God moet geloven om redelijk te leven. Nieuwsgierigheid en een vage begeerte om het tegen dien wonderlijken heilige op te nemen, dreeven den overmoedigen jongeling naar Ramakrishna, maar al spoedig versplinterde die overmoed tegen de geestelijke superioriteit van den wijze als glas tegen een rots. Bij een tweede bezoek bracht deze den jongeling in een trance, die Ramakrishna gebruikte om hem enige vragen te stellen over zijn vroegere levens. Daaruit bleek wat Ramakrishna intuïtief reeds begrepen had toen hij Vivekananda als twaalfjarig kind eens ontmoet had, dat deze een volkomen gerijpte ziel was, die nog slechts één realisatie had door te maken alvorens tot een hogere staat over te gaan. Zijn heldhaftige aard, zijn schitterende gaven van welsprekendheid en bijna onbegrensde lichamelijk-geestelijke vermogens stelden hem in staat tot bovenmenselijke prestaties. Ramakrishna wijdde hem in de mysteriën der yogileer in, hij leerde den

*) Gandhi's motief daarvoor is, dat het kastenstelsel, door de beroepen erfelijk te maken, waarborgen van vaardigheid biedt bij hun beoefenaars.

***) De naam betekent: gerijpt tot oordeel des onderscheids. Het was Ramakrishna die hem die gaf.

trotsen, onstuimigen jongeling deemoed en volkomen zelfbeheersing. Later liet Ramakrishna Vivekananda grote reizen maken, zodat hij te voet een aanmerkelijk deel van Indië doorkruiste. Zijn gevoelig hart kromp ineen bij het zien van zoveel ellende, maar de Meester berispte hem gestreng om elke uiting van medegevoel, zo daarin het geringste element van sentimentaliteit aanwezig was. Men mocht geen sentimentaliteit, dat is geringschattend mede jegens de armzaligste en ellendigste mens koesteren; immers, in elke mens leefde een vonk van de goddelijke kracht. Mededogen en deernis echter mocht men voelen, dat waren actieve krachten, die in elk levend wezen het absoluut goddelijke zagen en het als zodanig wilden dienen.

Vivekananda's optreden op het wereldparlement der godsdiensten te Boston maakte sensatie. Alles aan hem werkte daartoe mee: zijn prachtige, indrukwekkende kop *) en herculische gestalte, zijn schilderachtige kleedij, zijn schitterende welsprekendheid, en niet minder de apostolische ijver waarmee hij opkwam voor wederzijdse verdraagzaamheid en gezamenlijke strijd tegen armoede, ontucht, onwetendheid en ontaarding. Met één slag werd hij wereldberoemd. In Engeland kreeg hij een aantal toegewijde volgelingen, waaronder vooral 'Zuster Videveta' bekend geworden is.

Terug in India wijdde Vivekananda zich geheel aan het werk der geestelijke en sociale wedergeboorte van zijn geboorteland. Onvermoeid trok hij van plaats tot plaats, als een der oude profeten smekend, vermanend en waarschu-

*) In zijn jeugd leek Vivekananda's gelaat op dat van een jongen Boeddha.

wend. Maar tenslotte wreekte de natuur zich: zijn titanische kracht begaf hem en hij stierf voor zijn veertigste jaar aan suikerziekte.

Gelijktijdig met hen, die de strijd voerden in de geestelijke en sociale arena, komen twee mannen op, die hem aanbidden op het terrein der politiek. Het zijn Gokhale en Tilak. De eerste sticht het verbond der 'Servants of India', welks leden middenpunten van hervormingsarbeid en volksopvoeding organiseren, min of meer zoals Gandhi dit later in zijn Ashram zou doen, maar zonder diens ascetisme en strenge eis van geweldloosheid.

Het was Tilak, die op het AI-Indisch congres van 1905, waar de nationalisten voor het eerst de meerderheid hadden, de leus van zelfbestuur (Swarai) aanhief. Met behulp der omstandigheden gelukte het hem, om nog voor de eerste wereldoorlog enige kleine concessies aan de Engelse regering af te dwingen, die in 1919 door de Montagu-Chelmsford-hervormingen gevolgd werden. Deze betekenden een eerste bescheiden stap op de weg naar zelfbestuur. Intussen had Engeland gedurende de oorlog, toen het een beroep op India deed, veel meer beloofd, daarbij waren ook de eisen gegroeid en het was te laat om door dergelijke kleine concessies de ontevredenheid te bezweren.

Een derde Indische leider, dien Gandhi in liefde en bewondering bleef gedenken, was Dadabhai. 'De ongekroonde koning van Bombay' noemde men hem wegens zijn grote populariteit in deze provincie. Van hem leerde Gandhi de deugden van liefde en vergevensgezindheid (Ahimsa) toepassen in het openbare leven.

Alle drie deze mannen beschouwde Gandhi als zijn leermeesters, voor alle drie koesterde hij grote hoogachting en met Gokhale verbond hem een hechte persoonlijke vriend-

schap, zoals een enkele maal tussen ouderen en jongeren ontstaat. In de jaren zijner Zuidafrikaanse werkzaamheid raadpleegde hij den ervaren vriend herhaaldelijk. ‘Gokhale’, getuigt Gandhi van hem, ‘scheen mij alles te zijn, wat men van een leider kan wensen. Louter als kristal was hij, zacht als een lam, moedig als een leeuw en ridderlijk tot in het overdrevene’.

Wat is nu wel het wezenlijke verschil tussen de hierboven genoemde leiders ^{*)}, die toch ook het volle vertrouwen des volks bezaten, met Gandhi? Pas in de loop van zijn levensverhaal zal ons dit ten volle duidelijk worden. Echter wil ik nu reeds op een paar essentiële punten wijzen.

Ten eerste zag Gandhi in, dat het, om zelfbestuur als een eerste stap tot Dominion-status en volledige onafhankelijkheid te verwerven, vóór alles nodig was de massa's tot zelfwerkzaamheid te brengen. Hij propageerde niet slechts negatieve strijd door de non-coöperatie, maar ook positieve hervormingen, die niet op zelfbestuur hoefden te wachten, zoals de bevrijding der vrouw door de afschaffing der kinderhuwelijken, de hervorming van het onderwijs in nationale zin, de sluiting der drankhuizen, opiumkitten en bordelen en de boycot van alle in Engeland geweven stoffen. Dit zou slechts mogelijk zijn, zo de volksmassa' de oude, haast verloren gegane ambachten van het spinnen en weven weer ter hand namen.

In de tweede plaats vereenzelvigde Gandhi, wat nog geen ander leider gedaan had, zich volkomen met de ellendige volksmassa's door zijn sociale positie op te geven, zijn for-

*) Er waren er nog andere, die ik niet genoemd heb, o.a. de grote wijsgeer en staatsman Aurobindo Ghose, die in de eerste jaren der XIXe eeuw een boycot organiseerde van alle engelse waren in de provincie Bengalen.

tuin weg te schenken en vrijwillig een leven te leiden van armoede en ontbering. Hij begon altijd met de eisen, die hij aan anderen stelde, zelf in praktijk te brengen - zo predikte hij niet slechts tegen het euvel der onaanraakbaarheid, maar gaf het voorbeeld door onaanraakbaren op te nemen in zijn eigen woning en aan zijn tafel te nodigen^{*)}.

En tenslotte is Gandhi de eerste politieke leider, niet slechts in Indië, maar door de gehele wereld, die de politiek wil grondvesten op het fundament van de godsdienst, dat is op absolute, onvoorwaardelijke waarachtigheid en liefde, - de enige, die er met ijzeren consequentie naar streeft, de middelen in overeenstemming te brengen met het doel van de bevrijding der mensheid.

*) Evenals Tagore.

I**Kinderjaren en jeugd**

Mohandas Karamchand Gandhi werd in September 1869 te Porbandar in de staat Goejarat geboren. Zijn grootvader zowel als zijn vader waren dewan (minister van financiën) bij een der indische vorsten. Zij behoorden tot de secte der dsjaina's, voor welke Ahimsa het eerste gebod is en die streng vegetarisch leven. Van kind af aan waren het land en de zee hem even vertrouwd; het land doorgloeid van de zon, bevolkt door mensen, dieren en planten, de zee blauw en rustig, zacht ruisend en zingend waar de golven braken op het strand en zich uitstrekkend tot daar, waar zij één werd met de opale hemel.

Onder de indische jeugd der hogere kasten begon in Gandhi's jeugd het gebruik van vlees en wijn in zwang te komen; zij dachten daardoor lichamelijk krachtiger te worden en beter in staat, voor de bevrijding van hun land te strijden. Op instigatie zijner schoolmakers besloot Gandhi hun voorbeeld te volgen; aanvankelijk vond hij het vlees van een bok, dat hij met den makker die hem verleid had in het geheim nuttigde, walgelijk. Maar toen deze jongen hem meenam naar een duur restaurant, waar hem allerlei verfijnde vleesgerechten werden voorgezet, kreeg hij er de smaak van beet. Daarbij begon hij wijn te drinken en te roken.

Om de kosten van een en ander te bestrijden, nam Gandhi nu en dan een paar geldstukjes weg uit de beurs zijner moeder. Toen dit onvoldoende bleek en hij hoe langer hoe dieper in de schuld kwam bij den eigenaar van het restau-

rant, stal hij een goudstuk van zijn broer. Maar berouw en vrees voor ontdekking maakten hem tenslotte zo rampzalig dat hij besloot alles aan zijn vader te bekennen. Deze was een strenge, zwijgzame man met een gesloten karakter en Gandhi voelde, dat hij nooit de moed zou hebben tot een mondelinge biecht. Hij besloot alles, waaraan hij zich schuldig had gemaakt, uitvoerig op te schrijven. Zijn vader lag toen zwaar ziek te bed; de jongen gaf hem het papier en durfde geruime tijd zijn ogen niet opslaan. Toen hij het eindelijk deed, zag hij hoe den zieke de tranen over de wangen liepen, terwijl hij zwijgend het papier verscheurde. Door deze milde vergiffenis voelde Gandhi zich dieper beschaamd dan zo zijn vader hem heftige verwijten gedaan en gestraft had. Van toen af aan besloot hij zich nimmer meer aan leugen en oneerlijkheid schuldig te maken. Weldra kwam voor hem de gelegenheid om dit beginsel toe te passen. Op een goede dag verscheen op de school te Raykot, die de twaalfjarige knaap bezocht, de inspecteur van het onderwijs Gilen, die de jongens vijf eenvoudige woorden liet spellen, onder andere ketel. Gandhi zag daar geen kans toe; de meester had geprobeerd hem te doen begrijpen dat hij het woord van zijn buurman kon overnemen en zodoende een vernedering voorkomen, maar Mohan ging daar niet op in en toen de meester, nadat de inspecteur vertrokken was, hem vroeg: 'waarom schreef je het niet over zoals de anderen? Ik gaf je toch een wenk om het te doen. Door je boosaardigheid heb je ons allen gediscrediteerd,' antwoordde de jongen geen woord. Met tranen in de ogen en gloeiende wangen liep hij naar huis.

Dit was zijn eerste ervaring, dat naar de waarheid leven niet altijd op prijs gesteld wordt, door vele dergelijke ervaringen gevolgd.

Op zijn dertiende jaar huwde Gandhi, naar de indische gewoonte, een meisje van zijn kaste, dat nog een paar jaar jonger was dan hij. Zoals gewoonlijk bij een kinderhuwelijk bracht de jonge vrouw slechts de helft van het jaar door in het huis van haar echtgenoot en woonde de andere helft bij haar ouders. Gandhi was van nature, zoals de meeste Indiërs, zeer zinnelijk en zelfs toen de arme Kastoerbay haar eerste kindje verwachtte, mocht zij zich niet aan zijn liefkozingen onttrekken. In die tijd was zijn vader zwaar ziek; hij had op zich genomen hem 's nachts te verplegen, maar door zijn schuldige hartstocht verwaarloosde hij zijn kinderlijke plicht en op een nacht klopte de bediende aan zijn slaapkamer om hem te zeggen dat zijn vader gestorven was. Veertig jaar later zou Gandhi schrijven, dat deze vlek in zijn leven nooit uitgewist was.

Kort na zijn vader's dood had hij het verdriet, dat zijn jonge vrouw een kindje ter wereld bracht, dat slechts enkele dagen leefde.

Door zijn huwelijk verloor Gandhi een geheel jaar voor zijn studie op de Middelbare School. Hij had aanvankelijk veel moeite met het sanskriet en werd op zijn verzoek overgeplaatst naar de perzische afdeling ^{*)}, maar op het aandringen van een zijner leraars kwam hij hierop terug. Gandhi vond in zijn later leven geen gelegenheid, om diepgaande studie te maken van de heilige taal der Hindoes, wat hij ruiterlijk erkende. Hij beheerste haar echter voldoende, om van de diepzinnige schoonheid der oepanisjads en veda's te genieten. Zijn oude kindermeid had hem de eerste frag-

*) De perzische taal vervult in het Oosten de functie die het Frans eertijds in West-Europa vervulde; zij is gemakkelijk te leren.

menten daarvan voorgezongen tot hij ze van buiten kende. Steeds dieper werkten zij op hem in en toen hij later te Sabernati bij Ahmedabad een Ashram *) had gesticht en daar woonde, plachten hij en z'n geestverwanten elke morgen de dag te beginnen met het voorlezen van enkele verzen uit de Gitas. Ik neem er hier een over uit Fülöp Millers boek over 'Lenin en Gandhi':

'Heer, verhoed dat ik dingen aanschouw die boze gedachten opwekken.
 Beter ware mij dat ik blind was.
 Heer, verhoed, dat ik mijn lippen met onreine woorden bezoedel.
 Beter ware mij, dat ik stom was.
 Heer, verhoed, dat ik enig woord van laster of schennis verneem.
 Beter ware mij, dat ik doof was.
 Heer, verhoed, dat ik haar met begeren aanzie, hen, die mijn zusters moesten zijn.
 Beter ware mij, dat ik dood was.'

Nadat Gandhi op zijn achttiende jaar de Middelbare School had afgelopen en eindexamen had gedaan, studeerde hij enige tijd aan een Indische hogeschool. Deze studie liep echter op niet veel uit, en op raad van een ouden brahmaansen vriend der familie besloot hij naar Londen te gaan om daar zijn graad als advocaat te halen. Het was in 1888

*) Een eigenaardige oosterse instelling, die in uiterst verschillende vormen voorkomt. Gandhi's Ashram te Sabernati heeft in hoge mate het karakter van een kloosterschool, waar de askese wordt beoefend. Tevens oefenen de leerlingen zich in het spinnen en weven en in de landbouw.

nog een uitzondering, dat een Indiër in Engeland studeerde, en het had heel wat voeten in de aarde, eer Gandhi's moeder haar toestemming gaf. Zij vreesde, dat haar zoon onder de invloed van het engelse milieu de strenge levenswandel, waarin zij hem had opgevoed, ontrouw zou worden. Pas toen hij in tegenwoordigheid van een priester de drievoudige gelofte had afgelegd van vlees noch wijn te gebruiken en kuis te leven, gaf zij haar toestemming. Hij zou haar niet weerzien.

Voor een deel van de secte, waartoe Gandhi's geslacht behoorde, was het denkbeeld ondragelijk, dat een der hunnen zich naar het goddeloze Westen zou begeven. Geen enkel lid van de kaste was nog in Engeland geweest en de voorzitter der algemene vergadering, waarvoor Gandhi moest verschijnen, verbood hem daarheen te gaan, daar de verering van Vishna zich niet verdroeg met een verblijf in Europa. Toen Gandhi verklaarde zich aan dit verbod niet te zullen storen, sprak de Sheth de ban over hem uit. Toen hij, na de voltooiing zijner studie, terugkeerde, kostte het nog moeite genoeg, die weer opgeheven te krijgen.

In September 1888 scheepte Gandhi zich in naar Londen, zijn jonge vrouw met een baby van een paar maanden achterlatend. Hij was te verlegen om op reis met zijn medepassagiers kennis te maken. Te Southampton gingen allen aan wal, enkel Gandhi droeg een wit flanelen pak, wat zijn verlegenheid nog erger maakte. Het was Zaterdag en pas Maandag kwam zijn bagage te Londen aan! Men kan zich denken hoe de wereldstad met haar geweldig verkeer, haar eindeloze straten waardoor tot diep in de nacht een mensenmenigte heen en weer vloedde, op hem werkte. Aanvankelijk voelde hij zich diep ongelukkig in die woestenij van steen, waar hij niemand kende, en de grijze of groene mist soms

dagenlang haar ondoorzichtig gordijn tussen de huizen schoof. Ook leed hij in het begin van zijn verblijf voortdurend honger: het pension waar hij zijn intrek had genomen hield absoluut geen rekening met gasten, die een vegetarische leefwijze volgden. Bij toeval ontdekte Gandhi op zijn zwerftochten door Londen een vegetarisch restaurant; 'daar kreeg ik,' schrijft hij, 'de eerste behoorlijke maaltijd, die ik sedert mijn vertrek uit Indië genoten had.' Gaandeweg paste Gandhi zich aan het nieuwe milieu aan; hij leerde vloeiend engels spreken en hield in de vereniging van vegetariërs, waarvan hij lid geworden was, zelfs voordrachten. Enige hoogstaande mensen, waarmee hij in aanraking kwam, waaronder Dr Metha, ontsloten hem de mooie en goede kanten van de westerse cultuur, die hij allengs leerde waarderen.

Van kind af aan had Gandhi een afkeer gehad van de kunstmatige scheidingslijnen tussen de mensen. Een paria, die bij zijn ouders de privaten schoonmaakte, placht hij geregeld een hand te geven, en als men hem dan beval, zich daarna onmiddellijk op de voorgeschreven wijze te reinigen, lachte hij en zei niet te begrijpen waartoe dat nodig was. Als kind voelde hij zich sterk tot het Christendom aangetrokken en de maningen van Jezus in de Bergrede, zijn geboden van vergevengeduldigheid en broederlijke liefde tot de naaste, openden hem nog eerder vergezichten naar ware vroomheid dan de Gita, de Veda's en de Boeddhistische hymnen. Later zou hij tijdelijk het Christendom vijandelijk gezind worden, doordat hij thuis uit de gespreken zijner ouders met Mohammedaanse en Parsi vrienden gemerkt had hoe onverdraagzaam de Christelijke missionarissen waren.

Een poos lang ging Gandhi te Londen veel om met voor-

aanstaande theosofen, waaronder mevrouw Blavatski, de leermeesteresse van Annie Besant. Zij wezen hem op de geschriften van Tolstoi en Ruskin, die hij nog niet kende. Tolstoi's 'Het Koninkrijk Gods is binnen in U' was een van de boeken die hem het meest hielpen de weg naar zijn eigen diepste ik te vinden. Het sterkst echter was de indruk die Ruskin's 'Unto this last' op hem maakte; dit boek opende hem niet slechts de ogen voor de afschuwelijkheid ener gemechaniseerde, materialistische cultuur, maar wees hem ook een weg ter ontcoming.

Men stelle zich Gandhi in zijn Londense tijd niet voor als de asceet en heilige van Ahmedabad, die met de lendenschort van khaddar als enig kledingstuk heel Indië doorkruist om Ahimsa te prediken en met één gebaar van zijn hand, één woord van zijn lippen, tierende menigten tot kalmte brengt. Neen, hij was in die jaren nog een zoeker, en feitelijk nog maar een jongen, immers ternauwernood twintig jaar oud. Geen wonder, dat hij een poos lang de invloed onderging van het engelse milieu. Kan men zich Gandhi voorstellen, voor wien het uitkiezen van een das, passend bij zijn costuum, een ernstige zaak is, evenals het strikken daarvan, en die dansles, les in het voordragen en het vioolspel neemt, om in gezelschap te kunnen schitteren, en met dergelijke dingen kostbare uren verspilt?

Spoedig echter begreep Gandhi, dat hij in dit alles toch maar een brekebeen zou blijven, en ging hij zich naast zijn studie op ernstiger dingen toeleggen. Hij bestudeerde de Bijbel, de Koran en de heilige geschriften der Hindoes, en kwam tot de slotsom, dat alle grote godsdiensten in de grond hetzelfde prediken, namelijk de overwinning van het kwaad, niet door geweld maar door daadkrachtige welgezindheid, vertrouwen en vrijwillig lijden.

Na de beëindiging zijner studie keerde Gandhi in 1891 naar Bombay terug. Zijn broeder ontving hem met het droevig bericht dat hun moeder gestorven was. Ofschoon hij nog meer aan haar gehecht was dan aan zijn vader, waren de Londense jaren zulk een school van zelfbeheersing voor hem geweest, dat niemand, zoals hij later getuigde, zijn smart bemerkte.

Nadat Gandhi een tijd bij zijn vrouw en zijn vierjarig zoontje had doorgebracht, besloot hij zich te Bombay als advocaat te vestigen. Er waren nog slechts enkele Indiërs, die dit ambt uitoefenden, en het duurde een poos tot hij tot de balie toegelaten werd.

In het boek van Andrews, een van Gandhi's intiemste vrienden, geeft deze enige voorbeelden van de beginselen, waarnaar de Mahatma zijn practijk als advocaat inrichtte. Hij poogde nooit een zaak te winnen door middelen die het daglicht niet konden zien. Evenmin belastte hij zich met de verdediging van andere dan onaanvechtbare zaken. Het gelukte hem somtijds, zijn cliënt te overtuigen dat het beter was, schuld te bekennen en veroordeeld te worden dan door leugenachtige practijken een veroordeling te ontgaan.

Dit alles verklaart de achting en vriendschap, die Gandhi zich bij zijn collega's en de leden der rechterlijke macht verwierf. Het duurde niet lang, of hij kreeg een bloeiende practijk, die hem een flink inkomen verschafte.

In '93 verzocht een grote firma in Natal Gandhi, om voor de tijd van één jaar naar Zuid-Afrika te gaan, teneinde te pogen een zaak, die over duizenden ponden sterling liep, voor haar in het reine te brengen. Na enige aarzeling stemde Gandhi toe, weinig denkend dat hij niet één, maar, met enkele onderbrekingen, twintig jaar in het zwarte werelddeel verblijf zou houden.

In Zuid-Afrika kreeg Gandhi voor het eerst de volle zwaarte van de ‘colourbar’ te voelen. Weliswaar beschouwden de blanken zich overal als het uitverkoren ras, dat terecht de wereld beheerste; maar in Indië was aan de hoogmoed der Engelsen paal en perk gesteld, doordat zij gedurig met leden der hoogste kasten en inheemse vorsten in aanraking kwamen. Natuurlijk heersten ook daar onverkwikkelijke toestanden. In hun eigen land werden de Indiërs, op enkele uitzonderingen na, in smerige, overvolle derde-klassewagens zonder enig comfort geperst, waar zij dikwijls lange uren achtereen moesten staan. Zij konden slechts ondergeschikte ambtenaren worden, en wanneer zij zich daartoe wilden bekwamen, dan moesten zij dit doen door het medium der Engelse taal, waardoor veel kostbare tijd verloren ging.

Dit alles was onbillijk en in hoge mate ergerlijk, maar niet te vergelijken met de schandelijke manier, waarop de Indiërs in Zuid-Afrika behandeld werden. Iedere Europeaan - natuurlijk waren er uitzonderingen - meende het recht te hebben, deze ‘koelies’ met de grootste verachting te bejegenen.

Hiervoor waren verschillende oorzaken. Ten eerste was de ‘colourbar’ in Zuid-Afrika, sedert de tijd der kolonisatie door de Boeren, altijd zeer scherp getrokken geweest, een soort zelfverdediging van de blanken, die zich bedreigd voelden door de vele malen talrijkere zwarte bevolking.

Ten tweede vond de vijandigheid der blanken, zowel Boeren als Engelsen, tegen de Indiërs haar grond in jaloezie. De meesten hunner waren als contractarbeiders naar Natal of de Transvaal gekomen, waar zij zich, na afloop van hun vijfjarig contract, vaak als winkeliers, kooplui, enz. vestigden. Hun uiterst sobere levenswijze, grote zuinigheid en

vlijt stelden hen in staat snel vooruit te komen en een goede positie te verwerven. De blanken, die veel meer behoeften hadden en het harde werken niet gewoon waren, voelden zich bedreigd door de toenemende indische immigratie. ‘Tegenover een ras, dat geduldig en sober was en opgevoed in het geloof aan een hogere wereld, kon de ongeduldige, weelderige, materialistische blanke niet opkomen.’

Onmiddellijk na zijn aankomst kreeg Gandhi het bewijs, hoe hij in een land was gekomen, waar de Indiërs als paria's werden behandeld. Ofschoon hij onberispelijke Europese kleding droeg, weigerden de hotelbezitters en restaurateurs, onder doorzichtige voorwendsels, hem toe te laten. Op zijn reis van Durban naar Johannesburg, wilden de conducteurs, zonder zich te storen aan zijn plaatsbewijs eerste klasse, hem herhaaldelijk daaruit verwijderen en dwingen in de derde klasse plaats te nemen. Echter gelukte het hem, dank zij zijn kalmte, zelfbeheersing en doorzetting, zijn ‘ongewelddadige weerstand’ te doen zegevieren over hun onhebbelijkheid. Ook ontmoette hij een paar Engelsen, die hem heus bejegenden en hielpen om een nachtverblijf te vinden.

Het met enkele lampen verlichte station te Pretoria was niet aanlokkelijk, toen Gandhi op een Zondagavond in 1893 daar aankwam, en hij zag onrustig rond naar een vriendelijk gezicht, maar er was er geen. Een Amerikaanse neger hielp hem een klein familie-hotel vinden, waarvan de eigenaar geen bezwaar had hem te herbergen en na een gesprek van dien eigenaar met de andere gasten stemde deze er in toe dat Gandhi in de gemeenschappelijke eetzaal zijn maaltijden zou gebruiken. Zijn rustig, beslist en vriendelijk optreden had op de lange, bezwaarlijke reis telkens over alle moeilijkheden gezegevierd.

Gedurende het jaar, dat Gandhi in Johannesburg woonde, kwam hij ook met vele Europeanen in aanraking. Nadat hij de zaak door een voor beide partijen eervolle schikking tot een goed einde had gebracht, besloot hij voorlopig in de kolonie te blijven en te pogen, het onrecht waaronder de Indiërs gebukt gingen, uit de wereld te helpen.

Op den duur gelukte het Gandhi om in aanraking te komen met alle Indiërs in Pretoria. Hij poogde deze te overtuigen hun onhygiënische gewoonten op te geven, en stelde de oprichting van een vereniging voor, die bij de autoriteiten op opheffing van tal van onbillijkheden zou aandringen.

Gedurende zijn verblijf in Zuid-Afrika kreeg Gandhi allengs een grote praktijk als advocaat. Daar hij strikt vasthield aan zijn beginsel van waarachtigheid, werd hij hoe langer hoe meer gevraagd voor de regeling van moeilijkheden door arbitrage. Telkens hoopte hij naar India terug te kunnen gaan, maar telkens kwam er iets in de weg. Eens was hij reeds te Durban, toen hij hoorde dat de koloniale regering een ontwerp indiende om de Indiërs het kiesrecht voor de Natalse volksvertegenwoordiging te ontnemen. Tegenwillig stemde Gandhi, die het bericht kreeg op een afscheidspartij te zijner ere, er in toe om een maand langer te blijven, teneinde een protest te organiseren. De maand werd echter een jaar. Hij slaagde erin een grote beweging onder de Indiërs in het leven te roepen. Een petitie aan de regering kreeg duizenden handtekeningen en toen dit niet voldoende bleek, richtte Gandhi een nationale vereniging van Indiërs op om actie te blijven voeren. Het enthousiasme was reusachtig; jammer genoeg bleef de vereniging in hoofdzaak tot de kooplieden en intellectuelen beperkt. De meerderheid der ‘contractkoelies’ leefde zoals Sir William Hooper het uitdrukte, onder een stelsel van halve slaver-

nij^{*)}. Echter allengs vonden steeds meer contractkoelies de weg naar Gandhi's kantoor, waar zij zeker waren hulp te krijgen. Hij poogde hen uit hun apathie en onwetendheid op te heffen, o.a. door het stichten van een ontwikkelingsvereniging en een kleine bibliotheek.

In 1896 kreeg Gandhi verlof, om voor een half jaar terug te gaan naar India, waar hij de publieke opinie op de hoogte wilde brengen van de vernederingen, die de Indiërs in Zuid-Afrika leden. Gedurende zijn verblijf in het zwarte werelddeel was Gandhi innerlijk gegroeid. Door zijn leiderschap van de jonge beweging der contractarbeiders had hij een groot gevoel van verantwoordelijkheid gekregen. Het lezen van sommige van Tolsto's werken, in de eerste plaats 'Wat moeten wij doen?' had hem tot de overtuiging gebracht, dat verdraagzaamheid, mildheid en geduld de beste middelen waren om zijn doel te bereiken. Ook had hij zijn levenswijze zeer versoberd.

Eer hij naar Zuid-Afrika terugging, kreeg Gandhi voor het eerst gelegenheid om een zitting van het Congres bij te wonen; hij voelde zich door de enorme zaal en het grote aantal afgevaardigden zo van zijn stuk gebracht, dat hij ternauwernood zijn resolutie vermocht voor te lezen inzake de Zuid-Afrikaanse kwestie, en slechts enige woorden van toelichting stamelde. In de maand, die hij na het Congres bij Gokhale doorbracht, had Gandhi alle gelegenheid, de verplichte weelde van Lord Curzons durbar's^{**)}, de opvolger van Lord Hastings, te Ieren kennen. De indruk die hij daarvan kreeg, maakte dat hij weer een stap verder ging

*) Ongeveer dezelfde toestanden heersten indertijd in Deli.

***) Durbar betekent officiële ontvangst.

in de versobering zijner levenswijze, om zich meer een te voelen met het volk. In Zuid-Afrika had hij zich het recht om eerste klasse te reizen niet laten ontnemen, nu maakte hij de reis van Calcutta naar Raykot vrijwillig in de derde. Ook in Zuid-Afrika en later in India hield hij daaraan vele jaren vast, niettegenstaande de kwelling, die de derde klasse vooral bij lange, nachtelijke reizen betekende.

Op een kwade dag brak te Johannesburg, in de wijk waar de arme indische arbeiders woonden, pest uit. Het gemeentebestuur liet de wijk dadelijk ontruimen en later verbranden. Gandhi vond een verpleegster en enige Indiërs bereid om hem te helpen de drie en twintig zieken te verplegen. Met uitzondering van twee hunner, op wie Gandhi een eenvoudige behandeling met leemcompressen toepaste, stierven allen, ook de verpleegster. Gandhi was van mening dat het gemeentebestuur in gebreke was gebleven, en hij zette zijn opinie in een open brief aan de pers rondborstig uiteen. Deze brief bezorgde hem drie nieuwe vrienden: Albert West, die op zijn verzoek de redactie van 'Indian Opinion' te Durban op zich nam; de Rev. Joseph Doke, die Gandhi lange tijd verpleegde, nadat hij door een moord-aanslag ernstig gewond was, en Henri Polak, later een van zijn voornaamste helpers. Het was Polak, die hem in die tijd Ruskin's 'Unto this last' leende. Gandhi las het boek op de reis van Johannesburg naar Durban, die een etmaal duurde, en het maakte zulk een overweldigende indruk op hem, dat hij in de slapeloze nacht die daarop volgde, besloot zijn leven geheel met de beginselen van Ruskin in overeenstemming te brengen. Hier was een stem uit het Westen, met hartstochtelijke waarheidsdrang de eenvoudige maar diepe waarheden verkondigend, die in zijn eigen hart leefden. Volkomen waarachtigheid en rechtvaardig-

heid, gegrondvest in de welgezindheid die mensen jegens elkander moeten koesteren. De heiligheid van alle levende wezens - de jongeren, de werkelozen, de armen, de ouden, de zieken. Een opvoeding, die zachtmoedigheid en rechtvaardigheid inprentte, nuttig werk leerde verrichten en een sober leven leiden. Gandhi wist al deze dingen sedert vele jaren en had er zijn bestaan naar ingericht. Maar de diepe ernst en vurige welsprekendheid van Ruskin deed ze hem in een nieuw licht verschijnen, als las hij ze nu voor het eerst.

Weldra kreeg Gandhi gelegenheid te bewijzen hoezeer het hem ernst was met de liefde jegens alle mensen. Toen er een opstand van een Zoeloestam uitbrak tegen de regering, stelde hij zich onmiddellijk beschikbaar en bood aan met de hulp van enige andere Indiërs een ambulance-corps op te richten. Maar weldra merkte hij dat er geen sprake was van oorlog; wat gebeurde, was eenvoudig een mensenjacht. De Zoeloes die hij kreeg te verplegen waren niet in het gevecht gewond, maar gruwelijk mishandeld.

C.F. Andrews, die van al Gandhi's vrienden het sterkst onder de indruk is geweest van de heel bijzondere sfeer die zijn persoonlijkheid in alle omstandigheden omgaf, heeft ons een beschrijving nagelaten van den Mahatma, zoals hij deze aan het einde van een inspannende dag tussen de zijnen zag zitten bij een kort bezoek aan de Phoenix-hoeve. Ik ontleen daaraan het volgende:

De inspanning van een lange dag van rusteloze hulp aan de armen was voorbij en de Mahatma zat buiten, volslagen uitgeput. Hij had een ziek kind op zijn schoot, dat zich met ontroerende affectie aan hem vastklemde. Ook een Zoeloemeisje had zich tegen hem aangenesteld. Gandhi verzocht Andrews om een van zijn lievelingshymnen te zingen. In

de toenemende duisternis zong Andrews Newman's heerlijke lied 'Lead, kindly light'. Toen hij zweeg, herhaalde Gandhi zachtjes de twee laatste regels. Nooit vergat Andrews het beeld van Gandhi zoals hij daar zat: in zijn gelaat de trekken van het lijden gegrift, dat hem aan alle kanten omgaf en dat hij geen ogenblik kon vergeten, en toch vol innerlijk licht.

II

De strijd in Zuid-Afrika

Toen Gandhi in 1894 de strijd tegen de uitzonderingsbepalingen, waaronder de Indiërs leden, begon, had hij niet gedacht, dat die strijd volle twintig jaar zou duren en uiterst dramatische vormen aannemen, noch dat hij zelf in het verloop daarvan een strijdwijze zou ontdekken en toepassen die een nieuw hoofdstuk zou openen in de algemene ontvoogdingsstrijd der mensheid.

Gedurende deze twintig jaar bleef Gandhi met enige onderbrekingen in Zuid-Afrika gevestigd. Hij had zijn vrouw en kinderen laten overkomen en oefende eerst te Johannesburg en later te Durban de advocatenpraktijk uit. Slechts een paar keer bezocht hij in al die jaren India, om met zijn vrienden overleg te plegen en de publieke opinie te bewegen steun te verlenen aan de strijdende Indiërs in Zuid-Afrika.

Al die tijd leidde Gandhi de beweging naar zijn overtuiging, dat haat en wreedheid evenals leugen en bedrog altijd eindigen met zich tegen hem die ze gebruikt te keren, en dat de enige strijdwijze, die tenslotte tot het doel voert, is, de ongewelddadige weerstand tegen onrecht en de bereidwilligheid voor zijn overtuiging te lijden. Wie vrees voor armoede, honger, gevangenis, mishandeling en zelfs de dood heeft overwonnen, is onkwetsbaar, en wie van de wil tot Ahimsa, dat is absolute geweldloosheid, vervuld is, zal op de duur de verbeterste vijanden ontwapenen en tot zijn vrienden maken.

Gandhi bracht deze dingen in praktijk van het ogenblik af,

dat hij voor het eerst de Zuidafrikaanse bodem betrad. Onmiddellijk na zijn aankomst werd hij bijna gestenigd en kon slechts met de grootste moeite langs achterstraten het huis van een vriend bereiken. Later scheelde het niet veel, of hij was door een fanatieken Pathaan, die hem van verraad beschuldigde, vermoord; herhaaldelijk bracht hij korter of langer tijd in de gevangenissen van Zuid-Afrika door en moest daar zware arbeid verrichten. Niets kon zijn blijmoedigheid verstoren en zijn beminnelijke glimlach verduisteren; nooit verliet hij een verblijfplaats zonder zich vrienden gemaakt te hebben, die zijn heengaan betreurden. Het spreekt vanzelf dat de Indische beweging in Zuid-Afrika gedurende dit twintigjarige tijdvak niet met voortdurend toenemende kracht op haar doel toestevende. Integendeel: zij maakte enige diepe inzinkingen door, waarin dit doel verder verwijderd scheen dan ooit.

In 1912 kwam een eervol vergelijk tot stand; toen echter generaal Smuts, die in Transvaal de functie van minister vervulde, zijn belofte niet hield, scheen de strijd verloren.

Maar wanneer eenmaal het bewustzijn van hun menselijke waardigheid in onderdrukten en verongelijkten gewekt is, wordt het onophoudelijk uit verborgen bronnen gevoed. Natuurlijk speelden de economische belangen in de strijd een gewichtige rol; door nieuwe bepalingen, die de emigratie belemmerden, voelden de Indiërs zich bedreigd in hun bestaan. Niets deed echter het vuur der massale ontevredenheid zoo hoog opblaaien als de verplichte invoering van het persoonsbewijs, waarop de duimafdruk het zinnebeeld van slavernij scheen.

‘De regering beschouwt ons als misdadigers,’ - ziehier het bittere gevoel, dat de Indiërs ten opzichte van die invoering vervulde. Vooral het feit, dat de maatregel ook

toepasselijk was verklaard op vrouwen en kinderen boven dertien jaar, bracht hun bloed aan het koken.

‘De eerste, die probeert een vingerafdruk van mijn vrouw te maken, schiet ik als een hond neer,’ had Sahib, een bekende Mohammedaanse koopman, onder algemene insteming op een grote meeting gezegd.

Het Comité van Hindoes en Mohammedanen, waarvan Gandhi voorzitter was, besloot onmiddellijk na indiening van het ontwerp een grootscheepse agitatie over de betekenis der registratie te beginnen, haar gevolgen voor de immigranten uiteen te zetten en deze op te roepen tot een krachtige protestactie. Het uitgangspunt der agitatie vormde een volksvergadering te Johannesburg, die door afgevaardigden uit geheel Transvaal bezocht was. De voorzitter, een zeer geziene Indische koopman, verzocht de aanwezigen te zweren, dat zij de invoering der wet met de uiterste kracht zouden weerstaan.

De geestdriftige vergadering legde onder luid gejuich de eed af. Gandhi echter wees er in zijn rede met klem op, dat ieder voor zichzelf moest uitmaken, of hij bereid was de gevolgen van dit besluit, zoals gevangenisstraf met al haar ontberingen, misschien mishandeling en verlies van have en goed, te dragen. Nadat ook enige afgevaardigden in deze geest gesproken hadden, legden alle aanwezigen met opgeheven hand de eed af.

Volgens besluit van de vergadering ging een deputatie zo spoedig mogelijk sloop naar Engeland, om bij de betrokken autoriteiten op intrekking van het ontwerp aan te dringen. De deputatie bestond uit Gandhi en een der broeders Ali, twee Mohammedaanse leiders, die ook buiten de kring van hun geloofsgenoten algemeen geacht waren en de strijd met grote onverschrokkenheid voerden.

Toen de deputatie onverrichterzake naar Zuid-Afrika terugkeerde, werd de agitatie voortgezet. Teneinde de massa der Indiërs niet bloot te stellen aan onbarmhartige vervolgingen, richtte Gandhi een vereniging van Satyagraha *) op, dat is van vrijwilligers, die zich tot ongewelddadig verzet tot het uiterste verplichtten.

De regering ging onmiddellijk na het begin der agitatie tot vervolgingen over, en onder de eersten die gearresteerd werden, behoorde Gandhi. 'Toen ik in diezelfde zaal, die ik zo vaak als advocaat was binnengetreden, in de beklagdenbank moest plaats nemen, voelde ik mij een ogenblik geschokt,' bekende hij later. Ofschoon hij de rechtbank verzocht, hem strenger te straffen dan zijn medebeklaagden, omdat hij de instigator der beweging was geweest, werd hij evenals de anderen veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf, evenwel zonder dwangarbeid. Het was de laatste maal echter, dat voor Gandhi deze uitzondering gemaakt werd. In de loop van de campagne tegen de 'zwarte wet'**) kreeg hij nog twee keer een veroordeling tot drie maanden, beide malen met dwangarbeid. Gandhi werd behandeld zoals dit voor kleurlingen gebruikelijk was, dat wil zeggen dat de behandeling veel slechter was dan van de blanke veroordeelden en het werk harder of onaangener. Hij maakte kennis met verschillende Transvaalse gevangenissen, waarvan sommige in zeer slechte toestand waren, en leerde al de ontberingen kennen, die aan de gevangenis verbonden zijn. Zowel blanken als Bantoes kregen het voedsel waar zij aan gewend waren, de Indiërs echter moesten twee maal

*) Satyagraha betekent letterlijk: strijd door middel der zielskracht alléén.

**) Zo noemden de Indiërs de wet op het persoonsbewijs.

per dag de voor hen ongewone maïspap nuttigen. Ofschoon Gandhi persoonlijk van mening was, dat maïspap een goed voedsel is en de mens zich behoort aan te passen aan de voeding van het land, waarin hij verblijf houdt, was hij onmiddellijk bereid om te pogen voor de Indiërs rijst te krijgen, wat tenslotte ook gelukte.

De zwaarste beproeving maakte Gandhi door in de gevangenis te Pretoria. Daar werd hij aanvankelijk in een cel geplaatst met een paar woeste Bantoe-misdadigers, die hem op onbeschaamde wijze hoonden en ergerden door ontuchtige gebaren en handelingen, zodat deze onversaagde mens, naar hij later erkende, beangst werd. Maar weldra slaagde hij erin, door meditatie en gebed boven de aanwezigheid zijner verdorven celgenoten te stijgen, en de rust keerde in zijn hart terug.

In deze gevangenis was het licht zo slecht, dat Gandhi enkel boeken met grote druk kon lezen; er was in zijn cel geen stoel of brits waarop hij kon zitten, en in het begin zelfs geen plank of hoofdkussen om op te slapen. Later kreeg hij die.

Gedurende zijn gevangenschap te Pretoria las Gandhi veel van Emerson en Carlyle en begon beide te vertalen. Ook bestudeerde hij de Upanisjads en genoot van de grote gemoedsrust die zij hem gaven. 'Met behulp van goede boeken,' schreef hij na die tijd, 'kan men in de gevangenis een gelukkig leven leiden.' Dit moge waar geweest zijn voor hem en zijn vrienden, die aan grote soberheid gewend waren en over schier onuitputtelijke zielskracht beschikten, maar voor vele anderen was de vrijheidsberoving een zeer zwaar leed. Gandhi wist dit heel goed, en terwijl hij later in Indië zei, zich te verheugen als zijn geestverwanten veroordeeld werden, en zodoende een poos rust kregen, deed

hij alles wat hij kon om het leed zijner medegevangenen te verzachten. Herhaaldelijk trad hij als hun spreekbuis op, wanneer zij zich over het een of ander te beklagen hadden.

Enige van de gevangenen, die het zware werk zoals stenen sjuuwen in de gloeiende hitte niet konden verdragen, leden ernstig in hun gezondheid. Ook het gebrek aan frisse lucht in de cellen, waarin de gevangenen soms zo opgepakt waren dat ze 's nachts bij groepen moesten slapen daar er geen ligplaats voor allen was, werkte in dezelfde richting.

Toen Gandhi in die tijd een straf van elf maanden uitzat, werd hij op een goede dag uit zijn cel gehaald en naar Pretoria gebracht, waar generaal Smuts hem in naam der regering het volgende vergelijk voorstelde: de 'Zwarte wet' zou niet ingetrokken worden, maar wie bezwaren tegen de vingerafdruk had, behoefde die niet te laten nemen. Gandhi, wiens in vrijheidstelling onmiddellijk op dit gesprek volgde, was er voor om op dit compromis in te gaan. Hij begaf zich nog dezelfde dag naar Johannesburg, liet de leden van het comité bij elkaar roepen en poogde, zoals hij aan Smuts beloofd had, zijn medestanders te overtuigen van de wenselijkheid het voorstel aan te nemen. Zijn voornaamste argument was, dat de regering het recht had van de Indiërs een identificatiebewijs te eisen, om het plegen van fraude bij de immigratie te voorkomen. Niet tegen dat bewijs op zichzelf was de strijd gericht, maar enkel tegen de gedwongen vingerafdruk.

De vrede kwam tenslotte tot stand, maar hij zou niet van lange duur zijn. In 1912 verklaarde het Hoog Gerechtshof te Kaapstad alle huwelijken van Indiërs in Zuid-Afrika voor onwettig, zodat hun vrouwen in de vernederende positie van bijzitten gebracht werden. Omstreeks diezelfde tijd nam het parlement een wet aan, die van alle Indiërs,

mannen, vrouwen en kinderen boven dertien jaar, jaarlijks een hoofdgeld eiste van drie pond, wat voor een gezin van vier personen een uiterst zware last betekende. Toen dit bekend werd, laaide de agitatie onmiddellijk weer op, heftiger dan tevoren. Opnieuw ging de regering tot arrestaties en vonnissen over.

Nooit zouden de indische massa's de tegenstand zo lang hebben volgehouden zonder de hulp van de kleine schare Satyagraha, wier grenzeloze toewijding, offervaardigheid en discipline in deze crisis van onschatbare waarde bleken. Gandhi had reeds vroeger in de buurt van Durban grond gekocht en een kolonie van geestverwanten gesticht. Daar werd ook zijn weekblad 'Indian Opinion' gedrukt en uitgegeven. De naam dezer kolonie was, zoals die der naburige stad, de 'Phoenix'.

Toen de strijd in Transvaal steeds meer offers kostte, besloot Gandhi, om de slachtoffers beter te kunnen steunen en een centraal punt te hebben waar de vrijwilligers konden wonen, ook in de buurt van Johannesburg een kolonie te stichten, 'Tolstoi-Hoeve' genoemd. Hij kon daar grond krijgen, die uitnemend voor de fruitteelt geschikt was. Het was hem gebleken, dat ook sommigen der Satyagraha door de lange duur van de strijd lichamelijk zowel als geestelijk uitgeput raakten en hun vertrouwen in de overwinning verloren. Hij besloot, de beste elementen samen te brengen in een gezamenlijke woonplaats, om hen te kunnen oefenen in de deugden van den strijder uit liefde, en tevens de levenskosten te verminderen. De 'Tolstoi-Hoeve' werd geheel naar deze beginselen geleid. De bewoners streefden ernaar, zich van de buitenwereld zoveel mogelijk onafhankelijk te maken. Zij begonnen met zelf de huizen te bouwen, waarin zij zouden wonen en boomgaarden van sinaas-

appelen aan te leggen. Op raad van Gandhi bakten zij hun eigen brood van grofgemalen meel ^{*)}, vervaardigden hun eigen schoenen en sandalen en in het algemeen zoveel mogelijk alle andere dingen die zij dagelijks nodig hadden. Wie naar Johannesburg wilde gaan, hetzij voor persoonlijke zaken of voor zijn plezier, moest de twintig kilometer heen en terug te voet afleggen en proviand meenemen.

Aan de Tolstoi-Hoeve was een school verbonden, waar Gandhi zowel verwaarloosde kinderen als zoons van Satyagraha opleidde. Ik zal later gelegenheid hebben om op de paedagogische proefnemingen van Gandhi terug te komen. Toen de aanslag van drie pond per hoofd voor alle contractarbeiders tegen de verwachting van Gokhale in, door het Unie Parlement werd aangenomen, moest de strijd tot het uiterste worden doorgezet. Tot aan dat tijdstip was de Satyagraha-beweging in hoofdzaak tot Transvaal beperkt geweest; de contractarbeiders van Natal hadden er geen deel aan genomen. Het feit dat de meesten van hen analfabeten waren, zodat zij de Indische bladen niet konden lezen, droeg in sterke mate tot hun geestelijk isolement bij.

Het kon niet anders, of de vrouwen moesten de grievende belediging, hun sexe aangedaan, bijzonder diep voelen. De vereniging van Satyagraha besloot hen op te roepen om met hun mannen te strijden. Diegenen onder de vrouwen, die op de Tolstoi-Hoeve geweest waren, gaven het voorbeeld. Gandhi bracht hun met zijn gewone oprechtheid onder het oog, aan welke onaangenaamheden en ontberingen zij zich bloot stelden, hoe zij in de gevangenis vuil en afmattend werk zouden moeten verrichten en de beledigingen der bewakers verdragen. Maar geen dezer dappere vrouwen aar-

*) Zogenaamd Kuhne of volkorenbrood.

zelde, en gedurende de gehele worsteling gaven zij een voorbeeld van offervaardigheid en doorzetting.

Om aan de regering te tonen, hoe vastbesloten de vrouwelijke satyagraha's waren om door de kracht van het vrijwillig lijden hun recht en waardigheid te verdedigen, besloot Gandhi met hun actie de veldtocht van burgerlijke ongehoorzaamheid te beginnen. De vrouwen van Tolstoi-Hoeve, waarvan één weldra moest bevallen en zes van de elf een zuigeling meedroegen, overschreden zonder vergunning van de Transvaalse regering de grens van Natal en begonnen daar brochures te colporteren. Aanvankelijk liet de politie hen rustig begaan, wat Gandhi in niet geringe moeilijkheden bracht. Immers op die manier zou de beweging uitgaan als een nachtkaars. Hij besloot daarom, de elitetroep in het vuur te brengen, namelijk de kolonisten van de Phoenix-Hoeve, die voor het merendeel uit zijn bloedverwanten en getrouwde geestverwanten bestonden. Allen, op enkelen na die nodig waren om 'Indian Opinion' te drukken, en de jongens onder zestien jaar, kregen bevel om de grens van Transvaal over te trekken. De zestien man die dit deden werden allen gearresteerd en in September 1913 veroordeeld tot gevangenisstraf van drie maanden met dwangarbeid. Gandhi zelf werd een paar keer gearresteerd maar telkens weer vrijgelaten.

Nu besloten de vrouwen, opnieuw de grens van Transvaal te overschrijden en Natal binnen te trekken. In overeenstemming met het vooraf opgemaakte plan, begaven zij zich naar Newcastle om te trachten, daar de massa der mijnwerkers in beweging te brengen. En het onverwachte gebeurde. Als een prairiebrand greep de strijd om zich heen. Het gevoel hunner menselijke waardigheid ontwaakte in duizenden Indiërs; de berusting waarmee zij hun lot ge-

dragen hadden, zoals men het de gevolgen van een natuurramp doet, maakte plaats voor gloeiende verontwaardiging. ‘Liever sterven dan langer slaven zijn’, dit was de onuitgesproken, slechts halfbewuste gedachte, die duizenden mijnarbeiders aandreef tot staking. Deze breidde zich weldra ook tot andere bedrijven uit, tot zij tenslotte 40.000 man omvatte.

Iets dergelijks was in Zuid-Afrika nog nooit voorgekomen. Stakingen van blanke arbeiders waren niets buitengewoons, maar het feit, dat de verachte ‘koelies’ als één man plotseling de arbeid neerlegden, sloeg de blanke heersers met verbazing.

Gandhi begreep, dat de staking, hoe geestdriftig de arbeiders gestemd waren, hoe zeer bereid om alle mogelijke ontberingen te dragen, niet te lang moest duren. En toen de regering de domheid beging om ook de vrouwen tot gevangenisstraf te veroordelen en hen daar vrij hardhandig behandelde ^{*)}, werkte dit als een tovermiddel op de mijnwerkers van Newcastle. Zij wierpen hun gereedschap neer en trokken in groepen de stad binnen.

Zodra de mijneigenaars zagen, dat de staking een gevaarlijke wending nam, pasten zij de gewone middelen toe om de stakers te nopen het hoofd in de schoot te leggen. Voor degenen, die woningen van de maatschappij bewoonden, sneden zij de toevoer van licht en water af of wel zij lieten hun have en goed op straat zetten. Zonder de invloed van

*) ‘Hun voedsel was zeer slecht,’ getuigt Gandhi, ‘en het werk bestond uit het wassen van zeer vuile kleren. Een van haar, die een gelofte had afgelegd om slechts bepaalde spijzen te gebruiken, mocht deze niet van buitenaf ontvangen. Mager als een geraamte verliet zij de gevangenis, en stierf kort daarna.’

Gandhi ware het zeker tot troebelen gekomen. Een der mannen toonde hem zijn rug, die de sporen van zweepslagen en stompen vertoonde. 'Ik heb de schurken niets terug gedaan, omdat de bevelen zoo luidden,' zei hij. 'Ik ben Pathaan, en de Pathanen laten zich anders nooit afranselen zonder zelf klappen te geven.'

Gandhi bracht hem warme lof toe voor zijn zelfbeheersing, maar hij begreep dat deze haar grenzen had en het niet de staking mis moest lopen, zo de bezitters op deze wijze hun macht misbruikten. Gelukkig was het weer gunstig, zodat de arbeiders met hun gezinnen buiten konden kamperen. Op verzoek van Gandhi voorzagen de winkeliers van Newcastle hen van levensmiddelen op een wijze, die zijn verwachtingen overtrof. Zij die geld hadden betaalden voor degenen die van middelen ontbloot waren. Dezen op hun beurt verrichtten vrijwillig allerlei diensten; zoals vaak wanneer de zielewateren in beroering gebracht worden, toonden deze ruwe, onopgevoede mannen een verwonderlijke gave van onderling hulpbetoon en spontane organisatie.

Maar de toestand bleef gevaarlijk. Onder de mijnwerkers waren natuurlijk ook minder goede elementen, mannen die voor misdrijven als diefstal en erger in de gevangenis hadden gezeten. Een nietige aanleiding kon tot een uitbarsting voeren, die waarschijnlijk in een bloedbad zou eindigen en in de eerste jaren elke strijd onmogelijk maken. Gandhi volgde onder deze omstandigheden een zeer ongewone gedragslijn: hij besloot te pogen de mannen veilig in de gevangenis te krijgen en organiseerde daartoe de mars naar Transvaal, waarvan de grens slechts zesendertig mijl van Newcastle verwijderd was. Na gezamenlijk overleg werd besloten, dat zij die niet tot de mars in staat waren, zoals

de vrouwen en jonge kinderen, per spoor naar Volksrust, de eerste plaats aan gene zijde der Transvaalse grens, zouden worden overgebracht, en de anderen lopen. De mars moest in twee dagen worden afgelegd. Alvorens zich op weg te begeven, had Gandhi nog een conferentie met de mijneigenaars, waarbij hem bleek, dat deze zeer goed het zwakke van hun positie inzagen...

Gandhi zelf begeleidde de vrouwen en kinderen per spoor, wat hem gelegenheid gaf te bemerken, welk een uitstekende indruk de standvastige en tevens rustige houding van de stakers had gemaakt. Het treinpersoneel toonde grote belangstelling, deed naar alles navraag en wenste hem veel succes. Het feit van de staking en de zeldzame volharding der arme, onwetende mijnwerkers had de verbeelding getroffen.

Nadat hij de vrouwen in Volksrust had gebracht, ging Gandhi naar Newcastle terug, waar steeds nieuwe scharen uit de buurt samenstroomden. Nogmaals stelde Gandhi hun de gevaren, waaraan zij zich blootstelden, voor ogen, en liet hun de bepalingen voorlezen waaraan zij zich moesten houden. De 28ste October toog de leider met zijn leger op weg. 'Het was geen kleinigheid toezicht te houden op een menigte van vijf à zesduizend mensen. Ik was niet in staat hun gedurende de mars iets anders te geven dan anderhalf pond brood en één ons suiker per man.' Maar de kooplieden te Charlestown, de grensplaats van Natal, bleken uiterst hulpvaardig. Zij herbergden een deel van de vrouwen, stonden hun toe op het terrein van de moskee voedsel te bereiden en verschaften hun het nodige gerei om rijst te koken, die zij hadden meegebracht.

De autoriteiten van Charlestown waren begrijpelijkerwijze met deze vreedzame invasie niet bijzonder ingenomen.

Vooral vreesden zij, dat de opeenhoping van zovele mensen, die nu juist niet allen door zindelijkheid uitmunten, de oorzaak zou worden van het uitbreken ener epidemie. De geneesheer van het plaatsje, Dr Briscoe, verzocht Gandhi om zorg te dragen, dat er geen water op de wegen werd gemorst en nergens vuil en afval werd neergegoid. Dit was gemakkelijker gezegd dan gedaan. Maar getrouw aan zijn ervaring dat het voorbeeld meer uitwerkt dan de strengste voorschriften, nam Gandhi, door enige geestverwanten geholpen, zelf de arbeid van het vegen en dweilen ter hand. Toen aarzelden de arbeiders niet meer om het werk te verrichten, dat zij zonder dit voorbeeld verachtelijk zouden hebben gevonden.

Gandhi nam ook het ondankbare baantje van chef-kok op zich. Hij getuigt zelf, dat het voedsel vaak niet behoorlijk was toe bereid. Maar de mannen morden nooit en werkten alles blijmoedig naar binnen, waarvoor de leider hun dankbaar was.

Enkele vrouwen, die, toen zij hoorden dat de eerste groep gearresteerd was, besloten hun zusters naar Newcastle te volgen, hadden het zwaar te verantwoorden. Bai Fatma Mehtab verliet Volksrust met haar moeder en een jongetje van zeven jaar. 'Toen de politie haar vingerafdrukken wilde nemen, weigerde zij om zich aan deze schande te onderwerpen.' Ook zij werd gearresteerd en tot drie maanden gevangenisstraf veroordeeld.

Van een andere vrouw stierf onderweg het kind, en een derde verloor het hare bij het oversteken van een stroom. Deze moeders toonden zeldzame geestkracht. 'Wij moeten niet treuren om de doden, maar werken voor de levenden,' zeiden zij.

Nadat Gandhi in een brief aan de regering had uiteengezet,

dat zijn bedoelingen van vreedzame aard waren, verliet het leger Charlestown om de Transvaal binnen te trekken. Zo zij gedurende acht dagen vierentwintig mijl per dag aflegden en niet gevangen genomen werden, konden zij aan het einde daarvan Tolstoi-Hoeve bereiken, waar Kallenbach de nodige voorbereidingen had getroffen. Onderweg hielden zij een dag stil te Volksrust, toen een stadje van tweeduizend inwoners. Gandhi vermeldt met dankbaarheid, dat niemand hun benarde positie misbruikte. De bakker leverde hun brood van uitstekende kwaliteit tegen de gewone prijs, terwijl de blanke spoorwegambtenaren het prompt afleverden.

Een ieder waarmee zij in aanraking kwamen, voelde dat er in het hart dezer mannen geen wrok of haat leefde en zij door vrijwillig lijden hun doel zochten te bereiken. De sfeer rondom hen was zuiver en dit deed het gevoel van broederliefde ontwaken. Zo liet de staking een lichtende herinnering achter in duizenden harten.

Onverwachts werd Gandhi op een nacht gearresteerd en per trein naar Volksrust gebracht; maar nog eer het nieuws van zijn arrestatie zich verspreidde, werd hij tegen borgtocht weer op vrije voeten gesteld, daar de officier van justitie zijn bewijzen nog niet bij elkaar had. Enige dagen later volgde een tweede arrestatie en die van vijf zijner geestverwanten. Om alle demonstraties van Indiërs te voorkomen, besloot de regering Gandhi in de gevangenis van Bloemfontein op te sluiten. Daar zou geen zijner landgenoten hem gedurende zijn eenjarige gevangenschap kunnen komen bezoeken.

Te Bloemfontein leefde Gandhi in absolute eenzaamheid, wat hem gelegenheid gaf om na vele jaren weer eens naar hartelust te kunnen studeren. De gevangenisdokter bewees

hem grote hartelijkheid, hij zorgde voor uitstekende vruchten en noten, zodat Gandhi zijn fructuarisch dieet zonder moeilijkheden kon voortzetten. Van zijn voornaamste Europese helpers werd Kallenbach naar de gevangenis van Pretoria gebracht en Polak naar die van Germiston. De regering hoopte, door de mannen van hun leiders te beroven, hun standvastigheid te breken, 'maar zij geleek op Mrs Paddington, die de oceaan met een bezem hoopte tegen te houden.'

Steeds meer volgde zij een politiek van bloed en ijzer. Eerst liet zij de arbeiders met speciale treinen naar Natal terugbrengen en sloot hen daar op in de gevangenis. Daarna verklaarde zij de terreinen, waarop de mijnen lagen, tot dépendances van de Natalse gevangenis, omringde ze met prikkeldraad, stelde blanke opzichters aan en beval aan de arbeiders, het werk onmiddellijk te hervatten. Toen zij standvastig weigerden, werden zij wreed gezeseld en nog op andere wijze mishandeld.

Maar toen de nood het hoogst gestegen was, bleek, als zo vaak, de hulp nabij en wel van een totaal onverwachte zijde.

Gokhale, die zich dagelijks van de gebeurtenissen in Zuid-Afrika op de hoogte liet stellen, zorgde dat zij door geheel India bekend werden. Natuurlijk brachten zij daar hevige beroering teweeg. Temidden van die beroering kwam als een bom de beroemde rede die Lord Hardinge, de nieuwe onderkoning, te Madras hield. Hij oefende scherpe critiek op de regering der Unie uit en stelde zich onomwonden aan de kant der Satyagraha en der mijnarbeiders: deze hadden gelijk, onrechtvaardige wetten door middel van de burgerlijke ongehoorzaamheid te bestrijden. Natuurlijk kwam er uit Engeland scherpe critiek op de rede, maar Lord Har-

dinge hield voet bij stuk. Hadden er maar meer mannen van zijn slag aan het hoofd van de regering in India gestaan, alles ware anders gelopen.

Intussen werkte het terrorisme van de Zuidafrikaanse regering net andersom als zij verwacht had. De arbeiders uit het noorden en zuiden van Natal (Newcastle ligt in het noord-westen), die tot nu toe vrijwel buiten de beweging waren gebleven, kwamen nu bij duizenden opdagen. Sommigen verkochten zelfs hun huisraad om de strijd langer te kunnen volhouden. Gandhi had, zolang hij vrij was, de uitbreiding der staking alle geweld pogen tegen te houden. Er waren bijna 60.000 mijnwerkers in Natal, en het zou niet mogelijk zijn, een zo groot aantal stakers te leiden. Maar ofschoon zijn medewerkers voor zover zij zich nog op vrije voeten bevonden, in dezelfde geest werkten, bleek het onmogelijk die uitbreiding te voorkomen. Als de storm een gat in de dijken slaat, overstromen de wateren het land. Met militair geweld trachtte de regering de staking te breken. Toen op een dag enkele stakers de troepen die hen naar hun werk terug wilden jagen met stenen wierpen, openden dezen het vuur. Er vielen verscheidene doden en gewonden. Gandhi vertelt op dit punt van zijn verhaal een voorval, dat verdient aan de vergetelheid ontrukkt te worden. Een jongen van achttien jaar, Sorabji genaamd, greep het paard van generaal Lukin bij de teugels en riep hem toe: 'U moet niet laten vuren. Ik neem op mij de mensen vreedzaam naar hun werk terug te brengen.' De generaal werd zo getroffen door de moed van den jongen, dat hij hem toestond, tot de mannen te spreken. En inderdaad keerden dezen naar hun werk terug.

Gandhi had met zijn neef Maganlal en met West, den redacteur van 'Indian Opinion', die beiden in Phoenix woon-

den, afgesproken, dat zij alles zouden doen om een arrestatie te vermijden. Echter werden zij toch gevangen gezet. Toen Gokhale bericht kreeg van de arrestatie van West, besloot hij bevoegde personen naar het toneel van de strijd te zenden. De eerste daarvan was C.F. Andrews, die vergezeld van zijn vriend Pearson zich onverwijld naar Zuid-Afrika begaf, en later een vertrouwd vriend van Gandhi zou worden.

De strijd liep ten einde. De regering der Unie bezat niet de macht, om duizenden arbeiders gevangen te houden, en nu de Onderkoning zo onomwonden vóór de stakers partij gekozen had, moest zij tenslotte bakzeil halen. Generaal Smuts, die gezegd had, de hoofdelijke omslag van drie pond nooit te zullen herroepen noch andere hervormingen in te voeren, deed wat elke regering, die met de publieke opinie rekening moet houden, in dergelijke omstandigheden doet. Hij benoemde een commissie, die de grieven der arbeiders zou onderzoeken, en stelde enige hervormingen voor.

Maar de Indiërs, die zich nu sterk voelden, verklaarden niets met de commissie te maken te willen hebben, totdat ten eerste de Satyagraha-gevangenen in vrijheid werden gesteld, en ten tweede een Indiër tot lid der commissie van drie benoemd werd. De commissie zelve had reeds geadviseerd tot vrijlating van Gandhi, Polak en Kallenbach. Na een gevangenschap van zes weken werden zij alle drie in vrijheid gesteld, nog eer Andrews en Pearson te Durban aan wal gingen.

De eerste daad van Gandhi en zijn geestverwanten was te protesteren tegen de benoeming in de commissie van twee Zuidafrikaners, die ronduit hun vijandige gevoelens tegen de Indiërs hadden geuit. In plaats daarvan stelden zij twee

anderen voor, waaronder W.P. Schreiner, de vader van de beroemde schrijfster. Verder verzochten zij om de vrijlating van alle gevangenen en vroegen de verzekering, dat zij, eer voor de commissie verhoord te worden, gelegenheid zouden krijgen, met de arbeiders uit de mijnen en fabrieken te overleggen. Weigerde de regering hierop in te gaan, dan zouden zij een nieuwe arrestatie uitlokken.

Na de uitwisseling van enige telegrammen tussen Gandhi, Gokhale en Lord Hardinge, besliste deze laatste, dat de arbeiders zoveel mogelijk gesteund moesten worden. De zelfbeheersing, die deze aan de dag legden, de hoffelijkheid en ridderlijkheid, die de leiders der staking hun tegenstanders bewezen, hadden niet nagelaten indruk op hem te maken. Zo verklaarden twaalfhonderd Indiërs in het Noorden van Natal, toen bleek dat - zo het reeds afgewerkte suikerriet niet naar de fabriek werd gebracht - de planters grote verliezen zouden lijden, dat zij het werk zouden hervatten. Een andere keer stuurden de leiders van de staking der gemeentearbeiders te Durban allen terug, die in de ziekenhuizen werkzaam waren. 'Ik merkte,' getuigt Gandhi, 'dat de ontelbare gevallen van zulk een ridderlijke houding een onzichtbare maar machtige indruk achterlieten, het aanzien der Indiërs deed stijgen en de goede sfeer voor een verzoening schiepen.'

Er kwam bij, dat in dezelfde tijd de grote staking van het Europees spoorwegpersoneel minister Smuts moeilijkheden bezorgde. Syndicalistische elementen wilden de regering omverwerpen en de teugels van het gezag in handen nemen, zodat de staat van beleg werd afgekondigd. Geen wonder, dat Smuts een toontje lager begon te zingen en zich bereid verklaarde, een onderhoud met Gandhi te hebben, die daartoe uit de gevangenis werd gehaald. Het resultaat daarvan

was, dat een voorlopige overeenkomst tot stand kwam en Gandhi beloofde, de beweging van burgerlijke ongehoorzaamheid stop te zetten. Vele Indiërs wilden daar eerst niet van horen; zij waren gebeten op generaal Smuts, omdat hij hen een paar keer bedrogen had, en bezwoeren Gandhi, hem niet opnieuw te vertrouwen. Maar getrouw aan het Satyagraha-beginsel, dat men den tegenstander vertrouwen moet zolang er geen dwingende reden tot wantrouwen bestaat, hield Gandhi vol. Zijn antwoord was karakteristiek voor zijn standpunt: 'Een Satyagraha,' luidde het, 'kent geen vrees, daarom vreest hij ook nooit zijn tegenstander te vertrouwen. Al heeft die hem twintig keer bedrogen, zo vertrouwt hij hem voor de eenentwintigste keer. Immers, een onverwoestbaar vertrouwen in de menselijke natuur is de essentie van zijn geloof.'

Met grote moeite wist Gandhi de openbare vergadering, die over het compromis-voorstel moest beslissen, over te halen tot zijn zienswijze.

Maar op de dag der registratie - 10 Februari 1908 - werd Gandhi, toen hij 's morgens het lokaal van het Satyagrahaverbond wilde binnengaan, door een razenden Pathan aangevallen en bewusteloos geslagen. Gelukkig had de aanslag in de buurt der woning van zijn vriend Rev. J. Doke plaats, zodat hij daar verpleegd kon worden. Zijn eerste woorden waren het verzoek om schrijfmateriaal. Onmiddellijk schreef hij aan den procureur-generaal om hem te vragen de Mohammedanen, die voor de aanslag verantwoordelijk waren, niet te vervolgen. Zij hadden geloofd in hun recht te zijn en kwamen daarvoor op op de enige manier die zij kenden. 'Moge het bloed dat vandaag vergoten werd Hindoes en Mohammedanen onverbrekkelijk samen verbinden - dit is mijn innig gebed.'

Na zijn herstel begaf Gandhi zich naar Durban om ook daar voor de Indiërs de noodzakelijkheid van een compromis uiteen te zetten. Het gelukte hem niet de Pathans te overtuigen. Ook onder hen waren fanatieke elementen. Hij had echter de bescherming van een vrijwillige lijfwacht en bereikte zonder lastig gevallen te worden zijn woning.

Een andere keer zag Gandhi, bij het verlaten van een drukbezochte meeting, een gestalte in een portiek staan, die hem blijkbaar opwachtte. Onmiddellijk ging hij op den man af en stak zijn eigen arm door de zijne, terwijl hij halfluid tot hem sprak. Zo liepen zij een eindweegs. Aan het eind van de straat overhandigde de man iets aan Gandhi en verdween. ‘Wat hij hem gaf,’ eindigt H. Polak, die het voorval meedeelt, ‘was het mes, waarmee hij den Mahatma had willen vermoorden.’

Ditmaal werd het vertrouwen van Gandhi in de menselijke natuur gerechtvaardigd. In al hoger mate ging van zijn persoon een sfeer uit, die tegenstanders ontwapende en vijanden tot vrienden maakte.

En nu was ook de tijd niet ver meer dat Satyagraha een tot dusver ongeëvenaarde triomf zou behalen.

In de definitieve regeling werd de verplichte vingerafdruk opgeheven; allen, die er gewetensbezwaren tegen hadden, werden vrijgesteld. Daarmee was de hoofdreden, waarom de strijd begonnen was, vervallen: na tien jaar van moeizame worsteling hadden de arbeiders door hun vrijwillig lijden, hun zelfbeheersing en bewonderenswaardige volharding de overwinning behaald.

Het welslagen van een worsteling, die vaak hopeloos scheen, vervulde Gandhi met onbegrensd vertrouwen in de methode van Satyagraha. Hij zag daarbij over het hoofd, dat de omstandigheden in Zuid-Afrika in zoverre gunstig

lagen, dat de strijd er een was van beperkte omvang en voor beperkte doeleinden. De Indiërs vroegen geen nieuwe rechten, maar in hoofdzaak herstel van de vroegere toestand. Hierbij waren geen vitale belangen van de Unieregering zomin als van het Brits Imperium gemoeid.

De jaren, die Gandhi in Afrika doorbracht, tonen hem ons op de middaghoogte van zijn leven. Zelf heeft hij later getuigd, in de jaren dat hij de Tolstoi-Hoeve leidde, over een volheid van lichamelijke en geestelijke krachten te hebben beschikt als in geen latere levensperiode. Hoe rijk die jaren ook waren aan beproevingen en tegenslagen, zij bleven met gouden letteren in zijn geheugen gegrift. Een der voornaamste oorzaken daarvan was wel de hechte vriendschap die hem in die tijd verbond met vele uitnemende mannen en vrouwen. Een andere: het bewustzijn, dat hij door zijn optreden niet slechts zijn volksgenoten een zeer grote dienst had bewezen, maar hen ook had opgevoed tot betere, meer zelfbewuste mensen en de geestelijke atmosfeer, waarin zij moesten leven, belangrijk te hunnen gunste veranderd had.

Gedurende de jaren 1910/'12 kon Gandhi zich betrekkelijk ongestoord wijden aan de verschillende proefnemingen op Tolstoi-Hoeve. In die jaren kreeg hij een brief van Tolstoi, dien hij een zijner geschriften had gezonden. 'Uw werk in Transvaal,' schreef de profeet van Jasnaja Poljana, 'schijnt ons toe aan het einde der aarde te zijn. En toch staat het in het centrum van onze belangstelling, het is de belangrijkste praktische proefneming, die alle volken der wereld kunnen navolgen.'

Op reis naar Londen in Juli 1914 vernamen Gandhi en zijn metgezellen te Madeira, dat de oorlog tussen Frankrijk en Rusland aan de ene kant, Duitsland en Oostenrijk aan

de andere op het punt was uit te breken. Bij hun aankomst in Londen was de catastrofe, die Europa in de afgrond zou storten, begonnen. Engeland, dat zich na de overrompeling van België in zijn vitale belangen bedreigd zag, had Duitsland de oorlog verklaard.

III

De worsteling der jaren 1919 tot 1921

Toen Gandhi de zesde Augustus in Engeland aankwam, vond hij dit in rep en roer. De jongeren waren in geestdriftige stemming, van alle kanten stroomden de vrijwilligers toe; de ouden van dagen en de vrouwen maakten zich verdienstelijk door het vervaardigen van kleren en verbandmiddelen voor de gewonden.

De Indiërs, die zich in Engeland bevonden, konden in de crisis onmogelijk afzijdige toeschouwers blijven. Onder hen ontstonden twee stromingen. De ene, die door Gandhi werd aangevoerd, oordeelde het verkeerd om van de gevaarlijke positie van het Britse Rijk gebruik te maken (hij noemde het misbruik) teneinde hervormingen af te dwingen. De andere wilde dit juist wel doen: Engeland had India aan zich onderworpen, het volk tot slaven gemaakt. En de slaaf was verplicht, om de nood van zijn meester tot eigen voordeel te gebruiken.

Hiertegen bracht Gandhi te berde, dat al hadden de Indiërs vele rechtmatige grieven tegen Engeland, het toch onjuist was, hen 'slaven' te noemen. Er waren zeker grote fouten gemaakt; die lagen echter meer aan de personen dan aan het stelsel. Hij bleef bij zijn raad en nodigde allen, die het met hem eens waren, uit, zich als vrijwilliger op te geven. Vele jonge Indiërs van verschillende godsdiensten gaven aan zijn roepstem gehoor *).

*) In het geheel namen gedurende de oorlog bijna een miljoen Indiërs dienst.

Terwijl Gandhi in Zuid-Afrika verblijf hield, had de Unieregering twee maal een expeditie uitgezonden tegen de zwarten. Onmiddellijk had hij toen zijn hulp aangeboden en verzocht, met enige zijner landgenoten deel te mogen nemen aan het ambulancewerk. De gedachte, dat de verachte 'koelies' dit zouden doen, had aanvankelijk bevreemding gewekt, maar tenslotte had de regering toegestemd en het korps had zich zo verdienstelijk gemaakt, dat de Engelse autoriteiten aan het einde van de veldtocht Gandhi begiftigden met de medaille, die gewoonlijk voor dergelijke diensten wordt uitgereikt.

Had Gandhi ook in 1914 zijn diensten aangeboden aan het Rode Kruis, en zijn landgenoten opgewekt om zijn voorbeeld te volgen, dan zou hij volkomen in de lijn zijn gebleven van zijn vroegere handelwijze. Niemand had daar iets tegen kunnen hebben, behalve de uiterste richting in het pacifisme, die ook het Rode Kruis-werk als medewerking aan de oorlog beschouwt. Maar wat hij nu deed - medewerken aan de oorlog - was zozeer in strijd met zijn beginsel, dat het zijn geestverwanten in alle landen plaatste voor een van die psychologische raadselen, waarvoor het uiterst moeilijk zo niet ondoenlijk is, een bevredigende oplossing te vinden.

Nu is het waar, dat Gandhi nooit gearzeld heeft - evenmin als die andere grote vredesapostel: Vivekananda - , om te verklaren, dat, wanneer hij enkel de keus had tussen gewelddadig verzet en lafhartig berusten, hij zonder de minste twijfel het eerste zou kiezen, en hij hoopte dat India dat ook zou doen. Maar in dit dilemma bevond zich geen der grote mogendheden in de wereldoorlog van 1914, allerminst het Britse Rijk. De oorlog ging, afgezien van tal van nevenbeweegredenen, in wezen om het feit, wie van de twee

imperialistische kolossen de oppermacht ter zee zou uitoefenen, Duitsland of het Britse Rijk.

In de loop van de strijd heeft Gandhi herhaaldelijk gezegd, te verwachten, dat India als beloning van haar diensten aan het einde daarvan zelfbestuur zou krijgen. Op deze verwachting was aanvankelijk zijn gehele strijdwijze gegrondvest. Dit brengt zijn houding in deze zaak echter niet meer in overeenstemming met zijn beginselen. Integendeel: ik kan haar niet anders zien dan als een verregaand opportunisme, dat uit dezelfde bronnen ontsprongen schijnt als dat der duitse revisionisten, die insgelijks de begroting van oorlog hielpen aannemen in de hoop, dat Wilhelm II in ruil daarvoor vrijheid van pers zou invoeren. ‘Kanonnen voor volksrechten’ was toen de uitdrukking, die deze weinig verheffende politiek in een paar woorden weergaf. Dat een mens als Gandhi, die aan de diepste bronnen van de geweldloosheid en de overwinning door ‘gespannen welgezindheid’ gedronken had, en het vrijwillig lijden om eigen of anderer schuld te boeten talloze malen heeft toegepast, hierin zo schromelijk dwaalde, is wel geschikt ons te doen inzien, hoezeer ook de besten en zuiversten van ons geslacht zich kunnen vergissen. Trouwens, niemand was hier meer van overtuigd en heeft zijn dwalingen ootmoediger bekend dan Gandhi zelf.

In dit geval echter hield Gandhi hardnekkig aan zijn standpunt vast, en in zijn autobiografie zet hij de redenen daarvan uiteen.

‘Wanneer twee naties oorlog voeren,’ schrijft hij daarin, ‘is het de plicht van elken aanhanger van Ahimsa om te pogen een einde daaraan te maken. Ahimsa heeft zijn oorsprong in de eenheid van alle leven. De dwaling van een enkele kan niet anders dan op allen overslaan en daarom

kan de mens niet geheel vrij zijn van geweld. Zolang als hij een sociaal wezen is, kan hij niet anders dan deel hebben aan het geweld, dat het bestaan der samenleving veronderstelt.’

Dit is volkomen juist, maar niet van toepassing op Gandhi's raad aan zijn landgenoten in 1914 om dienst te nemen in het Indische leger. Natuurlijk werd er wel pressie op de Indiërs uitgeoefend en aan fraaie beloften was geen gebrek, maar van feitelijke dwang was toch geen sprake.

Toen Gandhi na een afwezigheid van twintig jaar, slechts door enkele bezoeken aan zijn geboortegrond onderbroken, te Bombay aankwam, had hij onmiddellijk op diens verzoek een onderhoud met den onderkoning Lord Willingdon, die hem vroeg geen stappen te doen, zonder de regering daarvan te voren in kennis te stellen. Gandhi kon hem des te gereder de verzekering daarvan geven, daar hij aan Gokhale beloofd had, zich een jaar lang buiten de politiek te houden, teneinde zich op de hoogte te stellen van de sociale en geestelijke veranderingen, die gedurende zijn langdurige afwezigheid hadden plaats gevonden.

Nog vóór Gandhi in Indië terugkeerde, waren zijn geestverwanten van de Phoenix daar aangekomen, en na een kort verblijf elders, gastvrij ondergebracht in Tagore's Ashram te Sabernati. In de ogen van Gandhi heerste daar een zekere weelde^{*)}. Toen hij na enige tijd met leeraars zowel als met leerlingen op goede voet was geraakt, stelde hij een paar hervormingen voor, waarvan de voornaamste

*) Niet, dat hij die afkeurde. ‘De ontvangst,’ getuigt hij, ‘was een heerlijk samengaan van eenvoud, kunst en liefde.’ Geen wonder, de meest uitgelezen kunstenaars en geleerden waren te Sabernati verenigd.

was, dat de jongens van de dienst van betaalde koks zouden afzien, en zelve, natuurlijk onder toezicht van de leeraars, het voedsel zouden toebereiden. Na enige aarzeling werd Gandhi's voorstel aangenomen. Toen Tagore ervan hoorde, zei hij: 'Deze proefneming bevat de sleutel tot swaraj.' Dat zij slaagde, was niet alleen te danken aan Gandhi's invloed, maar ook aan het voorbeeld van Pearson, die het vervelendste karweitje, namelijk het afwassen van het vaatwerk, op zich had genomen, een voorbeeld dat weldra na volging vond.

Gandhi's plan was om enige tijd te Sabernati, waar hij zich zeer gelukkig voelde, te blijven. Dan echter wilde hij de vrienden van de Phoenix weer in een eigen Ashram om zich heen verenigen. Tot zijn grote vreugde had Gokhale hem beloofd, de kosten van de oprichting daarvan op zich te nemen, zodat hij van het bijeenbrengen der nodige gelden bevrijd was.

Maar Gandhi was ternauwernood een week te Poena, of de plotselinge dood van Gokhale bracht verandering in zijn plannen. Gandhi vond zich plotseling beroofd van de hulp en steun van den groten politicus, die Gokhale was geweest. Of hij wilde of niet, hij zou de leiding van de politieke actie moeten nemen, terwijl hij juist aan Gokhale had beloofd daar een jaar buiten te blijven.

Hij begon echter met een paar maanden door India te zwerven. Doordat hij altijd derde klasse reisde, kwam hij veel in aanraking met het gewone volk en kreeg hij een steeds dieper inzicht in de noden en ontberingen der massa's. Een poos lang hield hij verblijf te Poena, van daaruit begaf hij zich naar Hardwar, een bedevaartplaats, waar om de vijftien jaar een groot religieus feest gehouden werd, dat millioenen Indiërs bezochten. Ofschoon Gandhi er zelf niets

voor voelde om het Koemblafeest, waaraan een grote kermis verbonden was, bij te wonen, toog hij er heen om na afloop in de buurt een man van betekenis, Mahatma Moensjiram, te bezoeken. Overtuigd als hij was dat dergelijke bedevaartplaatsen broeinesten waren van ongerechtigheid, voelde hij zich toch min of meer verplicht erheen te trekken, ten eerste omdat de dokter hem had verzocht de kolonisten van Phoenix ter assistentie bij het handhaven van de gezondheidszorg tijdelijk te willen afstaan, en in de tweede plaats omdat vele der pelgrims waarachtige gelovigen waren, die zich tot hem wendden met religieuze vragen en gewetensbezwaren. Te midden van het geroezemoes der duizenden, het geschreeuw der straatventers, het getokkel der snaarinstrumenten en de ontelbare andere geluiden van de op en neer vloeiende menigte, zat Gandhi in zijn tent, om hen die tot hem kwamen met zijn geloof en zijn wijsheid te helpen. Aan het einde van een dergelijke dag verviel hij vaak in diepe gepeinzen. Er waren toch zeker tussen al die kijklustigen ook waarlijk vromen, die Hardwar bezochten om zich rein te wassen van hun zonden.

Was dat niet het geval geweest, dan scheen het Gandhi dat hij door zijn tegenwoordigheid niet in zeker opzicht sanctie had mogen verlenen aan al de ongerechtigheden die daar onder het mom van de godsdienst geschiedden.

Het is kenmerkend voor zijn buitengewone nauwgezetheid van geweten, dat de Mahatma besloot zichzelf een offer op te leggen, om zich te reinigen van de vele ongerechtigheden, die op het Koemblafeest waren begaan. Deze reiniging bestond uit de vereenvoudiging van zijn voedsel. Tot aan die tijd had Gandhi vruchten en noten genuttigd van allerhande soort en op zeer verschillende wijze toe bereid. Hij had echter opgemerkt, zijn gastheren daarmee veel last te

geven, immers, de bereiding van die spijzen was zeer tijdrovend. Om hun die te besparen en tevens om zijn levenswijze te versoberen, besloot hij voortaan nooit meer dan vijf gerechten in het etmaal te nuttigen en zijn laatste maaltijd vóór zonsondergang te gebruiken. En aan deze levensregel is hij, voor zover ik weet, zijn verder leven trouw gebleven *)

Na zijn bezoek aan Mahatma Moensjiram vestigde Gandhi zich te Ahmedabad; in de buurt van die stad, waarvoor hij van kind af aan voorkeur had, stichtte hij in het dorpje Kochrab zijn Ashram. Alle bewoners daarvan leefden samen als één gezin.

Gandhi had aan zijn vrienden zijn besluit meegedeeld om, zoals Rabindranath Tagore reeds eerder gedaan had, tegen het euvel der onaanraakbaarheid op te treden door een pariagezin in de Ashram op te nemen. Sneller dan hij gedacht had, bereikte hem de mededeling, dat een ‘nederig en oprecht pariagezin’ om toelating verzocht. Het bestond uit man, vrouw en een baby van het vrouwelijk geslacht. Gandhi besloot hen op te nemen, al vreesde hij dat dit allerlei moeilijkheden mee zou brengen. Dit bleek ook inderdaad spoedig het geval te zijn. De geldelijke hulp, die hij van verschillende kanten kreeg, werd gestaakt en zelfs dreigde men de kolonie te zullen boycotten. ‘Dan vestigen wij ons in de pariawijk van Ahmedabad en pogen van handenarbeid te leven,’ zei Gandhi rustig. Maar alweer gebeurde het onverwachte. Een totaal onbekende te Sjeth kwam per auto naar de Ashram en vroeg aan Gandhi, of die zijn geldelijke hulp wilde aanvaarden: hij wenste iets

*) Behalve dat hij na een zware ziekte op raad der geneesheren weer melk ging nuttigen.

voor de kolonie te doen. Na het toestemmend antwoord bracht de onbekende de volgende dag bankpapier ter waarde van dertienduizend roepies *) en reed meteen weer weg.

Op den duur kwam de storm, die in en buiten de Ashram om de toelating van het gezin Danibehn gewoed had, weer tot bedaren. Gewichtige gebeurtenissen brachten de Indiërs in beroering en de paria-kwestie kwam een poos lang op de achtergrond.

In Maart 1916 diende een der Pandits bij de Wetgevende Raad van den Onderkoning het voorstel in, om de contractarbeid af te schaffen. Ofschoon Lord Hardinge de afschaffing niet bestreed, werd de zaak op de lange baan geschoven. Een jaar later herhaalde de Pandit zijn voorstel, ditmaal echter aandringend op onmiddellijke afschaffing. Maar de nieuwe Onderkoning, Lord Chelmsford, weigerde zijn toestemming. Het enige wat hij toezegde was 'afschaffing binnen een redelijk tijdsbestek, waarin men gelegenheid zou hebben tot het invoeren van andere regelingen.'

Op deze vage belofte konden de Indiërs onmogelijk ingaan. Gandhi zelf was al enige tijd overtuigd, dat deze zaak de aanleiding zou worden tot een Satyagraha-beweging in India.

'Zij verbonden zich in alles waarachtigheid te betrachten, geen geweld te gebruiken, geen vrees te kennen, geen geslachtsgemeenschap te hebben, zich te oefenen in volkomen zelfbeheersing en enkel datgene aan te nemen wat hun door hun onmiddellijke ingeving werd aangeboden.' Wie denkt, als hij deze geloften leest, niet aan St. Franciscus? Geen Christelijke monniksorde had strenger aan diens beginselen

*) Een roepie is ongeveer negentig cent.

kunnen vasthouden dan de leden van Gandhi's gemeenschap. Het spreekt vanzelf dat het spinnen en weven onder de handenarbeid een belangrijke plaats innam.

Na een onderhoud met den landvoogd, dien hij van zijn plannen in kennis stelde, begon Gandhi een grote propagandareis om te pogen een Al-Indische beweging in het leven te roepen. Op zijn voorstel werd op alle vergaderingen een motie aangenomen, waarin de 31ste Mei als de uiterste datum voor de afschaffing van het contractstelsel werd genoemd.

De vergaderingen namen in alle grote steden zulk een geestdriftig verloop, dat Gandhi verrast was. Hij werd voortdurend bespionneerd, overal waar hij kwam zaten de detectives hem op de hielen, eens zelfs maakten zij het hem in de trein zo lastig, dat zijn medereizigers protesteerden.

Meer dan van de detectives, wier optreden hem volkomen onverschillig liet, leed Gandhi, die gewoonlijk derde klasse reisde, van de ontzettende volte en benauwdheid in de treinen. Op een nachtelijke reis van Calcutta naar Karachi moest hij uren lang staan, tot zijn medereizigers, waarvan sommigen een gehele bank in beslag namen, hem een plaatsje inruimden.

Op het congres van 1916 te Lucknow werd Gandhi aangeklampran door een eenvoudigen landbouwer uit Champaran. Deze bezwoer hem, daarheen te gaan en met eigen ogen te zien in welk een ellende de arbeiders in de indigoplantages daar leefden. Zij waren verplicht om tegen een uiterst lage betaling een derde deel van hun land jaarlijks met indigo te beplanten. In het begin van 1917 begaf Gandhi, die amper wist waar Champaran lag en hoe hij daar moest komen, zich, vergezeld van Choekla, die hem om hulp gesmeekt had, naar Patna, waar hij in kennis kwam

met invloedrijke Indiërs. Deze brachten hem op de hoogte van de wanhopige toestanden te Bihar en maakten het plan-de-campagne met hem. Inzonderheid de hulp die hij ontving van de professoren Kripalani en Vrajakisjore was hem van groot nut. Zij bezorgden hem schrijvers en tolken, die het dialect van Hindoestan voor hem konden vertalen.

Gandhi begreep dat hij voor een diepgaand onderzoek geruime tijd zou nodig hebben en was bereid, desnoods een paar jaar daaraan te geven. Met zijn gewone bezonnenheid besloot hij niet enkel een groot aantal boeren te ondervragen, maar ook, nog eer hij met dit onderzoek begon, het standpunt der Plantersvereniging te leren kennen. De secretaris dier vereniging behandelde Gandhi echter zeer onhebbelijk en verklaarde dat hij als buitenstaander niets met de zaak te maken had, terwijl de commissaris der provincie tegen hem uitvoer en hem verzocht, deze onmiddellijk te verlaten. Toen Gandhi aan dit verzoek geen gehoor gaf, werd hij de volgende dag op reis ingehaald door een bode van den commissaris van politie, die hem hetzelfde bevel overhandigde. Daar hij opnieuw weigerde zulks te doen eer zijn onderzoek was afgelopen, kreeg hij een dagvaarding om de volgende dag voor de rechtbank te verschijnen. Zodra dit bekend werd, stroomden de boeren van alle kanten toe, zodat een duizendhoofdige menigte Gandhi voor het gerechtsgebouw met luide toejuichingen en heilwensen begroette.

Champanan ligt hoog in liet Noorden aan de Ganges, aan de voet van het Himalaya-gebergte. De boeren daar waren tot dusver geheel buiten de agitatie gebleven. Zij wisten zelfs niet af van het bestaan van het congres, dat reeds in 1895 gesticht was. De uitbundige hartelijkheid en het vertrouwen dezer eenvoudige mensen, die nooit van hem had-

den gehoord, maakten zulk een indruk op Gandhi, dat hij het gevoel kreeg, van aangezicht tot aangezicht tegenover God, Ahimsa en de Waarheid te staan.

Volgens zijn gewoonte behandelde Gandhi de ambtenaren die de menigte in bedwang moesten houden correct en hoffelijk; hij en zijn vrienden voerden onmiddellijk hun bevelen uit en hielpen hen bij het vervullen van hun taak. Maar het was duidelijk, dat in de anders zo onderworpen menigte een gevoel van weerspanning ontwaakte.

De autoriteiten, die bemerkten dat het prestige der regering geschokt was, zaten met hun handen in het haar, zodat de officier van justitie voorstelde de zaak te verdagen. Gandhi echter verzette zich daartegen; hij las een lange verklaring voor, waarin hij de redenen uiteenzette, die hem genoopt hadden naar Champaran te komen, waar hij gehoopt had bij zijn onderzoek ook hulp te ontvangen van de regering en de planters. 'Ik ben een burger,' sprak hij, 'die de wet eerbiedigt, en mijn eerste opwelling was het bevel op te volgen, dat ik ontving. Maar ik kan dit niet doen zonder mijn plicht jegens hen, voor wie ik hier gekomen ben, in de steek te laten.' Hij zou zich zonder protest onderwerpen aan de straf, die hem werd opgelegd.

De verblufte rechter verdaagde het vonnis tot een latere datum. Reeds daarvoor echter had de plaatsvervangende gouverneur bevolen, de vervolging te staken. Gandhi kreeg verlot zijn onderzoek voort te zetten en tevens de verzekering, dat hij op de hulp der ambtenaren kon rekenen. Men begrijpt zijn blijdschap over dit gelukkige einde. De planters echter waren allesbehalve verrukt en ook de ambtenaren, waarvan het merendeel onder hun invloed verkeerde, voelden weinig voor het toegezegde onderzoek.

Gandhi besloot zoveel mogelijk de politiek buiten deze zaak

te laten. Hij nam geen geld aan van de planters, liet geen in de politiek bekende personen overkomen en stuurde zelf berichten aan de bladen. Het onderzoek werd zeer zuinig gevoerd, en enige toegewijde geestverwanten, waaronder Rajendra Prasad en Vrajakisjore, stonden Gandhi in zijn bemoeiingen bij en beschermden hem zoveel mogelijk tegen de ‘darsjan’-zoekers^{*)}, die hem belegerden.

In de loop van zijn onderzoek werd het Gandhi duidelijk, dat de hoofdoorzaak van de ergerlijke toestanden in Champaran de gruwelijke onwetendheid der boeren was. Sommigen dezer stuurden er hun kinderen op uit om te bedelen, terwijl anderen ze van 's morgens tot 's avonds bij de grondbezitters lieten werken voor een paar centen daags. Vier anna's - twintig cent - gold al voor een hoog loon.

Gandhi begon met op zes verschillende plaatsen scholen op te richten en deed een beroep in de bladen om vrijwillige leerkrachten, zowel mannen als vrouwen. Velen meldden zich aan. Onder deze was zijn eigen vrouw en ofschoon zij en een der andere dames het plaatselijk dialect niet kenden, werd de school van Anandibai, waar zij onderwijs gaven, een groot succes. Het ging in de eerste plaats om karaktervorming en het bijbrengen aan de kinderen van zindelijkheid, goede manieren, het alfabet, het rekenen en de cijfers, zodat zij in staat zouden zijn te leren lezen.

Ook de volwassenen poogde Gandhi tot zindelijkheid op te voeden. De hemeltergende hygiënische toestanden in de dorpen hadden het algemeen heersen van huidziekten tot gevolg. Om hierin verbetering te brengen, had Gandhi de

*) ‘Darsjan’ betekent het zien van een heilige. Men begrijpt, hoe onaangenaam dit zich verdringen van een menigte, die de zoom van zijn kleed wilde kussen, voor Gandhi was.

hulp van doktoren nodig. De vereniging der 'Dienaren van Indië' stond hem tijdelijk Dr Dev af, die voor de tijd van een half jaar zijn diensten had aangeboden.

De scholen verleenden zelf medische hulp in eenvoudige gevallen, zoals verstopping, koorts en huidaandoeningen. Alleen bij complicaties werd Dr Dev geraadpleegd. Deze regeling werkte zeer goed en de dorpelingen maakten er gaarne gebruik van. Moeilijker was het, hen ertoe te krijgen om de reiniging der putten en wegen ter hand te nemen. Toen echter Dr Dev en zijn helpers zelf aan de gang gingen, de putten reinigden, de wegen en erven veegden en de poelen in de nabijheid der huizen dempten, werd een deel van de dorpelingen beschaamd en sloeg zelf de hand aan de ploeg; zij legden zelfs wegen aan, die Gandhi in staat stelden per auto de verschillende dorpen te bezoeken.

Toen deze een poos in Champaran gewerkt had, kreeg hij een mededeling van de regering, dat haars inziens het onderzoek nu lang genoeg geduurd had. Gandhi's antwoord hierop luidde, dat het in de macht der regering stond zijn bemoeiingen overbodig te maken door hetzij de klachten der boeren als gegrond te erkennen of tot een officieel onderzoek te besluiten door de instelling ener commissie. Dit laatste geschiedde, en op verzoek van Sir Edward Gait, den plaatsvervangenden gouverneur, maakte Gandhi deel uit van de commissie. Haar beslissing viel ten gunste der boeren uit; de planters werden veroordeeld om een deel van wat zij dezen hadden afgeperst terug te betalen en het gehate tinkathiestelsel, dat ongeveer een eeuw bestaan had, werd wettelijk afgeschaft. Natuurlijk boden de planters hevige tegenstand; tenslotte moesten zij zich echter bij de beslissing neerleggen.

Gandhi had niets liever gewild dan zijn hervormingswerk

nog enige tijd voortzetten, hij werd echter geroepen naar Vheda in het Khairadistrict, waar tengevolge van een gedeeltelijke mislukking van de oogst een schaarste aan voedsel was, die aan hongersnood grensde. De boeren overwogen het plan, om voor een jaar ontheffing te vragen van de inkomstenbelasting. Zij hadden daartoe het volle recht, immers de wet bepaalde, dat die ontheffing verleend moest worden, wanneer de oogst 25 % of minder dan de normale bedroeg. Toen hun verzoek afstuitte op de onwil der regering, ried Gandhi de boeren aan ongewelddadig verzet toe te passen. Zij legden de gelofte af, geen belasting te betalen en desnoods liever hun land verbeurd te laten verklaren dan dit te doen. Ook degenen, die tot betaling in staat waren, zouden deze uit solidariteit met de armeren weigeren. Gandhi en zijn helpers vestigden hun hoofdkwartier in een Ashram te Vheda, het enige gebouw dat ruim genoeg was om hen te herbergen. Maar de strijd duurde gelukkig slechts kort. De boeren waren te uitgeput om het lang te kunnen volhouden. Terwijl hij nog zocht naar een bevredigende oplossing, vernam Gandhi, dat de regering had toegezegd, dat, zo de welgestelde landbouwers de belasting betaalden, de armeren vrijgesteld zouden worden. Gandhi voelde zich niet geheel voldaan over het einde der staking, daar zij de wezenlijke elementen ener Satyagraha-overwinning miste; immers de boeren waren door de toepassing van het ongewelddadig verzet niet moreel krachtiger en bewuster geworden. Ook maakten zij geen gebruik van het recht om zelf te beslissen, wie wel en wie niet arm waren, zodat er vele onbillijkheden plaats vonden.

Echter had de bevolking van het district toch door deze strijd voor het eerst de beginselen van Satiyagraha leren kennen. Sommigen bewezen die te hebben begrepen. Zo

lokte, op raad van Gandhi, een deel van het volk een vervolging uit, door onder leiding van Mohanlal Panda uien van een veld weg te halen, die onrechtmatig in beslag genomen waren. De veroordeling der acht mannen, die zich hieraan schuldig hadden gemaakt, tot korte gevangenisstraffen, moedigde de anderen aan en werd aanleiding tot grote demonstraties.

Intussen had de wereldoorlog een keer genomen, die naar het oordeel van den Onderkoning een algemene indische conferentie nodig maakte. Onder de vooraanstaande Indiërs, die hij daartoe uitnodigde, bevond zich ook Gandhi. Deze stemde toe, aan de conferentie deel te nemen, mits de regering bepaalde eisen inwilligde. De voornaamste daarvan was, dat de gebroeders Ali - twee dappere en algemeen geachte Mohammedaanse leiders die in de gevangenis zaten - vrijgelaten zouden worden, zodat zij aan de conferentie konden deelnemen. Gandhi kende hen niet persoonlijk, maar had zijn vrienden met grote lof over hen horen spreken en verlangde zeer, met hen in aanraking te komen.

Op de conferentie vroeg Gandhi verlof om behalve in het Engels ook in zijn moedertaal, het Hindoestani, te spreken, al was het slechts een enkele zin. Naar aanleiding van het besluit om vrijwilligers aan te werven voor heel India, sprak Gandhi de volgende woorden: 'Volkomen van mijn verantwoordelijkheid bewust, verzoek ik dat men het besluit zal steunen.' Van alle kanten werd hij na afloop gelukgewenst: het was de eerste keer, dat op een door den landvoogd bijeengeroepen vergadering de landstaal werd gesproken. Gandhi kromp ineen, toen hij dit hoorde; hij voelde het als een belediging van zijn volk, dat diens taal bij officiële gelegenheden in de regel niet gebruikt werd.

Ofschoon teleurgesteld, dat noch de intussen in vrijheid

gestelde gebroeders Ali noch de ervaren Tilak ter conferentie waren uitgenodigd, besloot Gandhi, om met alle kracht deel te nemen aan de werfcampagne voor het leger. Hij begaf zich naar het district Chauri, waar hij hoopte dat velen uit de bevolking zich zouden opgeven. Tot zijn grote teleurstelling was dit echter volstrekt niet het geval. Ook kreeg hij veel minder hulp dan gedurende zijn bemoeiingen tijdens de mislukte oogst het jaar tevoren. ‘Terwijl gedurende de actie tegen de graanbelasting het volk gratis wagens aanbood en twee vrijwilligers zich aanboden waar er maar één nodig was, konden wij nu met moeite een wagen krijgen, zelfs tegen betaling.’ Geen wonder, dat Gandhi's optimisme een harde klap kreeg: hij had er geen rekening mee gehouden dat de boeren waarlijk weinig reden hadden om voor de engelse regering hun leven te wagen. Gandhi bracht in zijn vergaderingen en brochures ook het argument te berde, dat de wet, waarbij aan het indische volk het dragen van wapens verboden werd, en die hij als het zwaarste misdrijf der engelse regering brandmerkte, zeker ingetrokken zou worden, wanneer het nu die regering te hulp kwam. Ook beschouwde hij het als een voordeel, dat het volk, door deel te nemen aan de oorlog, weer zou leren met de wapens om te gaan. Al deze dingen schijnen ons in Gandhi onbegrijpelijk toe; geen wonder dat ook zijn vrienden ze niet begrepen. Hoe zou het volk kunnen geloven aan de kracht van Ahimsa en de weg vinden tot bovengewelddadig verzet, nu Gandhi met alle macht een werfcampagne steunde? Toen Gandhi terug was had hij eindeloze discussies met zijn vrienden; hij trok zich hun critiek erg aan en liep soms twintig mijl in stof en zonnebrand om te pogen een van hen te overtuigen. ‘Gij hebt ons geleerd dat liefde tenslotte overwint,’ was het argument waarmee zij hem

in het nauw dachten te brengen. Maar hij antwoordde dat de massa's niet uit liefde, maar uit lafheid niet overgingen tot gewelddadigheid en vrede met lafheid is heel wat erger dan een slagveld met dapperheid. 'Ik zou liever zien dat zij strijdend stierven dan ergens in een hoek kropen van angst.'

Inderdaad zou deze redenering geheel juist geweest zijn, zo Gandhi zijn landgenoten had opgewekt om de moeilijkheden van Engeland in de eerste oorlogsjaren te gebruiken om een gewelddadige beweging voor nationale bevrijding in het leven te roepen, of aan te moedigen. Immers, zulk een beweging bestond en het was slechts aan een ongelukkig toeval te wijten, dat zij niet tot uitbarsting kwam. Maar wat Gandhi wilde, was opportunisme van het zuiverste water, n.l. de Engelsen helpen om de oorlog te winnen, in de hoop dat zij in ruil daarvoor na de overwinning zelfregering zouden invoeren.

Ten gevolge van de vermoedenissen der campagne, waarbij een dieetfout kwam - de altijd zo sobere Gandhi at van een meelgerecht dat zijn vrouw voor hem had klaargemaakt, ofschoon hij wist dat hij beter deed die dag niets anders te gebruiken dan vruchtensappen - werd hij zeer ernstig ziek aan dysenterie. Daar hij geen medicijnen wilde innemen, en ook de injecties, die de geneesheer hem wilde toedienen, weigerde, wilde de ziekte niet wijken. Er kwamen koorts en tenslotte raakte de patiënt zo uitgeput, dat hij zelf niet anders verwachtte dan een spoedig einde. Al de liefde en zorg van zijn nabestaanden en vrienden baatten niet, en op een nacht voelde hij zich zó ellendig, dat hij tenauwernood meer een woord kon uitbrengen. Tenslotte behaalde zijn sterk gestel de overwinning en ofschoon hij hardnekkig weigerde vleesspijzen, eieren en melk te ge-

bruiken, keerde hij allengs langzaam tot het leven terug. Tot zijn grote verlichting kreeg hij weldra bericht, dat de recruteringscampagne stop werd gezet, daar Duitsland verslagen was.

Tot nu toe had Gandhi ondanks alles het vaste vertrouwen behouden dat het mogelijk zou zijn, in samenwerking met de engelse regering belangrijke hervormingen door te zetten. De publicatie van het Rowlatt-rapport en het in verband daarmee ingediende wetsontwerp benamen hem voorgoed die illusie. Het ontwerp bevatte draconische maatregelen om de terroristische beweging in Bengalen de kop in te drukken; ook maakte het veroordeling tot gevangenisstraf zonder voorafgaand proces mogelijk, en de hervormingen die het voorstelde waren onvoldoende.

Onmiddellijk riep Gandhi zijn vrienden bijeen om met hen de beste wijze van actievoeren te bespreken. De ter vergadering aanwezigen legden allen de Satyagraha-gelofte af en stichtten een klein lichaam, dat de agitatie met vlugschriften en volksvergaderingen ter hand nam. Gandhi zelf was nog te zwak om de beweging te kunnen leiden; op aandringen der doktoren liet hij zich eindelijk overhalen injecties te nemen en geitenmelk te drinken. Hij noemt dit zelf een ‘accordje met mijn ideaal’, waarmee hij vrede kon hebben, omdat het uitsluitend ingegeven werd door de begeerte recht en vrijheid te dienen. Hij heeft er echter toch nooit geheel vrede mee gehad, daar hij overtuigd was dat een gelofte niet enkel naar de letter maar ook naar de geest gehouden moet worden *).

Intussen was Gandhi het nog niet met zichzelf eens, op

*) Gandhi had de gelofte afgelegd, geen melk te zullen drinken van de koe, het heilige dier der Indiërs, als protest tegen de slechte behandeling der vaak verhongerende koeien.

welke wijze men het best tegen de wet zou kunnen ageren, toen hij in een morgendroom de ingeving kreeg om een algemene Hartal ^{*)} uit te schrijven. Men kon de heilige strijd niet beter beginnen dan door een algemene reiniging met vasten en gebed.

Het was een grote uitzondering, dat Gandhi zich door een droom liet leiden; in de regel liet hij zich over alle omstandigheden inlichten en overlegde dan het voor en tegen eer hij een besluit nam.

Daar Gandhi's geestverwanten met het plan instemden, schreef hij een korte oproep om tot de Hartal op te wekken, die op de 6de April 1919 werd vastgesteld. Delhi had hem door een misverstand reeds op 30 Maart gehouden. Deze slaagde boven verwachting: de politie joeg echter de vreedzame optocht op ruwe wijze uiteen, maakte gebruik van de vuurwapens, er vielen doden en vele deelnemers werden gekwetst. Te Lahore en Amritsar geschiedde vrijwel hetzelfde. Te Bombay, waar duizenden Hindoes en Mohammedanen naar het strand waren samengestroomd, waaronder talrijke vrouwen en kinderen, spraken Gandhi en de dichteres Sarojini Naidoe de menigte toe. Gandhi stelde voor, dat zij, die de Satyagraha-gelofte wensten af te leggen, de volgende morgen weer bijeen zouden komen. Talrijke vrijwilligers verspreidden enige van Gandhi's verboden geschriften en zo groot was de geestdrift, dat er fabelachtige prijzen voor werden betaald. Al dit geld was natuurlijk bestemd voor de beweging.

Slechts weinigen van de deelnemers aan de meeting verschenen de volgende dag om de gelofte af te leggen. Gandhi

*) Een Hartal is een algemene sluitingsdag van winkels, fabrieken en kantoren ten teken van rouw.

had voldoende ervaring om te weten, dat men van een ongeschoolde massa, al is zij in ogenblikken van geestdrift tot heldhaftige daden in staat, geen rustig opbouwend werk kan verwachten; hij was daarom niet teleurgesteld en vertrok 's avonds naar Delhi en Lahore, waar troebelen uitgebroken waren.

Uit beide plaatsen had men hem telegrafisch verzocht te komen, om het volk tot rust te brengen. Onderweg overhandigde de politie hem een geschreven bevel, dat hij de grenzen van de Pensjab niet mocht overschrijden. Toen hij weigerde zich daaraan te onderwerpen, werd hij onder politiebewaking naar Bombay terug vervoerd. Uit vrees, dat de bevolking van Pyhhoeni, een dichtbevolkte arbeiderswijk, die op het horen van Gandhi's arrestatie in woede ontbrand was, zou pogen hem te bevrijden, werd hij in een voorstad vrijgelaten. Onmiddellijk begaf hij zich naar Pyhhoeni om te trachten een uitbarsting te voorkomen. Zodra het volk Gandhi zag, werd het dol van vreugde; er werd een optocht gevormd, die onder luide kreten van 'Bande Mataram' *) en 'Allah Allah' **) naar de Crawford-markt wilde trekken. Maar eer de menigte die kon bereiken, stuitte zij op een troep bereden politie, die haar de weg versperde. Gandhi was volkomen machteloos zich in die menigte verstaanbaar te maken, om haar te verzoeken rustig uiteen te gaan. Eén ogenblik scheen het, als zou zij het politie-cordon doorbreken. Toen de bevelvoerende officier gebood haar uiteen te jagen, reed de bereden politie op de dicht opeengepakte massa's in, de lansen flikkerden in het zonlicht en na enkele minuten stoof de ver-

*) Heil het vaderland.

**) God is groot.

schrikte menigte onder luid gegil uiteen. ‘In de mensenmassa,’ schrijft Gandhi, ‘hadden de paarden haast geen ruimte om te keren, en evenmin was er een uitgang waardoor het volk kon ontsnappen. Het was een afschuwelijk schouwspel.’

Vanuit zijn auto had Gandhi het gehele toneel overzien; er was echter geen sprake van dat hij zich verstaanbaar kon maken. Dadelijk begaf hij zich naar het bureau van politie en beschreef aan den commissaris de taferelen, waarvan hij getuige was geweest. In de daarop volgende discussie verweet de commissaris aan Gandhi, door zijn leuze van burgerlijke ongehoorzaamheid een oproerige beweging ontketend te hebben. Op tal van plaatsen waren de telegraafdraden doorgesneden; te Ahmedabad en Amritsar waren ongeregelde heden voorgekomen. ‘De verantwoordelijkheid voor dat alles berust bij U,’ beet hij Gandhi toe.

Deze antwoordde, dat zo de massa's inderdaad geweld hadden gebruikt, hij onmiddellijk de burgerlijke ongehoorzaamheid stop zou zetten, maar de verantwoordelijkheid voor degenen die geweld hadden gebruikt berustte bij degenen die ongewapende menigten uiteenranselden en hemzelf belet hadden naar de Pensjab te gaan om het volk tot kalmte aan te manen.

Die dag sprak Gandhi nog een grote menigte toe op het strand te Chowpati en bezwoer haar te bedenken, dat Satyagraha het wapen der oprechten is en dat er geen sprake kon zijn van een ongewelddadige volksbeweging, zo het volk niet in gedachten, woorden en daden Ahimsa toepaste. De volgende dag begaf Gandhi zich naar Ahmedabad. Onderweg vernam hij dat er een regeringsambtenaar was vermoord en de staat van beleg uitgevaardigd.

Op de plaats zijner bestemming aangekomen, verzocht

Gandhi den commissaris verlot om een meeting te houden, teneinde het volk toe te spreken. Deze stemde toe en op de dag daarna werd de staat van beleg opgeheven. In zijn toespraak wekte Gandhi hen, die zich aan misdrijven hadden schuldig gemaakt op, om zich zelf aan te geven en deed een beroep op het volk om één dag te vasten. Zelf legde hij zich een vasten van drie dagen op, daar hij zich medeschuldig voelde aan wat het volk had misdaan.

Van Ahmedabad ging Gandhi naar Nadiad. Daar drong het pas tot hem door, welk een ernstige wending de zaak had genomen. Te Khaira hadden massa-arrestaties plaats gevonden. Van een gedisciplineerd verloop der burgerlijke ongehoorzaamheid was nergens sprake. Toen begreep Gandhi pas ten volle, welk een dwaling hij had begaan door te vertrouwen dat de massa's tot geweldloosheid en lijden bereid waren. Rondborstig als altijd erkende hij op een volksvergadering, een misrekening te hebben begaan, 'zo groot als de Himalaya'. Hij bekommerde er zich niet om dat deze uitdrukking hem de spot van zijn tegenstanders op de hals haalde.

De uitoefening van Satyagraha veronderstelt een zo grote zelfbeheersing, als de meerderheid van geen enkel volk bezit. Zij sluit alle daden van toorn, wrok of haatgevoel uit. De massa kan, behalve op enkele ogenblikken, enkel uit hogere beweegredenen leren handelen door het voorbeeld ener keurbende en na een langdurige opvoeding.

Na zijn terugkeer te Bombay richtte Gandhi daar een corps Satyagraha-vrijwilligers op, om die opvoeding ter hand te nemen. Maar het getal daarvan nam, toen de eerste geestdrift bekoeld was, eer af dan toe. En de strooibiljetten, die het volk moesten inlichten over het wezen van Satyagraha, lieten het onverschillig.

Telkens bereikten Gandhi dringende verzoeken om naar de Pensjab te komen, waar angst voor het oproer tot een ontzettende catastrofe had geleid.

De 10de April had Sir Michael O'Dwyer, de gouverneur der provincie, de domheid begaan eerst Gandhi te verhinderen naar de Pensjab te komen en daarna de twee verantwoordelijke leiders te verbannen. Toen een grote menigte zich naar het huis van den commissaris begaf om tegen die verbanning te protesteren, werd zij uit elkaar geschoten. Het gevolg waren ernstige wanordelijkheden, brandstichtingen en moorden. 11 April kwam generaal Dyer met een troepenmacht te Amritsar aan en bezette de stad. Voor de 12de was een grote meeting aangekondigd, deze werd echter verboden en toen de menigte samenstroomde op het plein waar zij gehouden zou worden, verscheen Dyer met zijn troepen. Deze bezetten de enige uitgang van het plein en brachten machinegeweren in stelling, die tien minuten lang op de ongewapende menigte vuurden.

Een engelse commissie van onderzoek geeft als het aantal doden 400 op en enige honderden gewonden. Van indische zijde wordt echter beweerd, dat deze cijfers 1200 en 3000 waren.

Gouverneur O'Dwyer zond onmiddellijk een telegram aan den generaal van de volgende inhoud: 'Uw actie was correct en ik keur die goed.'

Gedurende het schrikbewind dat volgde werden vele onwettigheden begaan. Mannen werden gezeseld en gedwongen op hun buik te kruipen voor de militairen. Ook werd uit vliegtuigen op de weerloze massa geschoten.

Het duurde tot half October eer Gandhi aan de verzoeken gehoor kon geven. 'Bij mijn aankomst te Lahore,' schrijft hij, 'was ik getuige van een onvergetelijk schouwspel. Het

station was van het ene einde tot het andere een golvende mensenzee. De gehele bevolking was in gespannen verwachting uitgelopen als gold het een dierbaren bloedverwant na een lange scheiding te begroeten.’

Het congres had Gandhi opgedragen om, naar aanleiding van het gehouden onderzoek, een rapport over de gebeurtenissen in de Pensjab samen te stellen. Door het samenstellen van dit rapport merkte hij pas goed, hoe ondragelijk de tyrannie der regering en de willekeur der ambtenaren gedurende de staat van beleg geweest waren. Dit was een nieuwe bittere ontgoocheling voor hem.

In diezelfde tijd vond een conferentie plaats van Hindoes en Mohammedanen te Amritsar. Nu het einde van de oorlog naderde, werd de kwestie van het Khalifaat van het grootste belang voor deze laatsten. Zij hadden van Engeland geëist, dat aan Turkije geen harde vredesvoorwaarden zouden worden opgelegd en pas nadat Engeland dit had beloofd, hadden de Muzelmannen aan de oorlog deelgenomen.

Gandhi was er sterk voor, dat de Hindoes hem in deze belangrijke aangelegenheid steunden. Echter verzette hij er zich tegen, dat, zoals de leiders van beide kanten wensten, hieraan de vraag der bescherming van de koe werd vastgekoppeld en de Mohammedanen het slachten bij wijze van tegenprestatie stopzetten. Hij zette zijn wil door, echter werd op latere conferenties toch telkens weer op het feit gezinspeeld, uit dankbaarheid voor de hulp der Hindoes in de Khalifaat-kwestie.

Op deze conferentie leerde Gandhi den bekenden Mohammedaansen leider Maulana Hazrat Mohani kennen. Deze verdedigde het voorstel om, zo geen recht werd gedaan in de Khalifaat-kwestie, alle engelse stoffen te boycotten.

Gandhi verzette er zich tegen, dat dit bij wijze van vergelding zou geschieden; vergelding immers verdroeg zich niet met zijn beginselen. Wat hij en zijn geestverwanten wilden, was een opbouwende politiek, namelijk de vervanging van buitenlandse stoffen door met de hand gesponnen en geweven inheemse. Mohani was hier weliswaar niet tegen, maar hij wilde dat de conferentie tot een maatregel besloot, die niet slechts op de lange duur maar onmiddellijk de Engelsen nadeel zou toebrengen. Gelukkig kreeg Gandhi de ingeving om algemene non-coöperatie voor te stellen, dat is 'weigering om met de Engelsen samen te werken, op ieder gebied'. Ofschoon Gandhi de taal, die op de conferentie gesproken werd, het Oerdoe, slechts gebrekkig kende, wist hij zoveel indruk te maken op de vergadering, dat zijn voorstel werd aangenomen. Het bleef echter voorlopig min of meer dode letter.

Intussen was de koninklijke aankondiging van, de toegezegde hervormingen verschenen. Ofschoon deze Gandhi weinig bevredigden, was hij er voor, dat het congres er op in zou gaan, daar zij ongetwijfeld een stap naar zelfbestuur betekenden. Andere invloedrijke leiders, waaronder Chittaranjan Das, namen een tegenovergesteld standpunt in. Gandhi vond de gedachte zo ondragelijk, met beproefde en algemeen vereerde leiders van opvatting te verschillen, dat hij aan een paar van zijn vrienden voorstelde, het Congres te verlaten. Dezen wilden daar echter niet van horen, en na veel heen en weer gepraat gelukte het, de kloof te dempen en een gemeenschappelijke resolutie op te stellen tot uitbundige vreugde van het Congres.

In September 1920 hield de Commissie van het Pan-Indisch Congres een zitting te Calcutta, uitsluitend ter bespreking van het vraagstuk der geweldloze non-coöperatie. Niet alle

Mohammedanen waren overtuigd, dat de Koran deze vorm van politiek toeliet. Maar na een lange en stormachtige discussie werd de door Gandhi ingediende en verdedigde motie aangenomen. Het duurde echter enige tijd, eer sommige leiders hun scepticisme overwonnen ten opzichte van de vraag, of het volk tot geweldloze actie in staat was.

Kort na deze zitting kwam het Al-Indische Congres, het eerste dat plaats vond na de dood van Tilak Lokamanya (mensenvriend), te Nagpoer bijeen. Het bericht van zijn dood ontroerde Gandhi zó zeer, dat hij tot de vrienden die bij hem waren zeide: 'Nu is mijn sterkste bolwerk gevallen.'

Het congres van Nagpoer werd bezocht door bijna veertienduizend afgevaardigden. Het spreekt vanzelf, dat zo'n reusachtige menigte niet in staat was, behoorlijk te beraadslagen; op latere congressen werd het aantal dan ook beperkt ^{*)}. Gandhi had nieuwe statuten ontworpen, waarin het bereiken van zelfbestuur met vreedzame en wettige middelen, 'zo mogelijk binnen het rijk, en anders daarbuiten', als het doel van het Congres werd omschreven. De aanvaarding van de non-coöperatie terwille van het Khalifaat noemt Gandhi 'een grootse en praktische poging, om de eenheid tussen Mohammedanen en Hindoes te bevorderen.' Verder was dit Congres het eerste, dat zich uitsprak voor het opheffen van de 'onaanraakbaarheid', wat natuurlijk nog niet betekende, dat de miljoenen, die daarop vertegenwoordigd waren, nu ook medewerkten, om die donkere vlek in de indische samenleving uit te wissen.

Gandhi was toen vijftig jaar. Van kind af aan had hij er-

*) Ook werd de wijze van stemmen veranderd, zodat de volgende Congressen niet meer dan zesduizend afgevaardigden telden.

naar gestreefd, zijn zwakheden te overwinnen, zich te bevrijden van zijn zinnelijke hartstochten, alle mensen met welgezindheid, vertrouwen en liefde tegemoet te treden en God te zoeken door de mensheid, allereerst zijn eigen volk, te dienen. Meer en meer had hij God vereenzelvigd met de Waarheid, waaronder hij niet slechts de afwezigheid van alle leugen en bedrog verstond, maar de positieve kracht, die het Universum in stand houdt. Hij was zich bewust, slechts ‘vluchtige glimpen te hebben opgevangen van haar onbeschrijfelijke luister, miljoenen malen sterker dan die der zon’. Enkel ‘het zwakke afschijnsel van die machtige glans’, zegt hij te hebben opgevangen. Zijn toewijding aan de waarheid was de grote kracht zijner politiek geweest en al zijn streven was er steeds op gericht om de hoogste beweegredenen, als liefde, recht en vrijheid, verlangen naar universele broederschap en naar het stijgen van de diepst gezonkenen tot het bewustzijn hunner menselijke waardigheid tot haar spil te maken.

Ofschoon hij zelf erkende, de drievoudige algehele loutering van elke hartstocht in gedachte, woord en daad, niet bereikt te hebben, was hij op die moeilijke en steile weg toch zo hoog gestegen, dat hij een sfeer verspreidde van mildheid en vrede, die allen, met wie hij in aanraking kwam trof. Nooit verliet hij een gevangenis zonder dat zijn bewakers over zijn weggaan hun leedwezen uitdrukten, en erkenden door hem betere mensen geworden te zijn.

Gandhi streefde ernaar de Swaraj-beweging vrij te houden van de agressiviteit, die de arbeidersbeweging in het Westen kenschetste. Hij wist, dat de macht der heersers vernietigd moest worden en dat dit onmogelijk is zonder eigen machtsvorming. Maar hij wist ook, dat machtsvorming altijd ondergeschikt moet blijven aan de geest, het innerlijke

leven der beweging, en zij nooit mag ontaarden in een doel op zichzelf. Het gevaar, dat dit zou gebeuren was in Indië niet groot, zolang het doel der beweging bleef, niet den tegenstander opzettelijk leed toe te voegen en te vernietigen, maar hem door haar standvastigheid en offervaardigheid te beschamen, tot nadenken te brengen en berouw te doen voelen. ‘Zij wil de overwinning behalen door de geestelijke krachten van waarheid en liefde.’

Het spreekt vanzelf dat een overwinning van zo grote draagwijdte als het verwerven van zelfbestuur, om van volledige onafhankelijkheid niet te spreken, onmogelijk is zonder dat den tegenstander leed wordt toegebracht. De khaddar-beweging kon niet anders dan, zo zij slaagde, aan het engelse bedrijf grote schade toebrengen, en tienduizenden arbeiders werkloos maken. Maar dit was een nevenwerking, onafscheidelijk verbonden aan het herstel der indische huisindustrie, dat voor miljoenen mensen de verbetering van hun economische positie en het ontwaken van hun onafhankelijkheidsgevoel zou betekenen.

Gedurende de jaren 1920 tot 1922 werd Gandhi niet moede om in zijn weekblad ‘Jong India’ en zijn overige geschriften, zowel als op volksvergaderingen, conferenties en congressen de khaddar-gedachte onvermoeid te propageren. Hij had zich met grote moeite spinnewielen en weefgetouwen verschaft en vrouwen gevonden, die het spinnen en weven nog beoefenden. Hij en zijn geestverwanten hielden de massa's niet slechts voor, dat iedereen die daartoe gelegenheid had, minstens een uur per dag moest spinnen, maar zij gaven zelve het voorbeeld. Gandhi spon geregeld vier uur daags, zowel in de gevangenis als daarbuiten, en hij was overtuigd dat dit een heilzame invloed had op zijn gemoedsgesteldheid en hierdoor ook op zijn lichamelijk wel-

zijn ^{*)}. In het bijzonder de vrouwen, die in deze jaren met groeiend enthousiasme aan de beweging deelnamen, wekte hij op om hun vaderlandsliefde te bewijzen door enkel stoffen te dragen, die in India gesponnen en geweven waren. Natuurlijk waren deze minder elegant dan die de fabrieken voortbrachten. Maar wanneer zij goed hun best deden, zou de Indische handnijverheid, die in het verleden sierlijke stoffen in de prachtigste kleuren had voortgebracht, binnen enkele jaren uit haar as herrijzen.

Naast de swadesji (de boycot van alle engelse stoffen) waren de hoofdpunten, waarop Gandhi wilde dat de beweging zich zou concentreren, de volgende: 1. de bevrijding der vrouw, en, als voorwaarde daartoe, de afschaffing der prostitutie; 2. de verdwijning der 'onaanraakbaarheid' en de zedelijke en economische verheffing der paria's; 3. de afschaffing van het kinderhuwelijk, een bron van morele ellende en ontaarding; 4. de opheffing der drankhuizen en opiumkitten.

Al naar de politieke constellatie eiste, bracht Gandhi nu het ene, dan het andere punt meer op de voorgrond. Tezamen vormden zij het program ener sterke constructieve politiek. Gandhi was vast overtuigd, dat de verwerkelijking ervan het bereiken van Swaraj binnen zeer korte tijd ten gevolge zou hebben, sterker nog: feitelijk Swaraj zou betekenen. In zijn overgroot optimisme sprak hij van de tijd van één jaar. Inderdaad: wanneer India zich zelve kleeedde, wanneer het volk uit eigen kracht al de verzwakkende elementen die het Hindoeïsme binnengeslopen waren afwierp, en de verstarring die het bevangen had overwon, wanneer het de opvoe-

*) Elke vrouw weet, dat in tijden van onrust en droefheid niets het gemoed beter tot rust brengt dan haken of breien.

ding hervormde naar de behoeften der massa en tot haar voertaal de indische talen maakte, zou Engeland inzien, dat het zijn heerserspositie niet langer kon handhaven en India als een gelijkberechtigd lid opnemen in het Britse rijk. Tot aan het jaar 1919 had Gandhi vertrouwd, dat het verwerven van zelfbestuur in samenwerking met de engelse regering zou kunnen plaats vinden. Het voorbeeld van Zuid-Afrika stemde hoopvol. Hij had grote bewondering voor de engelse grondwet en schreef de hardheid van de engelse heerschappij in India meer toe aan de ambtenaren dan aan het systeem. Sedert 1919 echter zag hij in zich vergist te hebben en begreep hij steeds beter dat de breuk met Engeland onvermijdelijk zou zijn.

Gandhi had hiervoor de volgende redenen. Ten eerste de schandelijke trouwbreuk jegens de Mohammedanen in zake het Khalifaat ^{*)}. Dan het totaal onvoldoende karakter van de Montagu-Chelmsford-wetsontwerpen. Zij sloten de massa's te enenmale van het kiesrecht uit en riepen een schijnparlement in het leven. Tenslotte de bestending van de uitzonderingswetten, die in het begin van de wereldoorlog ingevoerd waren en bij het einde daarvan natuurlijk behoorden te verdwijnen, wat de regering eveneens had beloofd.

In de loop van dat jaar kwam bij dit alles nog de weigering van de regering om een onderzoek in te stellen naar de schuldigen aan het bloedbad te Amritsar in April en aan de sadistische wraak, die sommige ambtenaren op de geterroriseerde bevolking namen. Daarbij handhaafde zij de voor-

*) De engelse regering had aan haar Mohammedaanse onderdanen toegezegd, om te trachten voor Turkije niet al te harde vredesvoorwaarden te verkrijgen. Maar bij het sluiten van de vrede verloor de Sultan al zijn grondgebied in Europa, behalve Konstantinopel en grote delen van Klein-Azië.

naamste schuldigen, Generaal Dyer en Sir Michel O'Dwyer, in hun ambt; zelfs liet zij toe, dat aan den eerste in Augustus een ere-gift van de engelse natie werd aangeboden *) .

Het Congres, dat onmiddellijk zelf een onderzoek had ingesteld, publiceerde in April 1920 het door Gandhi samengestelde uitvoerige rapport, dat diepe indruk in het land maakte en de non-coöperatie-beweging aanmerkelijk versterkte. De deelnemers daaraan legden opnieuw de gelofte af, zich te onthouden van alle geweld tegen leven, persoon en eigendom hunner tegenstanders.

Echter kon, daar waar voor het eerst de massa's in beweging kwamen, de gelofte van ongewelddadigheid niet altijd streng nageleefd worden. Nadat in enige plaatsen, o.a. te Bombay, ongeregelheden waren voorgekomen, zette Gandhi ten tweedenmale de beweging tijdelijk stop, wat een deel zijner geestverwanten, vooral onder de Mohammedanen, zeer ontstemde.

In 1921 werd de beweging met nieuwe kracht voortgezet; het land raakte in rep en roer, de regering deed niet anders dan arresteren, zodat de gevangenissen overvol waren. Tegen de burgerlijke ongehoorzaamheid echter was zij vrijwel machteloos.

Het lag in het voornemen der leiding, om deze steeds nadrukkelijker toe te passen. De eerste stap was het opgeven van alle titels en ere-ambten. Gandhi gaf daarin het voorbeeld, door de Haita-i-Haind medaille en de andere ordeteken, die hem indertijd toegekend waren wegens zijn, hulpbetoon bij een cholera-epidemie te Johannesburg en in de Zoeloe-oorlog, terug te sturen. Daarna zouden alle In-

*) Nodeloos te zeggen dat hiertegen in Engeland zelf scherpe oppositie gevoerd werd.

diërs in regeringsdienst: ambtenaren, leraars, professoren enz. hun arbeid staken. De derde stap zou de belasting-weigering zijn, waarmee Gandhi aanvankelijk slechts in de provincie Bardoli een proef wilde nemen, om, zo zij slaagde, tot uitbreiding over te gaan. En tenslotte zou ook onder politie en leger gewerkt worden voor dienstweigering. Maar het kwam niet zover.

Nog eer de nodige voorbereidselen tot de belasting-weigering waren getroffen, kwam het te Chauri-Chaura, een stadje in de Pensjab, waarvan de bevolking sedert de gebeurtenissen te Amritsar met wrokgevoelens vervuld was, tot een afschuwelijke wraakoefening tegen een aantal politiebeambten, die de menigte sommeerde uit elkaar te gaan. Deze wierp zich op hen en joeg hen in het politiebureau terug, dat zij daarna in brand stak. Toen de politieagenten uit het brandende gebouw vluchtten, werden zij vermoord en in de vlammen geworpen.

Een paar dagen later vond in een andere stad insgelijks een moord op engelse ambtenaren plaats. Gandhi vernam deze gebeurtenissen met ontzetting. Ten derden male gaf hij bevel, de strijd onmiddellijk af te breken: het zou bijna zes jaar duren eer die hervat werd.

Ditmaal was zijn prestige echter ternauwernood groot genoeg om te maken dat zijn bevel werd opgevolgd: de gehele linkerzijde van het Congres beschuldigde hem, door het telkens stopzetten der beweging, de massa's teleur te stellen en haar enthousiasme te fnuiken nog eer haar kracht tot volle ontplooiing kon komen. Ongerechtvaardigd was dit verwijt in politiek opzicht zeker niet, maar Gandhi wilde slechts politieke actie uit de hoogste motieven. Op het Congres zwichtte de meerderheid voor zijn argumenten.

Daarvóór echter had Gandhi in zijn blad een indrukwek-

kende biecht afgelegd over zijn fouten en zichzelf een strenge boetedoening opgelegd. 'Erkenning van dwaling,' sprak hij, 'is als een bezem, die het vuil wegveegt. Beter beschuldigd te worden van lafheid dan tegen zijn geweten te zondigen.'

Opnieuw had hij zich vergist met te vertrouwen, dat de massa's rijp waren voor ongewelddadige ongehoorzaamheid. Zij moesten daartoe opgevoed worden door jarenlang constructief werk, zoals het spinnen en weven, de oprichting van lagere scholen waar landbouwonderwijs gegeven zou worden en van indische universiteiten, waar de schatkamers der oude indische wijsheid voor de studenten geopend werden. Ook het werken aan de verhefving der vrouw, aan de uitroeijing der prostitutie, aan de sluiting der drankhuizen en aan de verbetering der hygiënische toestanden door grotere reinheid, waren taken, die de beweging volbrengen moest als zovele wegen tot zelfbestuur. Het kon echter niet anders of de teleurgestelde massa's, ziedend van toorn nu zij zagen dat Engeland in het minst niet was veranderd, voelden weinig voor een politiek, die het breken met ingewortelde gewoonten nodig maakte. De beweging begon te verflauwen en wie weet hoever zij teruggelopen zou zijn zonder een gebeurtenis, die de gevoelens van trouw, afhankelijkheid en verering voor den geliefden leider deed opvlammen.

Reeds in September 1921 werden de gebroeders Ali gearresteerd. In een oproep aan de Muzelmannen bracht Gandhi hun hoge lof toe om hun voortreffelijke eigenschappen en riep Hindoes en Mohammedanen op, om protestvergaderingen te beleggen.

Nadat Gandhi in antwoord op een regeringscommuniqué over de gebeurtenissen in de Pensjab een tweede manifest

tot het volk had gericht, volgde de arrestatie van Mohiba, Nehroe en vele anderen.

Zijn eigen arrestatie had Gandhi sedert November verwacht en de nodige maatregelen met zijn vrienden vastgesteld. In een artikel in 'Jong India' had hij zich tot de massa's gericht om hun te verzoeken, zich niet tot een uitbarsting te laten verleiden, maar hun bezonnenheid te bewaren. De 9de Maart 1922 verspreidde zich het gerucht van zijn arrestatie, die de dag erna een feit werd. Zijn vrouw en Sarojini Naidoe begeleidden hem tot aan de gevangenis. Toen Mevrouw Naidoe vertrok, gaf hij haar de boodschap mee, te wensen, dat Bombay van een hartal en protestvergaderingen zou afzien en zich zou concentreren op het spinnen en weven. Zijn aanhangers mochten geen enkele arrestatie uitlokken, eer een atmosfeer van absolute ongewelddadigheid geschapen was.

Zodra Gandhi verlof kreeg tot schrijven, richtte hij een brief aan Hakim Aimal Khan, den voorzitter van het Al-Indisch Comité. Hij bezwoer hem, al het mogelijke te doen om de eenheid tussen Hindoes en Mohammedanen te versterken en te bedenken, dat zij enkel bereikbaar is door de ongewelddadigheid. Haar symbool is het spinnewiel. Aan de Parsis schreef hij hierover: 'Zolang Indië zich niet kleedt in zelf-gesponnen en -geweven klederen, zal burgerlijke ongehoorzaamheid uitgesloten zijn.' Hoe opgewekt Gandhi in de gevangenis gestemd was, kan men afleiden uit een brief aan een jongen vriend, waaruit ik deze passage aanhaal: 'Mijn beste kind, ik hoop dat jullie allemaal gelukkig zijn over mijn arrestatie... Ik zou je zo graag de waarachtigheid van het spinnewiel laten inzien. Het is de zichtbare uitdrukking van het innerlijke gevoel van deemoed.'

En aan zijn intiemsten vriend Andrews schreef hij: 'Beste

Charley, laat in geen geval je werk in de steek om mij te komen opzoeken. Ik ben zo gelukkig als een vogel. Mijn ideaal van het gevangenisleven is vooral, om geheel afgesloten te zijn van de maatschappij.' Dit lijkt weinig in overeenstemming met de gevoelens van welgezindheid, die Gandhi tot de hoeksteen der beweging wilde maken. Men bedenke echter, dan Gandhi van de vroege morgen tot de late avond lastig gevallen was en ter beschikking stond van anderen, terwijl zijn grootste geluk mediteren en lezen was. Dit geluk vond hij enkel in de gevangenis. Naar aanleiding van het verzoek zijner vrienden, dat hij de voorrechten inzake voeding enz., die hij zich verschaffen kon, toch vooral niet zou weigeren, schreef Gandhi: 'De religieuze waarde van straf en discipline wordt versterkt door van voorrechten afstand te doen.' Men kan begrijpen, dat Gandhi na de overzware verantwoordelijkheid die hij, sedert zijn bekleding met dictatoriale macht, te dragen had gehad en het martelende gevoel van te kort te zijn geschoten, de rust en stilte van de gevangenis, die hem eindelijk de gelegenheid gaf om tot zichzelf in te keren, voelde als gelukzaligheid.

De 18de Maart begon het grote proces, waarin de engelse rechtspraak zich van haar beste kant deed kennen; zo het mogelijk ware geweest om de talloze fouten, die de regering begaan had, goed te maken, dan zouden de rechter C.N. Broomnsfield en zijn mederechters het die dag hebben gedaan. Reeds uit het feit, dat, toen de beklaagde werd binnengebracht, de rechters zich verhieven van hun zitplaatsen, bleek hun ridderlijke hoffelijkheid.

Gandhi was aangeklaagd, in, drie artikelen in 'Jong India' de perswet te hebben overtreden. De zwaarste straf, die hierop stond, was drie maal twee jaar gevangenis. Deze straf werd tegen hem geëist.

Na de rede van den advocaat-generaal kreeg Gandhi het woord. Hij begon met te verklaren, dat hij de gevolgen van zijn propaganda niet voldoende had ingezien en daarover spijt betuigde. Hij had echter geen spijt sedert jaren scherpe critiek op de britse regering uitgebracht te hebben, en zo het aan hem lag zou hij dit morgen weer doen. Van al wat er gebeurd was: zowel de troebelen te Bombay en Madras, als de duivelse misdaden van Chauri-Chaura, nam hij de schande op zich. 'Ik wist, met vuur te spelen. Ik heb steeds het geweld vermeden en doe het nu nog.

Ongewelddadigheid is mijn eerste en laatste geloofsartikel Maar ik had te kiezen: of mij aan een politiek onderwerpen waarvan ik weet dat zij mijn land onherstelbaar kwaad berokkend heeft, of het gevaar lopen dat mijn volk in zineloze toorn zou uitbarsten, wanneer ik het met de waarheid bekend maakte.'

Vervolgens las Gandhi een geschreven verklaring voor, die een scherp requisitoir tegen Engeland bevatte. Hij richtte zich daarin tot het engelse publiek en somde de oorzaken op, waarom hij van een loyaal medewerker van het britse gezag tot een onverzoenlijk non-coöperator geworden was. Hij beschuldigde de regering van exploitatie en trouwbreuk. Engeland droeg er schuld aan, dat de massa's op het land allengs wegzonken in een soort doodslaap; zij waren erger uitgeput dan in eeuwen het geval was geweest. 'Geen sofisme kan de duizenden geraamten in de dorpen wegredeneren. Ik twijfel niet, dat, zo er een God in de hemel bestaat, de stadsbevolking zal moeten boeten voor deze misdaad jegens de mensheid. Zo ik schuldig ben aan onwelwillendheid jegens Engeland: een stemming van welwillendheid laat zich niet dwingen.' Hij eindigde met te verzoeken dat de hoogste straf hem zou worden opgelegd.

Nadat rechter Broomsfield het vonnis uitgesproken had, voegde hij er de volgende woorden aan toe: 'De wet is geen factor, die rekening houdt met personen. Echter is het onmogelijk, niet te erkennen, dat gij een beklagde zijt van een ander soort, dan waarover ik ooit een vonnis heb uitgesproken. In de ogen van miljoenen uwer landgenoten zijt gij een groot patriot en een groot leider, en ook zij, die met u van mening verschillen, beschouwen u als een man, wiens leven edel en zelfs heilig is.'

Tenslotte sprak de rechter zijn leedwezen uit, dat hij Gandhi moest veroordelen tot dezelfde straf, waartoe Tilak twaalf jaar geleden was veroordeeld: zes jaar gevangenis. Hij besloot zijn rede met de woorden: 'Niemand zal gelukkiger zijn dan ik, zo de omstandigheden het voor de regering mogelijk maken om u eerder vrij te laten.'

Nadat het vonnis was uitgesproken, bedankte Gandhi de rechters, zijn naam verbonden te hebben met die van Tilak, wat hij als een grote eer beschouwde, en voor de hoffelijkheid waarmee zij het proces hadden gevoerd. Hij en rechter Broomsfield scheidden met een handdruk.

Bij het verlaten van de rechtszaal, gaf hij aan zijn secretaris de volgende boodschap voor het indische volk mee: 'Ik ben uiterst verheugd, dat door heel Indië hemelse vrede gedurende zes dagen heeft geheerst. Zo zij blijft heersen tot aan het einde van het hoofdstuk, zal dit ongetwijfeld vreugdevol en leerzaam zijn.'

Toen nam hij met een glimlach afscheid van zijn vrienden, die snikkend voor hem neerknielden. Het grootste deel van zijn straftijd bracht hij door in de gevangenis te Poena, lezend, mediterend, zich louterend door vasten en gebed. Vuriger dan ooit bleven de massa's in hem geloven.

Toen in 1924 de Labourpartij in Engeland aan het roer

kwam, was een van haar eerste daden, Gandhi, wiens gezondheid in de gevangenis zeer had geleden, en die pas van een zware ziekte herstelde, in vrijheid te stellen.

Gandhi had zich vaak zeer kritisch uitgelaten over de medische wetenschap, met inbegrip van de chirurgie en het moderne ziekenhuiswezen. Zijn tegenstanders gebruikten het feit, dat hij zich naar een ziekenhuis had laten brengen en een operatie ondergaan, om hem inconsequentie te verwijten. Maar hij was geen fanaticus en hij had nooit beweerd, dat een operatie en het verblijf in een ziekenhuis tegen God's geboden ingaan of iets dergelijks. Had hij geweigerd zich te onderwerpen aan de operatie, die alleen zijn leven kon redden, dan zou men hem terecht bekrompen fanatisme hebben verweten.

Andrews, die Gandhi in het hospitaal te Poena bezocht en bij hem was toen het bericht zijner aanstaande vrijlating kwam, schrok van zijn vermoeid en uitgeerd gezicht.

In een artikel in 'Young India' schreef hij: 'Buitensporige ontvangsten, koninklijke bezoeken, keizerlijke spelen, en tentoonstellingen van het britse wereldrijk, zij worden steeds talrijker in de laatste tijd, teneinde de afnemende aandacht van het gewone volk voor deze dingen te vergroten. Maar het geestelijk wezen van India wordt niet in beslag genomen door dergelijke goedkope dingen. Het brengt zwijgend hulde aan den vermoeiden lijder in het ziekenhuis te Poena, die de dood rustig in de ogen heeft gezien. Hier in het ziekenhuis is een heerser over India, Mahatma Gandhi, wiens naam alle macht van het imperium overtreft. Zijn naam zal in de liederen van het volk weerklinken, lang nadat de namen der onderkoningen in hun paleis te Delhi vergeten zijn.'

IV

De revolutie van 1930 tot 1932

Na zijn vrijlating vestigde Gandhi zich, na een kort verblijf aan de kust dicht bij Bombay, weer in zijn Ashram bij Ahmedabad, van waaruit hij zowel de opvoeding van een kern tot bewuste Satyagraha als de algemene propaganda onder de massa's voor zelfbestuur en niet-coöperatie leidde. De artikelen in 'Young India' droegen tot de opvoeding van het kader in hoge mate bij.

Hij nam zijn oude levenswijze weer op en slaagde er met de hulp van stenografen in, om zijn gehele correspondentie voor de middag af te doen, zodat hij van vier tot zes uur de talrijke mensen kon ontvangen die hem wensten te spreken. Omstreeks zes uur maakte hij met zijn vriend Andrews een wandeling van veertig minuten langs het strand en werkte dan weer tot acht uur, de tijd waarop hij gewoonlijk ter ruste ging.

Gedurende Gandhi's gevangenschap waren er twee stromingen, die altijd in het congres aanwezig waren en die elkaar hevig bestreden. Weldra kregen de principiële 'Swarajisten', die onder leiding van C.R. Das en de beide Nehroe's, vader en zoon, stonden, de overhand. De jonge Jawaharal Nehroe^{*)}, die twee keer gevangen had gezeten, werd in die jaren snel populair onder de nationalist. Hij was een door en door oprechte natuur, en ook dan, wanneer

*) Jawaharal Nehroe is de aangewezen opvolger van Gandhi; hij is socialist, een man van een edelmoedig karakter en veel economisch inzicht.

hij met Gandhi niet overeenstemde, erkende hij dat de verering der massa's voor de Mahatma steeds groter werd. Ofschoon Jawaharal Nehroe die verering deelde, schroomde hij niet om voorstellen van Gandhi, die hem in het nadeel der beweging leken, scherp te bestrijden. Toen Gandhi bijv. de contributie voor het lidmaatschap van de Congrespartij niet langer in geld, maar in zelfgesponnen garens wilde heffen, bood de jonge Nehroe zijn ontslag als secretaris aan. Trouwens, Gandhi's voorstel vond zoveel tegenstand, dat hij het introk en verving door een, dat de wijze van contributie-betaling facultatief stelde.

De jaren 1924 tot 1928 brachten een op en neer gaan der beweging, wat met vele plaatstelijke opstanden gepaard ging. Er kwam bij, dat de eenheid tussen Hindoes en Mohammedanen, die een poos lang op het punt van verwerkelijking scheen gekomen, nu weer verder weg leek dan ooit. Voor Gandhi, die zich half dood had gewerkt om haar tot stand te brengen, was dit een der bitterste teleurstellingen van zijn leven. In het najaar van 1924 besloot hij ondanks zijn zwakte een en twintig dagen te vasten, als zelfkastijding voor de wanordelijkheden, die vooral te Kobrad vele slachtoffers hadden gemaakt. Hij verdroeg de onthouding van voedsel echter veel slechter dan vroeger en op de twaalfde dag van zijn vasten was hij zo zwak, dat zijn beide dokters zowel als Andrews hem poogden over te halen enig voedsel te gebruiken. Maar hij schreef op zijn leitje: 'Hebt vertrouwen in God. Ge hebt de kracht van het gebed vergeten.'

In de nacht stak een storm op, zijn vrienden waakten naast zijn bed, vol zorg en onrust. Maar 's morgens bleek hij niet verzwakt en op de eenentwintigste dag verzamelden een aantal geestverwanten zich in het landhuis bij Delhi,

‘Vreugde des Harten’ geheten, waar hij lag met gesloten ogen en een stralende glimlach om de mond, om God dank te brengen dat de Mahatma de beproeving doorstaan had. Er werden enige passages uit de Koran en de heilige boeken der Hindoes voorgelezen en Andrews zong Gandhi's lievelingshymne. De geest had over het vlees gezegevierd.

Gedurende de jaren 1924 tot 1928 nam Gandhi geen deel aan de politieke acties; hij wenste dit niet te doen eer zijn straftijd verstreken was. Met des te vuriger ijver zette hij zijn werk voort van de propaganda op het platteland van een groot gedeelte van India voor het met de hand spinnen en weven. Hij voelde zich volslagen machteloos nog iets uit te richten voor de bevordering der Hindoe-Mohammedaanse eenheid en verklaarde in pathetische woorden zich neer te leggen bij zijn onmacht. ‘De Hindoe-Mohammedaanse eenheid voelde ik als de opdracht van mijn leven. Ik werkte ervoor in Zuid-Afrika en zwoegde er hier voor. Ik deed er boete voor, maar God stond niet toe dat ik mij op dit werk zou beroemen... Ik kan niets meer doen, nu al mijn pogingen faalden. Maar zo vast als ik in God geloof, zo zeker als ik nooit een ogenblik mijn vertrouwen in Hem verlies en tevreden ben met de vreugde en pijn die Hij mij zendt, zo zeker wanhoop ik er nooit aan.’

Gandhi schreef dit naar aanleiding van een politieke moord op een zijner beste vrienden, de Hindoe Schradskananda. Op zijn ziekbed werd deze man, die de grote veldtocht voor burgerlijke ongehoorzaamheid in Delhi geleid had, door een fanatieke Mohammedaan aangevallen. Dit was de vierde vertrouwde vriend, die Gandhi in enkele jaren verloor *).

*) De andere drie waren Gokhale, Tilak en Das.

Kort daarop volgde Laypat Rai, die, toen hij bij een demonstratie te Lahore aan het hoofd liep van duizenden demonstranten door een jongen Engelsman politie-officier met een stok zo hevig op de borst werd geslagen, dat hij enige tijd later overleed.

In 1927 zond de Engelse regering een commissie naar India om een onderzoek in te stellen naar de toenemende ontevredenheid, blijkend uit voortdurende aanslagen en botsingen in tal van plaatsen. Deze commissie 'Simon' werd zeer slecht ontvangen. De dag, dat zij in Bombay aan land kwam, 3 Februari 1928, vond door geheel India een hartal plaats. Overal, waar de commissie heentrok, werd zij ontvangen met zwarte vlaggen en kreten van 'Ga terug, Simon'. In Madras, Calcutta en andere plaatsen kwam het tot botsingen.

Maar het eigenlijke antwoord van India op de komst der commissie Simon was de opstelling door een belangrijk comité, onder voorzitterschap van Motilal Nehroe, van het ontwerp ener indische constitutie. Het ontwerp ging uit van Dominion Status; de actie voor volledige onafhankelijkheid zou echter worden voortgezet. Zo de Engelse regering dit voorstel op 31 December 1929 niet aangenomen had, zou het Congres de ongewelddadige weerstand organiseren. Deze zette in op een punt, dat voor de regering geheel onverwacht was.

In 1928 was de voorbereiding ener nieuwe campagne begonnen. Het Congres stelde als eis: Dominion-status binnen één jaar. Kort daarop kwam de Labourparty in Engeland opnieuw aan de regering; velen koesterden de verwachting dat er eindelijk aan het indische volk recht zou worden gedaan. Maar er gebeurde niets en toen alles bij het oude bleef, werden de massa's ongeduldig. Hun onge-

duld kwam tot uiting op het Congres van December 1929, dat een sterke opschuiving naar links te zien gaf. De grote gewelfde zaal van dit Congres - het vierenveertigste sedert de oprichting der Tilakpartij in 1895 - was vol opschriften als 'Onderdrukking zal de lijkst van het Britse Rijk dichtspijkeren', 'Leve de revolutie', 'Weg met het imperialisme' en dergelijke. Er heerste een strijdvaardige stemming. In zijn openingsrede wekte de voorzitter, Jawaharal Nehroe, de mannen en vrouwen van India op, zich op te maken tot de strijd voor volledige onafhankelijkheid. Hij eindigde zijn rede met de woorden: 'Leve de revolutie'.

De toenemende spanning in het gehele land en de onmogelijkheid die op wettige wijze te uiten, voerden tot verschillende aanslagen, waarvan een op den Onderkoning, die vlak voor het Congres plaats vond. In zijn rede sprak Gandhi zijn scherpe afkeuring uit over dergelijke wandaden en vroeg aan het Congres een duidelijke verklaring voor hun misdadigheid. Zijn voorstel lokte begrijpelijkerwijze heftige oppositie uit: men wilde geen veroordeling uitspreken over mannen die gevaar liepen opgehangen te worden. Inderdaad zou dit geen ridderlijke houding geweest zijn, maar Gandhi herinnerde aan de gegeven belofte, dat geen Engelsman ook maar een haar gekrenkt zou worden. Hiertegen was weinig in te brengen, zodat de meerderheid van het Congres tenslotte met hem meeging. Onder groot enthousiasme aanvaardde het Congres de resolutie voor volledige onafhankelijkheid. De inzet der campagne zou de boycot van de provinciale parlementen zowel als van het centrale parlement vormen *).

*) Het centrale parlement wordt uit afgevaardigden van de provinciale parlementen gekozen.

De 26ste Januari 1930 vonden door heel India massabetogingen en optochten plaats; aan het einde van elke betoging werd de nationale vlag gehesen en een communiqué van het Congres voorgelezen, waaraan ik het volgende ontleen:

‘Wij geloven dat het indische volk, evenals ieder ander volk, een onvervreemdbaar recht heeft op vrijheid en op de vruchten van zijn arbeid en op alle levensbehoeften, die het kans geven op volle ontplooiing. Wij geloven ook, dat, wanneer een regering een volk deze rechten ontnemt, het volk dan het recht heeft zulk een regering te wijzigen of af te zetten. Het indische volk is niet slechts van zijn vrijheid beroofd, maar wordt voortdurend economisch, cultureel en geestelijk geëxploiteerd. Daarom menen wij, dat India volledige onafhankelijkheid moet krijgen.’

Daarna somde het communiqué de maatregelen op, die India economisch, politiek en geestelijk te gronde hadden gericht: de landelijke nijverheid vernietigd, het gemiddelde inkomen verminderd tot een dubbeltje daags en door onrechtvaardige belastingen, zoals die op het zout, de armoede nog nijpender gemaakt te hebben. Het verweet de Engelsen dat ze alle vrijheden en rechten die zij zelve bezitten, aan India onthielden en herhaalde de plechtige verzekering, dat de strijd gevoerd zou worden op ongewelddadige wijze, ook zo provocatie werd gebruikt, door het zich onttrekken aan elk verband met de heersende regeringsmacht, en burgerlijke ongehoorzaamheid met inbegrip van belastingweigering zou worden toegepast. Daar er in de Congrespartij verschillende stromingen waren, verzocht Gandhi om voor de gehele duur van de worsteling tot dictator te worden benoemd. Het zou hem onmogelijk zijn, het Ahimsa-program te verwerkelijken, zo hij dit moest doen door middel

van een organisatie, die verschillende stromingen verenigde.

De 2de Maart zette Gandhi in een uitvoerig zakelijk en gematigd memorandum aan den Onderkoning nogmaals de verschillende grieven uiteen.

Bijzondere nadruk legde hij daarin op de ontzettende druk van de grondbelasting, de accijnzen op zout, de grote inkomsten die uit sterke drank en opium gehaald werden en de buitensporige kosten der administratie. Gandhi gaf daarvan enige voorbeelden en eindigde met het dringend verzoek aan den Onderkoning, over deze verschijnselen te willen nadenken.

In zijn antwoord ging deze op geen enkel van Gandhi's argumenten in. 'Ik betreur het dat ge een actie wilt gaan voeren, die leiden moet tot het overschrijden van de wet en gevaar meebrengt voor de openbare orde.' Dat was alles. Gandhi's antwoord trilde van verontwaardiging. Een enkele zin als bewijs: 'Op mijn knieën vroeg ik om brood en kreeg stenen. De engelse natie reageert enkel door geweld en de enige openbare vrede die India kent, is die der gevangenis.' Dat waren woorden, uit het hart der natie gegrepen.

Redevoeringen werden op de betogingen van 26 Januari niet gehouden; de massa ging, nadat de resolutie was voorgelezen, zwijgend uiteen in het bewustzijn, dat zij een eervolle, maar zware taak op zich had genomen. En toen drie weken later het uitvoerend Comité van het Congres Gandhi's verzoek, om hem te bekleden met dictatoriale macht, inwilligde, ontvingen alle richtingen dit bericht met grote blijdschap, overtuigd als zij waren, dat de leiding in geen betere handen berusten kon.

Nog éénmaal poogde Gandhi - om een worsteling op leven

en dood te vermijden - in te grijpen. Hij richtte een uitvoerig schrijven aan den Onderkoning, waarin hij, in zijn kwaliteit van representatief dictator, alle grieven van het indische volk in den brede uiteenzette, hem verzekerde dat de brief geenszins als een bedreiging bedoeld was en zich bereid verklaarde, de publicatie er van uit te stellen, zo de landvoogd de mogelijkheid inzag, in de hoofdzaken tot overeenstemming te komen. Gandhi liet de brief, nadat die door enige invloedrijke leden van het Uitvoerend Comité was goedgekeurd, bezorgen door een jongen engelsen vriend, dien, zoals hij zich uitdrukte, de voorzienigheid hem juist voor dat doel scheen gezonden te hebben.

Het antwoord van den Onderkoning bracht een grote teleurstelling aan hen, die nog meenden, dat het conflict te elfder ure vermeden kon worden. Het was even nietszeggend als uit de hoogte.

Gandhi's brief was op 2 Maart verzonden. De 12e begon de worsteling met de aanval op de zoutbelasting. Het was een uitstekende tactische zet, om die aanval tot uitgangspunt van de campagne te maken; niet alleen, omdat de zoutbelasting bij de grote massa's bijzonder gehaat was, maar ook, omdat de commissie tot het onderzoek der belastingen, door de regering aangewezen, het onbillijke en verderfelijke dezer belasting met tal van redenen had aangetoond, waarbij zij zich o.a. beroepen kon op de woorden van Ramsay MacDonald, die haar als 'afpersing en onderdrukking' had gebrandmerkt.

Wanneer men weet, dat de engros prijs van zout per 37.22 kg niet meer dan een stuiver bedroeg en het bedrag der belasting, die voor dezelfde hoeveelheid geheven werd, bijna een gulden, dan begrijpt men hoe zwaar die op de armen drukte. De massa der boeren kon zich evenmin ver-

oorloven voldoende zout aan hun vee te geven, als dit bij wijze van kunstmest te gebruiken. De ontaarding van het vee was niet in de laatste plaats aan het gebrek aan zout toe te schrijven. De zoutbelasting en het regeringsmonopolie hadden tot uitwerking, dit onontbeerlijke voedingsen genotmiddel voor de indische massa's in voldoende hoeveelheid onbereikbaar te maken. En dit in een land, waar de zee dag in dag uit aan de kust van Madras prachtig gekristalliseerd zout afzet, terwijl op sommige plaatsen ook de aarde rijk aan zout is!

Men kan zich denken met welk een gejuich het bericht, dat Gandhi besloten had het zoutmonopolie te schenden, door de volksmassa's werd ontvangen. Geen ander strijdobject zou zo onmiddellijk op de volksverbeelding gewerkt hebben.

De 12e Maart begon de opmars naar Dandi, een plaatsje aan de kust van Madras, ongeveer 180 mijl van Sabernati verwijderd. Deze afstand moest in vijfentwintig dagen worden afgelegd. Overal werden de strijdkrachten gemobiliseerd. Oud en jong sloot zich aan, in een mate die nimmer was voorgekomen. Vrouwen der hoogste kasten, die zich nooit zonder sluier in het openbaar vertoond hadden, werden lid van de opleidingsclubs. De heilgebeden van een geheel volk begeleidden den Mahatma en zijn uitverkoren schare van 79 Satyagrahi's op hun tocht door het land; overal begroetten geestdriftige menigten de marcherende colonne en wierpen hun bloemen, munten en 'temkam'¹⁾ toe. Bij elke plaats werd halt gehouden; overal wuifden de dorpelingen met vlaggen, strooiden zij bloemen en speelden zij op trommels en doedelzakken de strijdlieden.

1) Een soort welriekend poeder, dat geluk heet aan te brengen.

Zonder enige stoornis marcheerde de kleine stoottroep voort en bereikte de 5de April de plaats van bestemming. De volgende dag werd zout bereid, zonder dat politie of militairen ingrepen. Nu beval de Mahatma om overal, waar dit mogelijk was, het zoutmonopolie openlijk te breken. In de steden vormden zich 'oorlogsraden', die de strijd organiseerden. Vrijheidssoldaten overstroonden de zoutkust. In Bombay wierp een onafzienbare menigte de zoutwet in effigie onder luid gejuich in zee, te Karachi werden winkels geopend voor de verkoop van contrabande-zout en in tal van steden begon men zout uit de aarde te halen. Heel het land was in rep en roer.

Toen begon de regering in te grijpen. Zij arresteerde enige der meest bekende leiders en een zoon van Gandhi; honderden vrijheidsstrijders, waaronder vele vrouwen en kinderen, zaten weldra in de gevangenis. Een koorts van offervaardigheid maakte zich van het gehele volk meester; wie nog vrij waren, benijdden hun broeders en zusters het voorrecht, voor de heilige zaak te lijden. De beweging voor burgerlijke ongehoorzaamheid groeide bij de dag. V.J. Patel, de alom beminde voorzitter van het centrale parlement, verliet zijn post en zijn voorbeeld volgden andere bekende parlamentsleden, zodat dit lichaam elk representatief karakter verloor. Ook de mindere beampten werden door de beweging meegesleept; ruim tweehonderd politieagenten en dorpsbeampten legden hun betrekking neer.

Gandhi's idealen schenen verwerkelijk te worden. Welk een schouwspel! Honderden miljoenen, die geen vrees meer kennen, zich door geen wraakgevoelens meer laten meeslepen en door de hoogste motieven bewogen heel de macht van het geweldigste Imperium, dat de wereld sedert het Romeinse Rijk zag, trotseren.

De boycot van engelse waren, die in April begon, nam onverhoopt grote afmetingen aan. Talrijke organisaties van ondernemers in het textielbedrijf te Bombay en elders, namen een voorstel van het Uitvoerend Comité aan om geen engelse stoffen meer te kopen. Voor winkels, die deze stoffen verkochten werden posten opgesteld. Te Karachi trok een optocht van 25.000 mensen door de stad naar het meetingterrein; na afloop van de meeting werd een grote duivel, van buitenlandse stoffen vervaardigd, onder luid gejuich verbrand^{*)}. Benares zag een brandstapel van engelse sigaretten; de inkomsten die het bestuur daar uit trok daalden in één maand tijds met 1.100.000 roepies. In het geheel brachten de verschillende boycotts aan de indische regering een schade toe van tien miljoen pond, terwijl ook de inheemse organen grote verliezen leden in een tijd, dat de uitgaven voor politieke gevangenissen en processen aanmerkelijk stegen.

Een groot succes was ook de boycot van sterke drank, waarvoor Gandhi in het bijzonder geijverd had. In een week tijds werden te Ahmedabad 4000 Indiërs lid der onthoudersverenigingen; vele kroegen moesten hun deuren sluiten. Het waren voornamelijk vrouwen, die zich in het posten voor de drankhuizen onderscheidden. Zij gingen voor het drankhuis op straat zitten en poogden degenen die binnen wilden gaan met smekende woorden en biddend omhoog-geheven handen te overtuigen. Wanneer dit alles tevergeefs was, dan legden zij zich op de drempel neer, zodat ieder die naar binnen wilde gaan, over hun lichaam moest heenlopen.

*) Dit leidde tot een protest van Rabindranath Tagore, die in het verbranden van stoffen een daad van vandalisme zag.

Dit was alles echter nog kinderspel bij de opstandige beweging onder de boeren, die het wapen der belastingweigering met grimmige vastberadenheid hanteerden. H.N. Brailsford, uitgezonden als correspondent van de 'North American Newspaper Alliance', heeft in de N.R.C. *) de oorzaken dezer beweging uiteengezet. 'De indische boeren', schreef hij, 'zijn geen eigenaars maar pachters. Zij betalen pacht aan den landheer en deze staat een deel daarvan als grondbelasting af. De grondbezitters verspillen geen kapitaal en bewijzen geen sociale diensten. Zij heffen pacht van dorpen, waar iedere bewoner in de schuld steekt. De kinderen, die de verschrikkelijke zuigelingensterfte overleven, proeven zelden melk. De arbeiders zonder land zijn blij om voor drie en vier stuivers per dag te werken. Ik heb mannen gezien, die als enkel kledingstuk een stuk gekleurd katoen bezaten, hoewel India des winters koud is na zonsondergang. In normale omstandigheden is deze pacht onbarmhartig. In deze tijd is de betaling ervan fysiek onmogelijk... Reeds heb ik indische landbouwers horen zeggen: 'Onder de swarai zullen wij bijna geen pacht behoeven te betalen'. Zo hebben zij dan tenslotte een motief, dat hun harstochtelijke belangstelling in de beweging verklaart. Zij begrijpen die als 'melk voor de kinderen'. Wat gisteren nog maar een nationale woeling was, zal morgen een agrarische opstand zijn. Maar één ding durf ik voorspellen; het India dat uit deze strijd te voorschijn komt, zal de doffe berusting van talloze eeuwen van zich hebben afgeschud'.

Het waren echter niet slechts economische belangen, die de boeren tot de strijd aandreven. De gevangenneming van

*) Van 18 December 1930.

Gandhi in December zou de aanleiding vormen tot een worsteling, waarbij trouw aan den leider tot daden van heldhaftige zelfopoffering voerde.

Ditmaal waren het de boeren van het district Kaira, die het sein gaven. In dat district bezaten zij een stukje land in eigendom. Zij pasten kunstmatige besproeiing toe en bewoonden behoorlijke bakstenen huizen, welker deuren vaak met mooi houtwerk versierd waren.

In 1930 hadden de meeste dorpen van Kaira de beide termijnen van hun grondbelasting betaald. Maar toen hun leider in de gevangenis werd geworpen, ging het van mond tot mond: 'Niet meer betalen, eer Gandhi vrij is.'

'De boeren', aldus Brailsford, 'hielden dorpsvergaderingen en legden een gelofte af. Na enige tijd, gedurende welke zout werd gesmokkeld, britse katoentjes geboycot en voor de drankwinkels gepost, gingen de britse autoriteiten tot dadelikheden over en verhaastten de ontknoping'.

Terwijl in de regel de belasting in Januari en Mei vervalt, werd de eerste termijn van het volgend jaar ditmaal reeds in October ingevorderd. In een jaar dat de oogst slecht was en de prijzen buitengewoon laag waren, betekende dit een uiterst drukkende maatregel.

Nu ligt het district Kaira niet ver van de onafhankelijke staat Baroda, zodat de boeren gemakkelijk over de grens konden komen. Liever dan te betalen lieten zij hun eigendom in de steek. Ongeveer 50.000 boeren trokken de grens over, na zoveel mogelijk de gewassen geoogst en in veiligheid gebracht te hebben. Zij bouwden hutten van matten en wachtten de gebeurtenissen af. De regering beantwoordde deze volksverhuizing door het land van iederen boer, die zijn belasting niet betaalde, verbeurd te verklaren. Toen zich geen kopers voor deze stukken aanboden, gunden de

autoriteiten ze aan de leden van een ‘misdadige stam’, lieden van lage kaste en zonder grondbezit, die zich elke avond bij de politie moesten melden. Men kan zich denken, hoe verbitterend deze maatregel op de boeren werkte; hij moest tot gevolg hebben, het district met de vloek van een lange vete te belasten.

De toestand werd nog meer gespannen door de brute gewelddadigheid waarmee een hoofdambtenaar van de Taloeke, waarin de opstandige dorpen lagen, optrad. Hij bezocht deze met een troep van vijftig politiemannen met geweren en bamboestokken gewapend! Boeren met een Gandhimuts op ^{*)}, of die bevestigend antwoordden op de vraag, of zij onafhankelijkheid wensten werden onbarmhartig afgeranseld. Zelfs in het gebied van Baroda waren de boeren niet veilig; tweemaal drong de bewuste ambtenaar het met zijn troep binnen en mishandelde niet slechts de uitgeweken boeren, maar ook een zestal onderdanen van den vorst.

Behalve het getuigenis van Brailsford, die een aantal mensen zag met wonden aan de benen of kneuzingen in de maagstreek, hebben wij ook dat van Miss Slade, die eveneens op onderzoek uitging. Zij zag in de verblijven der uitgewekenen honderden vrouwen en meisjes met de sporen der lathislagen op het lichaam. Velen daarvan waren zo zwaar gewond, dat zij het bed moesten houden. ‘Nimmer’, getuigde zij, ‘heb ik de politie zo beestachtig tegen vrouwen zien optreden als in Goejarat’.

De feiten, door Brailsford en Miss Slade meegedeeld, speelden zich in een kort tijdsverloop binnen een klein gedeelte van India af. Wanneer men ze in het oneindige ver-

*) Een katoenen mutsje, dat de gevangenen dragen.

menigvuldigt, krijgt men enige voorstelling van de roekeloze wijze, waarop de regering trachtte, de ongewelddadige opstand te onderdrukken.

Zij gebruikte hiertoe nog andere middelen dan de politieknuppel. De gehele zomer bleef het verordeningen regenen. Een daarvan bedreigde elken poster en elkeen, die probeerde een regeringsambtenaar te boycotten, met maandenlange gevangenis. Een andere stelde dezelfde straf op onwettige ophitsing, dat is het 'op welke wijze dan ook een persoon of groep van personen aansporen, een aangezegde verplichting niet na te komen'. Weer een andere wendde zich tegen de pers. Niet alle kranten konden onder de vigerende bepalingen bereikt worden; om ook de overige te treffen en elke openlijke, schriftelijke propaganda voor de burgerlijke ongehoorzaamheidsbeweging de kop in te drukken, werden de Provinciale Besturen gemachtigd om in de toekomst waarborgen voor 'goed gedrag' van de bladen te eisen. Gingen de kranten de door de regering vastgestelde grenzen te buiten, dan zou deze de drukpersen in beslag nemen en de fondsen verbeurd verklaren.

Na deze verordening staakte een aantal dagbladen zijn verschijning. Ook de bulletins van het Congres werden verboden; de uitgevers echter stoorden zich niet aan het verbod. Het ontplooiën van de nationale driekleur werd bedreigd met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.

In November verklaarde de regering van Bombay het Congres voor een onwettige organisatie. De deuren van het gebouw waarin het Uitvoerend Comité placht te vergaderen werden gesloten, papieren en bescheiden in beslag genomen. Bij een grote drijfjacht op de leiders werden 200 hunner gearresteerd en veroordeeld tot straffen van drie tot zes maanden. De rumoerige stemming, die in Bombay

geheerst had, verminderde; het zingen in de vroege morgen van strijdlieparen door groepjes mannen, vrouwen of kinderen, die achter de auto van den een of anderen regeringsambtenaar aan door de straten trokken, hield op. Maar de pakhuizen, waar de europese stoffen lagen, bleven dicht en uit de fabrieksschoorstenen stegen geen rookpluimen omhoog. De Onderkoning kon talrijke strijders opsluiten, hen martelen en doden, maar de geest van Gandhi beheerste de zielen.

De Mahatma was gearresteerd op grond van een reglement van 1827, dat de regering veroorloofde, personen in hechtenis te nemen, tegen welke geen voldoende grond bestond voor gerechtelijke vervolging, of wanneer deze onraadzaam scheen.

Ook door deze provocatie liet het land zich tot geen geweld verleiden. Tienduizenden bezochten de meetings en verduurden de mishandelingen. De massa's voelden zich de behoeders van Gandhi's onvervulde dromen; zij handelden als waren de gevangen leiders dagelijks in hun midden. Door de muren der gevangenis drong de zachte stem heen, die maande: 'Denkt om onze gelofte, onze vijanden te overwinnen door standvastigheid en liefde'.

Gedurende het gehele jaar 1930 namen de vervolgingen steeds toe zonder tot verslapping van de weerstand te leiden. De boeren van de toeloega in het district Kaira, die in begin Maart het verzet geopend hadden, hielden half October nog onwrikbaar vast aan hun besluit, geen grondbelasting te betalen, zolang Gandhi gevangen zat. De laatst achtergeblevenen trokken in de nacht van 11 October bij helder daglicht over de grens, wat betekende, dat zij behalve hun woningen voor bijna 60 miljoen roepie aan grond opofferden; terwijl de waarde van de te velde staan-

de oogst op 5 miljoen roepie geschat werd. Waar de oogst niet kon worden weggehaald, werd hij in brand gestoken. In de kampen leden de mensen grote ontberingen, vooral toen het regenseizoen begon. Een ooggetuige zag in twee dezer kampen de doorweekte tenten van bamboe en afgevallen bladeren. De mannen hadden 's nachts uren lang op hun rijstzakken gezeten, om deze zoveel mogelijk voor de regen te beschermen. Op sommige plaatsen waren de tenten vol scorpioenen en slangen, te Boria kreeg de omgeving vaak bezoek van een tijger. 'En ondanks al deze moeilijkheden lachte iedereen, bezielde door een hoge geest van trots, groot in het besef, dat alleen door vrijwillige opoffering de strijd voor Swaraj gewonnen kan worden. De vrouwen van Bardoli hebben haarsgelijken niet op de wereld. 'Geen belasting dan op bevel van Gandhi' is hun onwrikbaar besluit, zo eenvoudig en toch zo verheven.'

Nergens werden de dwangmaatregelen scherper toegepast dan daar, waar de grondbelasting onbetaald bleef. Miss Slade, die het dorp Pansora in Bardoli in December 1930 bezocht, hoorde er ongelooflijke verhalen over het optreden der politie. Drie keer had deze 's nachts een inval gedaan en een aantal mensen hun huis uitgegeseld, zonder daarvoor een andere reden op te geven, dan dat de boeren swarajisten waren. Op de vraag van Miss Slade aan een der vrouwen die geslagen werden, hoe het toegegaan was, antwoordde deze, dat de politieagenten haar vroegen, waar haar man was en hoe hij heette. Toen zij weigerde hierop te antwoorden, sloegen zij haar op de borst met het handvat van een elektrische fakkel.

Hoe de gevangenen behandeld werden, kan men uit een getuigenis van Miss Slade opmaken. Men had haar herhaaldelijk gevraagd, om eens naar Barsad te gaan, ten einde

daar de gevangenis te bezoeken. Toen zij er tenslotte heenging, zag zij binnen een omheinde ruimte op een rij een aantal kooien, waarin men verwachtte beren of luipaarden te zullen zien. Maar door de tralies zagen zes en dertig menselijke ogen haar aan, waarbij een aantal ogen van oude vrienden. De gevangenen zaten met hun achttien dag en nacht in een ruimte van 33 bij 27 voet. Sommigen van hen waren daar reeds anderhalve maand, anderen korter. De moeder van een jongeman, die daar reeds anderhalve maand opgesloten was, vergezelde Miss Slade bij haar bezoek. Zij stond rustig buiten de kooi en praatte met haar zoon, een langen, bleken jongen. ‘Zij spraken slechts weinig; wat zouden zij ook zeggen? Het hart heeft op zulke ogenblikken geen woorden nodig.’ Die vrouw was vroeger rijk geweest, maar zij had alles voor de zaak opgeofferd. De tijd was om en wij moesten gaan. Alle zesendertig ogen glinsterden en glansden door de tralies; de gevangenen hieven de handen omhoog als een stille groet. En dit zijn nu politieke gevangenen, wier zaak nog moet voorkomen.’

Geen wonder, dat Miss Slade zich afvroeg, wat de publieke opinie in Engeland van zulk een behandeling zou zeggen. ‘De mensen zouden niet alleen schreiend hun handen wringen, maar ook zorgen dat aan zulk een toestand een einde kwam.’

Helaas bleek deze overtuiging gegrond op een overgroot optimisme. De grote meerderheid van het engelse volk vond het vanzelfsprekend, dat Indiërs, die zich verzet hadden tegen de weldaden van het engelse bestuur, in de gevangenis gelegenheid kregen daarover na te denken.

Ook mevrouw Gandhi stelde een onderzoek in. Zij bezocht een aantal verblijven van uitgeweken boeren. ‘Van de vroege morgen tot de late avond zag ik honderden

vrouwen, allen met de sporen van lathislagen op haar borst, rug, buik en benen... Ik was dubbel ontroerd te horen, dat de politie kinderen ranselde, vrouwen bij de haren trok, vuistslagen deed neerkomen op de borst van vrouwen en onwelvoegelijke taal tot haar sprak. Nooit zijn de vrouwen van Goejarat zo onmenselijk behandeld. Dit is voor het eerst van mijn leven dat ik de politie zo beestachtig tegen vrouwen heb zien optreden.'

Het was allerminst een wonder, dat de wil, tot elke prijs de vrijheid te willen veroveren, onder de bevolking steeds toenam. Maar een wonder moet het genoemd worden, dat zij, ondanks al deze provocaties, haar zelfbeheersing bleef bewaren.

Aan het einde van 1930 bevonden tienduizenden indische mannen en vrouwen zich in de gevangenissen. Op grond van de verordeningen tegen het posten, werden alleen te Nagpoer 200, te Delhi 218 en te Behar 400 personen in hechtenis genomen. Op een Zondagochtend arresteerde de politie te Bombay 365 vrijwilligers op het paraderrein. In Bengalen werden tot begin Augustus 6000 personen achter slot en grendel gezet; in Andhara 3000, in Behar 4150, in de stad Bombay 1760, in de Pensjab 3500 en in de United Provinces 1700. Het totaal aantal veroordelingen bedroeg toen 25.311. Volgens opgave der regering werden tussen April en December 54.000 personen veroordeeld, waarvan 20.000 wegens posten en intimidatie. Toen, twee maanden later, een verdrag tussen Gandhi en den Onderkoning tot stand kwam, waren deze cijfers tot 70.000 gestegen.

Men kan zich uit hen een oordeel vormen over de verbreiding der revolutie. De 70.000 mannen, vrouwen en kinderen die op het einde van 1930 gevangen zaten, waren in

drie klassen verdeeld, waarvan klasse A het beste behandeld werd. Maar hoe onhygiënisch de toestanden in alle gevangenissen waren, blijkt wel uit het feit, dat een aantal bekende leiders langzaam gesloopt werd. Motilal Nehroe, ‘de meest eminente staatsman, dien India ooit bezat’, Raghu Vira en Patel werden vrijgelaten om te voorkomen dat zij in de gevangenis stierven, wat kort na zijn vrijlating met Nehroe toch het geval was, terwijl Patel moest worden geopereerd. Het spreekt vanzelf dat van de onbekende gevangenen een groot aantal bezweek, terwijl de gezondheid van anderen voorgoed ondermijnd werd.

Hoe zou het anders kunnen, waar zij geen drinkwater kregen, zichzelf evenmin als hun kleren en gerei behoorlijk konden wassen en opgesloten werden in overvolle cellen, waar zij vaak 's nachts zo dicht op elkaar lagen dat zij elkaar soms in hun slaap schopten? Ik zwijg over de afschuwelijke kwellingen, die sommige vrijwilligers hadden te verduren van sadistische politie-officieren. Heel India was een folterplaats, die van de kreten der gemartelden weergalmde. Maar de meeste Engelsen bleven geloven, dat de vlam der opstandigheid door enige belhamels werd aangeblazen en uitzonderingswetten onmisbaar waren om het volk tot rede te brengen.

De tijd was niet ver meer, dat zij uit de getuigenissen van een commissie van onderzoek, uit Engeland door de ‘Indian League’ uitgezonden, zouden kunnen lezen, hoe de toegepaste politiek van bloed en ijzer een averechtse uitwerking had.

V**Het Bestand en de Ronde Tafel Conferentie**

In 1929 verscheen het rapport van de Commissie-Simon, die heel het politieke India feitelijk had geboycot. Spoedig na het verschijnen van het rapport maakte de regering haar voornemen bekend, om een Ronde Tafel Conferentie te houden. Zij bleef bij dat voornemen, ook toen het Congres van 1929 de eis van onafhankelijkheid geproclameerd en Gandhi het begin der beweging van burgerlijke ongehoorzaamheid had aangekondigd.

Het plan der Conferentie wekte in India weinig geestdrift, zowel bij het Congres als bij de leden der liberale en gematigde partijen.

Over de eerste Ronde Tafel Conferentie lag de schaduw van de grote worsteling en de onderdrukking in India. Zij deed niet veel anders dan de ‘banen, waarlangs constitutionele vooruitgang bereikt kon worden, onderzoeken en in discussies treden over een Al-indische Federatie en verantwoordelijke regering’^{*)}. Een deel van de gematigde nationalistes sloot zich bij de regering aan.

In India waren beide partijen, na de strijd op leven en dood van 1930, feitelijk uitgeput. In de hoop het land tot rust te brengen, had de Onderkoning de leden van het Uitvoerend Comité vrijgelaten en vredesonderhandelingen met Gandhi ingeleid. Na moeizame en langdurige besprekingen slaagden partijen er tenslotte in, de grondslag uit te werken van

*) Condition of India.

een bestand. Hierna schortte het Congres de actie van burgerlijke ongehoorzaamheid voorlopig op, terwijl het gouvernement de gevangenen in vrijheid stelde en de onderdrukingsmaatregelen ophief. In het najaar kwam een definitieve overeenkomst tot stand tussen Gandhi en Lord Willingdon. Een Federatie-Verbond der verschillende staten van India, verantwoordelijke regering en een aantal waarborgen in het belang van India waren de voornaamste bepalingen van die overeenkomst. Het was echter gemakkelijker, deze dingen op papier te zetten dan ze uit te voeren. Weldra kwamen dan ook van beide kanten klachten over schendingen van het verdrag.

Een half jaar later vond te Londen een Tweede Ronde Tafel Conferentie plaats, waaraan Gandhi als afgevaardigde van het Congres deelnam. De Arbeiderspartij was niet langer aan de regering. Zij had het veld moeten ruimen voor een kabinet van nationale concentratie. Van den beginne af aan was het duidelijk, dat de Conferentie niets wezenlijks zou bereiken. Gandhi had lang gearzeld of hij op de uitnodiging der regering om aan de beraadslagingen deel te nemen zou ingaan; de linkervleugel van het Congres was daar fel tegen. Maar het was voor hem van groot belang de gelegenheid te krijgen met tal van vrienden van India overleg te plegen en de publieke opinie in Engeland te bewerken. Vóór zijn weggaan sprak hij zijn voornemen uit, niets ongedaan te laten teneinde een blijvende vrede te verzekeren. Het was echter moeilijk daarvoor te werken, nu het gouvernement in twee provincies weer met behulp van onwettige verordeningen regeerde. Persoonlijk was hij tegen een herhaling van de directe actie op dat tijdstip gekant.

Alvorens naar India terug te keren, was Gandhi van plan

geweest in geheel Zwitserland voordrachten te houden. Met het oog op de dreigende situatie in India vervroegde hij echter zijn vertrek en besloot zich tot enkele plaatsen te beperken.

Was Gandhi te Londen overstroomd geweest met bezoeken, zodat hij vaak slechts een paar uur slaap kreeg, in Zwitserland, waar hij te Villeneuve de gastvrijheid van Romain Rolland genoot, was het niet anders. In een correspondentie van de N.R.C. van 11 December 1931 vinden wij de volgende schets zijner dagtaak: 'Reeds van des morgens 5 uur af had hij te Villeneuve voortdurend mensen ontvangen. Des middags was hij naar Lausanne gereisd, waar hij des avonds in het Volksgebouw in het openbaar een voordracht hield, nadat hij om vier uur een meer intieme bijeenkomst had met een kleine groep genodigden, waarbij ook onzen landgenoot B. de Ligt gelegenheid tot meer diepgaande gedachtenwisseling geboden werd.'

Op de grote openbare bijeenkomst in de Victoria Hall te Genève, waar duizenden zich vóór het begin der vergadering ondanks het vochtig-kille winterweer verdrongen, bracht Gandhi de Europese crisis ter sprake. 'Gij schijnt vermoeid te zijn van de militaire lasten, waaronder Europa gebukt gaat en van het vergieten van het bloed uwer broeders,' sprak hij. Ook voor het Westen achtte hij de strijdwijze mogelijk, die India reeds halverwege tot de vrijheid gevoerd had.

In een vertrouwelijke bijeenkomst met de radicale pacifisten kwam de vraag ook ter sprake, wat Gandhi's houding zou zijn, zo India na haar bevrijding oorlog zou voeren. Gandhi antwoordde overtuigd te zijn, dat zo India door de geweldloze actie vrij werd, het ook later geen oorlog zou voeren. Mocht dit echter toch het geval zijn, dan zou hij

zich desnoods alleen met alle kracht tegen zijn regering verzetten.

Aangaande het voorstel van Einstein om het aantal dienstweigeraars overal tot 2% der dienstplichtigen op te voeren, merkte Gandhi op, dat het hem ondoelmatig leek, de gehele last van de strijd op een zeer klein deel der bevolking te doen drukken, terwijl het gehele volk feitelijk voor oorlog en militarisme verantwoordelijk was. Ook ging een dergelijke strijdwijze niet diep genoeg. Men moest het gehele volk in de strijd voor de vrede betrekken, en dit kon enkel geschieden, door de beginselen van directe actie door oud en jong, dienstplichtigen en niet-dienstplichtigen, zo krachtig mogelijk te doen toepassen, al kon de wijze waarop niet eenvoudig een copie zijn van de beweging in India. Zij zou zich moeten aanpassen aan de toestanden der Europese landen. Maar om de dreigende uitbarsting te voorkomen, moest de gezindheid veranderen en de moderne maatschappij op nieuwe grondslagen gaan berusten. Immers van deze maatschappij was geweld een integrerend bestanddeel, zoals de koloniale volken dagelijks ondervonden. Tenslotte sprak Gandhi twijfel uit, of de westerse volken in staat zouden zijn, zich door de methoden der democratie van oorlog en geweld te bevrijden.

Het zou een wonder geweest zijn, zo na het bestand tussen den Onderkoning en Gandhi geen wrijvingen waren voorgekomen. Reeds vóór de Tweede Ronde Tafel Conferentie was het telkens tot moeilijkheden gekomen en beide partijen beweerden dat de andere zich niet hield aan de bepalingen van het verdrag. Echter, de samenwerking bleef voortbestaan; na herhaaldelijk uitstel en veelvuldige haken en ogen, vertrok Gandhi als vertegenwoordiger van het

Congres. Maar terwijl de Ronde Tafel Conferentie nog aan de gang was, vaardigde de Onderkoning op 20 November de ‘Bengaalse verordening’ uit. Deze maatregel behandelde de bedrijvers van ernstige politieke aanslagen als misdadigers en maakte het mogelijk om verdachte personen, zonder dat hun iets bepaalds ten laste kon worden gelegd, in hechtenis te nemen. Tevens leidden slechte oogsten en vallende prijzen in een deel van India tot een acute agrarische crisis, met het gevolg, dat de belastingvermindering die de regering toestond, de boeren onvoldoende voorkwam en het District Congres Comité van Allahabad instructies gaf aan de boeren zomin pacht als grondbelasting te betalen. Toen de onderhandelingen met de regering tot niets leidden, vaardigde de Onderkoning een verordening uit, die het mogelijk maakte, de gebouwen in beslag te nemen, het vervoer te controleren, enz. en voor het opwekken tot belastingweigering de pers strafbaar stelde. 24 December vaardigde de Onderkoning eenzelfde verordening uit met betrekking tot de noordoostelijke provinciën. De dag daarop werden in het noordoosten de congresleider en oprichter van de vrijwilligersorganisatie der ‘Rode Handen’¹⁾ met zijn broer gearresteerd en alle Congres-organisaties, waarbij die der Rode Handen, voor onwettig verklaard. Een dag later volgden de arrestaties van Jawaharal Nehroe en T.A. Si erwani, die op weg waren naar Bombay om Gandhi af te halen. Demonstraties in het noordoosten leidden tot nieuwe arrestaties; een vreedzame

1) Abdoel Ghaffar Khan was het hoofd van een onrustige, krijgshaftige stam aan de grens van Afghanistan, die de bloedwraak nog toepaste. Hij was een man van grote karakteradel, die voor geen moeilijkheid uit de weg ging. Door Gandhi tot de geweldloosheid bekeerd, wist hij zijn stamgenoten daarvoor te winnen.

vergadering werd uit elkaar geschoten, waarbij gewonden en doden vielen.

Zo kwam het tot een herhaling der situatie van 1929. De 28ste December kwam Gandhi te Bombay aan; de volgende dag richtte hij een telegram tot den Onderkoning om zijn verwondering uit te spreken over de verordeningen, de arrestaties en de gebeurtenissen en om een onderhoud te verzoeken, teneinde van den Onderkoning 'leiding' te krijgen.

Het antwoord op dit telegram was uit de hoogte en in vijandige vorm gesteld. De Onderkoning zette kort uiteen, waarom hij de getroffen maatregelen noodzakelijk achtte en verklaarde zich bereid Gandhi te ontvangen, zo deze kwam om te vernemen, op welke wijze hij het best zijn invloed aan kon wenden ten einde de samenwerking met de regering en de geest van de Ronde Tafel Conferentie in stand te houden. Maar de Onderkoning was niet bereid om met den heer Gandhi de maatregelen, die hij, met de volslagen goedkeuring der engelse regering, genomen had en die gehandhaafd zouden blijven tot zij hun doel zouden hebben bereikt, te bespreken. De correspondentie eindigde met een uitvoerige brief van Gandhi, waarin hij de beweringen van den Onderkoning weerlegde en dezen aankondigde, dat de strijd hervat zou worden, maar door het Congres zonder geweld en boosaardigheid gevoerd.

De 4de Januari werd Gandhi in alle vroegte gearresteerd en naar de Yerrawdagevangenis te Poena gebracht op grond van de bekende verordening van 1927 die het mogelijk maakt een persoon in hechtenis te nemen en gevangen te houden zonder aanklacht en verhoor.

Enige weken later verschenen vier nieuwe ordonnanties, die op heel India betrekking hadden. Zij gaven aan de

regering en de ambtenaren nieuwe volmachten, en breidden de sfeer van handelingen uit, die strafbaar waren. Onder deze ordonnantiën was het verder mogelijk, om alle grondeigenaars, locale ambtenaren, schoolmeesters, enz. te bevelen, deel te nemen aan de handhaving der orde, en brieven, telegrammen en telefonische berichten te onderscheppen.

Deze gebeurtenissen leidden tot de hervatting van de burgerlijke ongehoorzaamheid door heel India. Zoals in den regel wanneer de onderdrukking zeer zwaar is, leefde het terrorisme weer op.

Het zogenaamde indische parlement, de Wetgevende Vergadering, kwam als gewoonlijk in Februari bijeen. De oppositie veroordeelde zowel het terrorisme als de burgerlijke, ongehoorzaamheid, maar verklaarde zich tegen de wijze, waarop de ordonnantiën uitgevaardigd en toegepast werden en eiste een herziening van de politiek. Noodwetten, die de ordonnantiën zouden vervangen, moesten door het Parlement worden goedgekeurd. Ten tweede eiste zij de instelling van een niet officiële commissie, door haar zelve te benoemen, ten einde een onderzoek in te stellen naar de algemene situatie en de klachten over wreedheden van de politie en slechte behandeling der gevangenen. Haar derde eis was, dat vóór de uitvaardiging ener nieuwe grondwet de samenwerking van het Congres, de Hindoes, Mohammedanen en Paria's tot stand moest zijn gekomen.

Intussen had het Werk-comité uit het Congres op zijn samenkomst van 1 Januari '31 de wijze behandeld, waarop de burgerlijke ongehoorzaamheid ditmaal zou worden toegepast. Het comité besloot, dat, tegen het politieverbod in, meetings en optochten zouden plaats vinden. Men zou de britse banken en goederen boycotten, propaganda voeren

voor de boycot van spoorwegen, trams, post en telegraaf, enz. en geen grondbelasting betalen. Ook zou men weer pogen om zout te maken en zo mogelijk de Congresgebouwen, die de politie wederrechtelijk gesloten had, weer in gebruik nemen.

Het Congres zou in April bijeenkomen onder voorzitterschap van Pandit Malaviya. Maar deze werd gearresteerd en naar de centrale gevangenis gebracht. Ondanks het verbod en de waakzaamheid der politie, kwamen de gedelegeerden die zich nog in vrijheid bevonden, de 23ste April's morgens in alle vroegte bijeen. Zij hadden gedrukte resoluties bij zich, die door allen tezamen hardop voorgelezen werden. De zitting duurde slechts tien minuten. Eer de politielorries het Congresgebouw bereikten, was zij ten einde en hadden de gedelegeerden zich in de doodstille stad - er werd een hartal gehouden - naar alle richtingen verspreid. Degenen, die de politie op het spoor kwam, werden in hechtenis genomen, waarop andere afgevaardigden, die de Congreszaal niet hadden kunnen bereiken, zich zelve aanmeldden. De optochten in de stad werden door knuppelaanvallen uit elkaar gedreven en ruim 800 mensen gearresteerd. De meeste gedelegeerden werden, evenals de voorzitter Pandit Malaviya, na korte tijd weer in vrijheid gesteld. 'In de jaren 1922-1932', aldus het verslag der commissie, die 'Indian League' in dit laatste jaar uitzond om een onderzoek in te stellen naar de toestand in India' *) , 'heeft het Congres een organisatie met organen voor de propaganda en het constructieve werk door het gehele land tot stand gebracht. Zijn arm bereikt honderdduizenden

*) De resultaten zijn neergelegd in een lijvig boekdeel, dat 'Condition of India' tot titel heeft.

dorpen, zijn leden en sympathiserenden tellen miljoenen. Elke man en vrouw kan van het achttiende jaar af lid van het Congres worden door de beginselverklaring te ondertekenen en hetzij een jaarlijkse contributie van vier anna's te betalen, of tweeduizend yard katoen te spinnen van door het Congres verstrekt materiaal. Dit betekent feitelijk algemeen kiesrecht. Het Congres heeft comité's door het gehele land, het telt leden van alle klassen en zijn invloed strekt zich over talloze miljoenen uit. De administratie wordt gevoerd door de provinciale organen, het AI-Indische Congres Comité van 150 leden en een klein werkcomité, dat jaarlijks uit 't AI-Indische Comité gekozen wordt en vergeleken kan worden met het engelse ministerie.'

De Congres-organisatie, zoals Gandhi en zijn vrienden haar in het decennium 1922-1932 opbouwden, was een van de grootste politieke organisaties der gehele wereld. Het Ahimsa-beginsel maakte aanvankelijk elke geheime vereniging overbodig; alle maatregelen, die het Congres nam, werden in het openbaar besproken en al zijn geschriften en proclamaties openlijk verspreid. Gandhi's voortdurende vermaningen om geen enkele straf te vrezen, en in nog hogere mate zijn voorbeeld maakten de ondergrondse organisatie overbodig, die zo vaak de deur opent voor spionage en verklikkerij. Natuurlijk werd het beginsel van openbaarheid niet tot het uiterste doorgezet; in tijden van scherpe vervolging was dit onmogelijk, zo men niet van elke actie afstand doen en de strijd staken wilde. Het Congres had een drieledig doel: propaganda, constructief werk en strijd voor de vrijheid.

Dit laatste maakte het o.a. noodzakelijk, om een plaatsvervanger van den Congres-voorzitter te benoemen, die op zijn beurt, onmiddellijk na zijn verkiezing, twee of drie

opvolgers benoemde, zodat er, ten spijt van alle verboden en arrestaties, altijd een stuurman aan het roer zou staan. Wanneer de voorzitter en de meeste leden van het werkcomité gevangen zaten, dan moesten mannen, wier namen niet bekend gemaakt werden, het heft in handen nemen, opdat de actie voortgezet kon worden.

De oorlogsverklaring van de regering aan een zo uitgestrekte, hechte en in de liefde van het volk gewortelde organisatie, met beproefde leiders aan het hoofd, en gedrenkt met Gandhi's bezielend idealisme, moest opnieuw een worsteling ontketenen op leven en dood.

De 4e Januari 1932 vaardigde de regering een manifest aan de burgerij uit, waarin zij haar politiek verdedigde en een beroep deed 'op allen wie de vrede en het geluk van het indische volk ter harte ging en die, de revolutionaire methode verwerpend, de weg van wettelijke vooruitgang naar bepaalde doeleinden wensen te volgen.' Het uitvoerige manifest eindigde met de bewering, dat het Congres tweemaal de gelegenheid had gehad, het land behulpzaam te zijn op de weg van politieke vooruitgang en tweemaal die van afbraak had gekozen. De Onderkoning zou alles doen wat in zijn vermogen was om deze onwettige beweging te vernietigen en de politiek van Zijne Majesteits regering door te zetten.

Het was na dit manifest duidelijk, dat de landvoogd besloten had de vijandelijkheden te openen op een wijze, die geen twijfel overliet omtrent de opvatting van wat haar plicht als indische regering was. Blijkbaar was zij reeds van plan geweest een krachtige onderdrukkingpolitiek te volgen, nog eer de Tweede Ronde Tafel Conferentie ten einde was ^{*)}. Een aantal invloedrijke personen en organisaties, die in de

*) Condition of India, blz. 32.

regel de regering steunden, verzochten den Onderkoning zijn besluit te herroepen. Een deel van de vooruitstrevende Europese opinie te Bombay drong er bij hem op aan, dat hij Gandhi in elk geval zou ontvangen, wat ook diens houding in de toekomst zou zijn.

Toen de regering zich onverzettelijk toonde, kwam de worsteling tussen beide partijen weldra in volle gang. Teneinde de grenslijn nogmaals met alle scherpste te trekken, had de Congres-resolutie van 1 Januari 1932 uitdrukkelijk verboden, dat enig dorp of taloeki met de burgerlijke ongehoorzaamheid zou beginnen, zo de inwoners niet ten volle de ongewelddadige natuur daarvan beseften en willig waren om leed te verdragen, met inbegrip van verlies van goed en bloed. De resolutie herinnerde aan het verbod van elke sociale boycot, die ten doel had ambtenaren, politieagenten of anti-nationalisten kwaad toe te voegen van welke aard ook. Daarentegen was de boycot van alle vreemde stoffen verplicht en van alle Congresleden werd verwacht, dat zij uitsluitend met de hand gesponnen en geweven stoffen zouden dragen; voor drankhuizen en winkels van vreemde stoffen moest krachtig gepost worden. Enkel zij, die bij demonstraties bereid waren stand te houden ondanks lathicharges of kogels, mochten daaraan deel nemen. Alle belangrijke bevelen, onder de ordonnantiën uitgevaardigd, mochten overschreden worden, evenals alle onzedelijke of voor het volk nadelige wetten.

Onmiddellijk na het afbreken van de onderhandelingen en de gevangenneming van Gandhi, trad de Congresresolutie in werking. Behalve de bovengenoemde vormen van actie werd de 'Nationale Week', van 6 tot 13 April door heel India gevierd met grote meetings. Kort daarna vond de herdenking van andere belangrijke gebeurtenissen, zoals het

bloedbad van Perhwar, plaats en werd de ‘Al-indische dag voor de gevangenen’ gehouden.

Van weerskanten was de wil ontwaakt, om ditmaal door te vechten tot het bittere einde. In het engelse Lagerhuis vielen uitingen als ‘dat dit geen spel was volgens de regels en dat het er om ging, of het Congres zijn wil aan het gehele land zou opleggen’. De heer A.G. Thomas, lid der regering van Bombay, zeide, dat ‘de oorlog niet met handschoenen aan uitgevochten wordt.’

Algemeen werd de terminologie van de oorlog gebruikt; in sommige provincies noemden de Congresorganisaties zich oorlogsraden. ‘Het plan van algemene aanval, die het doel was der regeringen van Delhi en de provinciale hoofdsteden, werd met overdreven ijver ten uitvoering gebracht, zelfs met overschrijding van de grenzen der ordonnantiën’^{*)}. Het ergst was de toestand aan de noordwestelijke grenzen, waar feitelijk, zij het ook niet in naam, de krijgswet heerste. Al de onderdrukkingsmethoden van 1928/29 werden weer zonder genade toegepast. Het gouvernement maakte er geen geheim van dat het de Congresorganisatie tegen de grond wilde slaan eer deze gelegenheid had, haar hulpmiddelen te mobiliseren. De grondslagen van haar politiek waren: de fondsen van het Congres te confiskeren, de leiders gevangen te zetten en de volkskracht te fnuiken door maatregelen die morele vernedering en fysiek lijden veroorzaakten. O.a. werd het vreedzame posten van jonge lieden gestraft met zweepslagen. Tevergeefs protesteerde de Bombayse afdeling der ‘Social Service League’ tegen deze barbaarse methoden. Iets later paste men de straf ook toe op volwassen vrijwilligers, die zich schuldig maakten

*) Condition of India, blz. 142.

aan het hijsen der Congres-vlag of het bedrijven van burgerlijke ongehoorzaamheid.

Ik zal de lezer niet vermoeien met de uitvoerige beschrijving van de in 1932 bedreven wreedheden. Zij waren een herhaling in verergerde mate der wreedheden van twee jaar tevoren. Vrijwilligers, onder het voorwendsel dat zij het verkeer versperden, en vreedzame posters bij opiumkitten, die poogden te beletten dat deze na het wettelijk vastgestelde uur open bleven, werden tot bewusteloosheid toe geslagen en met stralen gekleurd water begoten, vrouwen, kinderen en ouden van dagen gebrutaliseerd en ernstig mishandeld. Aanranding van vrouwen in hun huis door politieagenten, het gebruik van vuurwapenen tegen ongewelddadige samenscholingen met het gevolg, dat tientallen gewond of gedood werden, huiszoekingen en inbeslagnemingen, het onthouden van voedsel aan gevangenen en het mishandelen van gevangenen in de cellen, zodat zelfs in enkele gevallen de dood volgde, aanvallen op doctoren en verplegers, die bezig waren de slachtoffers van de lathi-slagen te helpen, het sluiten van hospitalen waar behalve Congresleden ook anderen werden verpleegd, dit alles kwam dagelijks voor. De tactiek der autoriteiten was, geen grote aantallen swarajisten gevangen te nemen, maar ze door beestachtige mishandelingen te terroriseren en voor maanden buiten gevecht te stellen. Natuurlijk kwamen ook gevallen van uitgesproken sadisme voor, zoals het in brand steken van het hoofdhaar van een gevangene, na dit met petroleum begoten te hebben ^{*)}, of het neergooien van mensen van steile hellingen naar een diepte, waar zij in cactushagen terecht kwamen.

*) Condition of India, blz. 224 tot blz. 232.

Ondanks de poging om het aantal gearresteerden laag te houden, bleken de gevangenen toch weer te klein. Reeds in Maart herbergde de gevangenis van het Belgamoedistrict, die plaats bood aan duizend gevangenen, er 1500. Afgekeurde gevangenen werden weer in gebruik genomen. In sommige plaatsen stelden de autoriteiten misdadigers in vrijheid, eer zij hun straf uitgezeten hadden, om ruimte te maken voor politieke gevangenen. Het gebruik van misdadigers als bewakers opende de deur voor misbruiken, waarvan de politieke gevangenen het slachtoffer werden. Een vaak voorkomende arbeid in de gevangenen was het bedienen van de persen, waaruit olie geperst werd. Dit werk is zeer zwaar en in de regel wordt het enkel aan misdadigers opgelegd. Voor de vele intellectuelen in de vrijheidsbeweging, die dergelijke zware handenarbeid niet gewoon waren, was het heel ongeschikt, vooral wanneer de werkuren lang waren. In de Wetgevende Raad van de noordwestelijke provincies vertelde een der Muzelmannen, hoe hij op een dag naar de gevangenis geroepen werd om te zien wat daar gebeurde. 'Ik zag drie mannen, allen intellectuelen, bewusteloos in hun cel liggen, als ossen in het juk voor de oliepers gespannen' *).

De straffen in de gevangenen waren vaak onmenselijk hard; gevangenen wier zaak nog onderzocht werd, kregen in sommige gevallen de handboeien aan, zowel overdag als 's nachts. Jongens van achttien jaar moesten slapen als galeiboeven met hun twintigen aan elkaar geketend. In bijna alle gevangenen werd, tegen de wet, overmatig gestookt. Het was geen wonder, dat onder de gevangenen gevallen van zelfmoord voorkwamen.

*) Condition of India, blz. 261.

En evenmin is het verwonderlijk, dat in de loop van het jaar hier en daar tekenen van afmatting en moedeloosheid onder de massa's vielen op te merken. Men bedenke, dat het de derde keer was binnen twaalf jaren, dat deze de ijzeren vuist van het britse gezag op zich voelden neerdalen. Velen die hadden deelgenomen aan de worsteling, waren door de lathislagen verminkt of voorgoed in hun gezondheid geknakt, anderen zuchtten in de gevangenissen. Naar het oordeel der samenstellers van de 'Condition of India' hadden minder leden van de studerende jeugd ditmaal aan de beweging deelgenomen dan in 1930. De ongeduldige, vurige karakters begonnen hun vertrouwen in de geweldloze actie te verliezen. Vooral in Bengalen, met zijn tradities van opstandigheid en terrorisme, groeide het aantal van hen, die van andere strijdmiddelen dan de ongewelddadige droomden en tot terreur wilden overgaan. De nagedachtenis van een revolutionairen leider, die tot straf voor een aanslag opgehangen was, werd in stilte als een heilige vereerd.

Men bedenke dat Gandhi bijna het hele jaar gevangen zat evenals de twee andere voornaamste leiders. Daarbij bedroeg het aantal werklozen op zijn minst veertig miljoen, zodat stakingen geen effect gehad zouden hebben, daar de plaatsen der stakers onmiddellijk door anderen ingenomen zouden zijn. Dit alles tezamen maakt het begrijpelijk, dat een krachtsontwikkeling als die van 1921 en '30 ditmaal achterwege bleef. Het leek, als ging Indië een tijdperk tegemoet waarin de regering de vrije hand zou hebben, om tronend boven de gedeemoedigde en verslagen massa's de hervormingen door te zetten, die zij in haar eigen belang raadzaam achtte.

Echter ook ditmaal gebeurde het onverwachte. De apathie

werd afgeschud, de boeien van een duizendjarig verleden werden verbroken en het geweld der vreemde heersers sloeg te pletter op het graniet van de zielekracht.

Haast twintig jaar lang had Gandhi de ellendige toestand der ‘onaanraakbaren’ gevoeld als een smet op het indische volk. Hij had alles gedaan wat in zijn macht was, om dezen te bevrijden van de vloek waarmee ze beladen waren, hun begrippen van reinheid, welvoegelijkheid en hygiëne bij te brengen. Tezamen met zijn geestverwanten en leerlingen had hij, waar de gelegenheid zich voordeed, het werk van het vegen der vloeren, het schoonhouden der marktplainen en dergelijke ter hand genomen, wat gewoonlijk door paria's verricht werd, om door het voorbeeld de Indiërs van de hogere kasten duidelijk te maken, dat in dit werk niets verachtelijks school. Bij talloze gelegenheden had hij zijn overtuiging uitgesproken, dat India niet rijp was voor onafhankelijkheid, eer de onaanraakbaarheid, de achterstelling der vrouw, het kinderhuwelijk en het gebruik van vreemde stoffen, overwonnen waren. En tenslotte had hij het voorbeeld gegeven, door met onaanraakbaren samen te eten, hen op te nemen in zijn Ashram en een van hun kinderen aan te nemen in zijn gezin.

En nu dat alles, ondanks oneindige moeilijkheden, wortel begon te schieten, wilde de engelse premier een kieswet invoeren, die de oude afscheiding tussen de onaanraakbaren en de leden van andere kasten sanctioneerde en bestendigde. Immers, die wet bepaalde dat de onaanraakbaren als afzonderlijke categorie zouden deelnemen aan de verkiezingen.

Toen Gandhi dit in de gevangenis hoorde, twijfelde hij geen ogenblik wat zijn plicht was. Een dergelijke poging om de indische gemeenschap nog wijder uiteen te rukken,

de kloof tussen haar verschillende bestanddelen nog meer te verdiepen, moest hij desnoods met zijn leven weerstaan. Vanuit de gevangenis te Jerrawda gaf hij aan zijn vrienden kennis van zijn besluit om tot stervens toe te vasten, zo deze clause in de kieswet niet werd opgeheven.

Als op de vleugelen van de wind verspreidde dit bericht zich niet alleen door geheel India, maar door de gehele wereld. In alle landen bracht het grote beroering. De bulletins der geneesheren over Gandhi's gezondheidstoestand werden met kloppende harten gelezen. Millioenen voelden, dat hier een drama plaats vond, zoals misschien éénmaal in een eeuw voorkomt: het drama van den eenzamen martelaar, die zijn leven opoffert om de macht van het kwade te weerstaan. Hier nam een mens blijmoedig de schuld der mensheid op zich; hier werd het mysterie opgevoerd van het plaatsvervangend lijden, misschien het diepste wat de wereld kent. En hoe duidelijker het werd dat Gandhi zijn gelofte zou nakomen, des te hoger steeg de vloed van het schuldgevoel, des te brandender werd de pijn en des te sterker werd het algemene besef dat het onherstelbare niet mocht geschieden.

En toen geschiedde het wonder. Poorten in de harten, die eeuwenlang dichtgegendeld geweest waren, sprongen open en toen volgden de poorten der tempels. Scharen van paria's, die nimmer tot de godsdienst oefening toegelaten waren, stroomden met tekenen van onuitsprekelijke blijdschap naar binnen. In één week maakte de zaak van de opheffing der onaanraakbaarheid groter vorderingen dan in het twintigjarig tijdperk daarvóór. Reeds eer de wet ingetrokken werd, had de Mahatma feitelijk overwonnen; immers, tegen de volkswil in, kon hij niet gehandhaafd blijven.

In het wetsontwerp was echter een clausule opgenomen, die het mogelijk maakte, dat de verschillende kasten van het indische volk de bepaling over de paria's door een overeenkomst zouden kunnen wijzigen. Deze clausule legde aan de kaste-Hindoes en de onaanraakbaren de plicht op, een weg te vinden, die het leven van den Mahatma zou redden. De beroering onder het volk en het besef, dat elk uitstel noodlottig kon wezen, dwongen de leiders de totstandkoming van een overeenkomst te verhaasten. Door het gehele land vonden dag aan dag demonstraties, optochten en openbare gebeden plaats, waar alle lagen van het indische volk broederlijk aan deelnamen. De leiders, die te Poena bijeengekomen waren om gezamenlijk de voorbereidingen tot een overeenkomst te treffen, voorzagen de mogelijkheid, dat maatregelen van engelse kant het leven van Gandhi in gevaar zouden brengen. In dat geval zou de burgerlijke ongehoorzaamheidscampagne met alle kracht worden hervat.

‘In de gesprekken te Poena moesten heel wat moeilijkheden overwonnen worden, en de onderhandelingen leken vaak op het dode punt te komen, maar tenslotte gelukte het een oplossing te vinden, die door beide partijen en hun leiders ondertekend werd. De autoriteiten te Bombay werden ingelicht over de termen der overeenkomst, die zij aan de engelse regering telegrafeerden. Het britse kabinet handelde met bekwame spoed en de overeenkomst werd aangenomen, in afwijking van het oorspronkelijk ontwerp, voor zover dit betrekking had op de paria's’^{*)}.

Er zijn in het leven van alle volken onvergetelijke dagen. Zulk een dag was die in het leven van het indische volk, toen het hoorde, dat de onderhandelingen geslaagd waren

*) Condition of India, blz. 437.

en de Mahatma enig voedsel tot zich genomen had. Geen wonder dat de vreugde grenzenloos was, immers men wist dat zijn leven gedurende de laatste week aan een zijden draad had gehangen. Overal vonden verbroederingsmaaltijden met de paria's plaats en de Hindoese leiders legden op een grote meeting te Bombay onder voorzitterschap van Pandit Malaviya de gelofte af, zich van nu af aan te zullen wijden aan de afschaffing der onaanraakbaarheid.

Het pact van Poena gaf het sein tot een grote beweging voor Al-indische eenheid en sociale hervorming. Deze eenheidsbeweging had tot resultaat een verkiezingsovereenkomst tussen Hindoes, Mohammedanen en Sikhs. Malaviya, die meer dan wie ook had bijgedragen tot het welslagen der onderhandelingen te Poena, richtte een oproep tot Mohammedanen en Hindoe's, de rijen te sluiten en Maulana Sjaukat Ali antwoordde op verzoenende toon. Nadat bij een gesprek tussen hem en de Pandit een hoge mate van eensgezindheid was gebleken, riep de moslemse leider eerst een conferentie bij elkaar, die alle schakeringen van de Mohammedaanse inzichten omvatte.

Daarna werd een Al-indische Conferentie bijeengeroepen, aan welke het gelukte, het Hindoe-Moslemse vraagstuk voorlopig tot oplossing te brengen ^{*)}. 'De overeenkomst van Allahabad droeg het merk van constructieve politiek en bewonderenswaardige vaardigheid.' ^{**)}.

Zo had Gandhi's ziele-adel en trouw aan zijn beginsel tot in de dood tot resultaten geleid, die hij in de verste verte niet voorzien had. In die dagen bereikte de spiraalvormige beweging, waarlangs India omhoog klimt, een hoger punt

*) Helaas is het later weer tot wrijvingen gekomen.

***) Condition of India, blz. 288.

dan ooit tevoren. Zoals een grote, heilige vreugde in het hart van een mens een spoor grift, dat nooit meer geheel uitgewist wordt, zoo griften deze dagen in de ziel van het indische volk een besef zijner eenheid, dat door het stof van het dagelijks leven wel bedekt kon worden, maar nooit meer verloren ging.

‘Allahabad’, aldus het Rapport der Commissie, uitgezonden door de ‘Indian League’, ‘en wat daarna gebeurde, heeft aangetoond dat enkel door de inspanning van het indische volk en zijn initiatief en oordeel de eenheid van India een feit kan worden. Onze discussies met zowel nationale als provinciale leiders lieten bij ons de indruk achter, dat deze mannen en vrouwen staan in een beweging van directe actie om het recht te veroveren, voor hun landgenoten te spreken, hun solidariteit te demonstreren en te protesteren tegen toestanden die zij als vernederend en onduldbaar beschouwen en zich tevens bekommeren om de vraagstukken van de vrede en een blijvende oplossing.’^{*)}.

*) Condition of India, blz. 489.

VI

Van 1933 tot 1945

Gedurende de jaren 1933 tot 1939 voltrokken zich belangrijke veranderingen in de indische politiek, die op de verhoudingen in en buiten het Congres terugwerkten. In 1937 trad een nieuwe Constitutie in werking; ofschoon onder haar bepalingen de wetgevende lichamen der elf provinciën slechts door 14% der bevolking gekozen werden, behaalde de Congrespartij in zes daarvan de meerderheid. Weliswaar kon zij bitter weinig doen, daar zowel de provinciale gouverneurs als de Onderkoning het recht hebben om tussenbeide te treden, zo die lichamen maatregelen willen nemen, welke tegen de britse belangen indruisen.

Door het besluit van het Congres, om aan de verkiezingen voor de vertegenwoordigende lichamen deel te nemen, sloot dit een hoofdstuk zijner geschiedenis af. Machteloos om door de parlementen belangrijke hervormingen ten gunste der massa's tot stand te brengen, nam het in de acht provinciën, waar het hetzij de meerderheid bezat of aan de regering deelnam, de verantwoordelijkheid op zich van de dagelijkse gang van zaken in omstandigheden die elke werkelijke vooruitgang in politiek en economisch opzicht uitsloten. De situatie waarin deze indische nationalistische zodoende kwamen, geleek in vele opzichten op die der Europese reformisten, welke in de jaren vóór en na de eerste wereldoorlog ministerzetsels in burgerlijke kabinetten aanvaardden.

Weliswaar had de rechtervleugel na een scherp debat op het Congres de overwinning behaald. In het land echter na-

men revolutionaire en radicale stromingen toe. Hoe kon dit anders, daar het programma van hervormingen, op grond waarvan de Congrespartij aan de verkiezingen had deelgenomen, niet verwezenlijkt kon worden zolang de britse heerschappij voortduurde? Daarbij voerde de economische ontwikkeling van India tot toenemende klassetegenstellingen, die de homogeniteit van het Congres in gevaar brachten. Weliswaar bleven de boeren en arbeiders de Congrespartij trouw; zij merkten echter weldra dat daarvan niet langer, als in de jaren 1918 en 1932, een radicale actie te verwachten was. Beide klassen verzelfstandigden zich min of meer en zochten naar nieuwe wegen om hun economische belangen door te zetten.

In die jaren begon de communistische partij vat op de massa's te krijgen. Zij was zuiver marxistisch, doctrinair in hoge mate en kreeg haar slagwoorden en leuzen uit Sovjet-Rusland. Volgens haar was het Congres een middenstandsorganisatie, die de opkomende bourgeoisie vertegenwoordigde, - een oordeel, dat schromelijk eenzijdig was. De socialistische partij daarentegen werkte in het Congres. Zij was in 1933 opgericht door schrandere jonge intellectuelen, die in Europa hadden gestudeerd, waar zij de nieuwe opvattingen van een breder en veelzijdiger socialisme dan het marxistische leerden kennen. Hun leider was Jawaharal Nehroe. Ofschoon hun doeleinden in hoge mate van die van Gandhi verschilden, erkenden zij in hem den genialen leider, den enigen die de politieke, nationale en sociale verschillen in het indische volk overbruggen kon. Door hun bekwaamheid kregen de socialisten in het Congres een invloed, die hun aantal verre te boven ging.

De enige massa-partij echter buiten het Congres was die der boeren, de Kisan Sabha. Zij telde in 1939 vier miljoen

leden. Vooral daar waar de Congrespartij voornamelijk op de industriearbeiders of het klein-grondbezit steunde, trad zij op de voorgrond. Haar radicalisme ontsproot rechtstreeks uit de nood der boerenklasse, die terecht voelde, dat enkel een sociale omwenteling aan haar hemelgerende ellende een einde maken kon. In haar leuzen 'Leve de revolutie' en 'Alle macht aan de arbeiders en boeren' bracht zij dit gevoel tot uitdrukking. Op haar scholen kregen de studenten college in de marxistische economie en maakten zij militaire oefeningen. Het ideaal van nationale opvoeding der Kisan Sabha was wel zeer verschillend van het ideaal, dat Gandhi voorstond^{*)}. Het kon niet anders of deze moest de Kisan Sabha niet wèlgezind zijn, zowel omdat zij naar zijn mening de nationale eenheid in gevaar bracht als wegens haar neiging om ook geweld te gebruiken. Echter was het gevaar gering, dat het tot een breuk tussen den Mahatma en de boeren zou komen; daarvoor wisten zij te goed, dat hij de man was, die het eerst onder de politieke leiders het zwaartepunt van de strijd had verplaatst naar het platteland, waar driehonderd miljoen mensen in afzichtelijke armoede vegeteerden. Hij was het geweest, die de boeren het revolutionair-ongewelddadige wapen der belastingweigering had leren hanteren, die hen in de zoutcampagne had aangevoerd en hun de strijd had leren voeren met geestelijke en tactische wapenen, die bij hun beste tradities aansloten.

De verscherping der economische tegenstellingen en het opkomen ener generatie van theoretisch geschoolde leiders hadden tot gevolg, dat India zich in de wereldoorlog van

*) Deze bijzonderheden zijn ontleend aan een uitstekend artikel van Dina Stock in 'Bevrijding' van September 1939.

1939 niet opnieuw voor de zegewagen van het britse imperialisme liet spannen. Ook in de oorlogsjaren werd de worsteling voor onafhankelijkheid voortgezet. Het Congres van 1939 sprak opnieuw de eis uit, dat de Engelsen zich uit India zouden terugtrekken en verwierp elk compromis, dat aan deze eis niet voldeed. Gandhi formuleerde de tegenstelling tussen het Congres en den Onderkoning in de volgende woorden: ‘Het essentiële verschil tussen de eis van het Congres en het aanbod van den Onderkoning schuilt in het feit, dat dit aanbod het lot van India door de britse regering bepaald wil zien, terwijl het Congres een tegenovergestelde mening heeft, en wel deze: het bewijs van werkelijke vrijheid is gelegen in de vaststelling van haar eigen toekomstig lot door de indische bevolking zelve, zonder inmenging van buitenaf. Ik zie geen vreedzame en eervolle regeling met Engeland, tenzij dit uit de weg geruimd wordt en Engeland het juiste standpunt inneemt, dat de tijd gekomen is om India verlof te geven, zijn eigen constitutie en status vast te stellen’ *).

De Onderkoning verschool zijn onwil om aan deze eis te voldoen onder het voorwendsel, dat zo India zelfstandig werd en zonder inmenging haar Constitutie vaststelde, een ondragelijke overheersing der minderheden hiervan het gevolg zou zijn. Hoe doorzichtig dit voorwendsel was, blijkt wel uit het feit, dat het Congres de Constituerende Vergadering wilde laten kiezen krachtens algemeen kiesrecht, waarin alle groepen der bevolking volgens hun aantal vertegenwoordigd zouden zijn. Ook was het bereid, volledige garantie aan de minderheden te geven.

‘Het probleem van de ‘Communal question’ (de tegen-

*) Han Kuysten, Burgeroorlog in India? (Bevrijding, Maart '40).

stelling tussen Hindoes en Mohammedanen) is geen godsdienstig maar een sociaal probleem,' sprak Jawaharal Nehroe op een te Londen gehouden conferentie.

Weliswaar bestaat er een achtergrond van godsdienstige vijandigheid ^{*)}, die de Engelsen voor hun 'verdeel- en heerspolitiek' exploiteren, maar deze vijandigheid wordt door sociale oorzaken gevoed.

De twee voornaamste minderheden, die tegen het Congres uitgespeeld werden, waren de Mohammedaanse Liga en de vierhonderdzestig onafhankelijke vorsten, die over tachtig millioen mensen heersen. Op enkele uitzonderingen na zijn zij reactionair. De 'Indian Moslem League' vertegenwoordigt bij lange na niet alle Mohammedanen. Abdoel Ghaffar Khan b.v., de 'Gandhi van de noordwestelijke provinciën' neemt, ofschoon hij Mohammedaan is, een hoge plaats in het Uitvoerend Comité van het Congres in en is persoonlijk met Gandhi bevriend.

India had sedert 1939 genoeg van een politieke voogdij, welke het mogelijk maakte, dat in geval van botsingen de grondwet buiten werking gesteld werd en de regering door ordonnantiën regeerde. Het wilde niet meer in een slachting geworpen worden zonder voorkennis van de vertegenwoordigende organen. Al waren zijn sympathieën aan de kant van de geallieerden - waar Gandhi en Nehroe geen heil van gemaakt hadden - zo wilde het bewijzen, dat 'de strijd voor de democratie' die Engeland zei te willen voeren, die britse regering werkelijk ernst was. Ook in dit geval, dat zich helaas niet heeft voorgedaan, was er geen sprake van, dat India opnieuw als in 1914 aan de oorlog

*) Vooral in verband met het slachten van koeien door de Mohammedanen.

zou deelnemen door militaire en geldelijke steun. Het enige wat het zou doen, schreef Gandhi in de 'Harban' van 2 December 1939, zou zijn als onafhankelijke staat zijn morele invloed in de schaal te werpen ten gunste van de vrede. Volgens H. Kuysten, aan wiens artikel in 'Bevrijding' wij deze bijzonderheden ontleen, verwachtte Gandhi in die tijd dat Engeland binnen enkele maanden zou toegeven. Die verwachting werd echter niet vervuld en ofschoon de grote leider de tijd voor een nieuwe beweging van burgerlijke ongehoorzaamheid niet gekomen achtte zolang de inwendige spanningen niet opgelost waren, bleek deze onvermijdelijk.

Van de jaren 1940 tot heden weten wij weinig. Sedert September 1939 zijn volken en landen door een nevelgordijn gescheiden, waardoor slechts nu en dan een lichtflits dringt *). Echter twee dingen weten wij zeker:

dat Gandhi en Nehroe de beweging voor de vrijheid van India hebben voortgezet, - al zal de eerste met zijn gewone ridderlijkheid de moeilijkheden van het britse rijk gedurende de eerste oorlogsjaren niet gebruikt hebben - èn dat Engeland volhardt in zijn politiek van onderdrukking. Dit blijkt uit de schaarse berichten, die ons van tijd tot tijd bereiken. Zo behelst een der laatste nummers van 'Vrij Nederland' een zeer interessant artikel, ontleend aan mededelingen van het Y.M.C.A. Student Hotel te Nagpoer, waaruit ik het volgende overneem:

'Het jaar 1942 is voor ons hier het meest opwindende van de oorlog geweest, vanwege de Japanse aanval. De ongere-

*) Door het boekje van Roy Walker 'Sword of Gold' is het mij mogelijk geworden een aanvullend hoofdstuk over India in de jaren 1939-'45 te schrijven.

geldheden van Augustus 1942 hebben opgehouden, de rust is grotendeels hersteld en de laatste twaalf maanden bleven merkwaardig rustig, al is iedereen zich bewust van een dreigende onderstroom van bitterheid en ressentiment.’

‘Sinds de hongerstaking van drie weken van Gandhi in Februari 1943 is de vrede in India niet verbroken. In tijden van mogelijke crisis, zoals b.v. de herdenking van de arrestatie van de Congresleiders (Augustus 1943) worden aanzienlijke contingenten politie en militairen op de belangrijke punten geconcentreerd en dit is gebleken doeltreffend te zijn voor het bewaren van de orde. Maar van een beter begrip tussen Gouvernement en volk is geen sprake en de afgetreden vice-koning, Lord Linlithgow, heeft dit in zijn afscheidsrede ook toegegeven. In de laatste tijd heeft men er van verschillende kanten bij het Gouvernement op aangedrongen (Indiërs, Zending en van overzee) om de een of andere nieuwe stap te doen teneinde over het dode punt heen te komen. Het is echter mogelijk dat het Gouvernement niet van mening is, dat een ‘Settlement’ met de indische nationalistische leiders werkelijk nuttig zou zijn voor de oorlogsinspanning van de geallieerde naties. Want zoals de zaken nu staan hebben het Gouvernement en de militaire autoriteiten de handen vrij om hun oorlogspolitiek door te zetten zonder tussenkomst van, of samenwerking met het indische volk als geheel.’

‘Grotere samenwerking kan waarschijnlijk alleen maar bereikt worden tegen de prijs van meer rechten voor het volk om mee te spreken en het Gouvernement vindt deze prijs blijkbaar te hoog.’

‘Ondertussen is de algemene stemming in indische nationalistische kringen er een van desillusie en vertwijfeling. In Augustus 1943 waren er werkelijk velen, die hoopten dat

de wijdverspreide en goed-georganiseerde botsingen het Gouvernement zouden doen bakzeil halen en voor duizend jaren de indische onafhankelijkheid zouden vestigen. Nu realiseren zij zich dat de macht der regering groter was dan zij dachten en dat zij niet de macht hebben die te breken. Nooit zijn er zoveel britse troepen in India geweest als thans en ook het indische leger is groter van omvang dan ooit.’

‘Er is soms betoogd dat het ontzaglijke aantal Indiërs dat dienst genomen heeft, een bewijs was voor de loyaliteit van het brits-indische volk. Maar er moet aan herinnerd worden, dat de grote massa van de indische boeren maar even boven het niveau van de hongerdood leeft en de soldij, die zij als soldaten krijgen, betekent een rijkdom waarvan zij nooit gedroomd hebben.’

‘Ten aanzien van de persoonlijke relaties tussen britse soldaten en Indiërs moeten we ons hoeden voor generaliseren. De voornaamste aanrakingspunten zijn de overvolle treinen, waar hoffelijkheid en verdraagzaamheid zeer moeilijke deugden zijn, zelfs voor de koelste temperamenten. Het zou dwaasheid zijn, te ontkennen dat er in die treinen veel botsingen tussen de soldaten en het publiek voorkomen. Deze botsingen zijn echter niet een gevolg van het verschil in ras, maar vóór alles van het feit dat er 500 mensen in een trein voor 300 personen gestuwd moeten worden.’

‘Naast de vele voorbeelden van wrijving staan er evenveel van vriendschap. Het nieuwe type van den engelsen soldaat is gemakkelijker bereid de Indiërs vriendschappelijk tegemoet te treden dan de leden van de ‘Old Army’, in wier ogen de Indiërs ‘just niggers’ waren. Vele soldaten met wie ik sprak, hebben openlijk hun sympathie voor het onafhankelijkheidsstreven der Indiërs uitgesproken: ‘Tenslotte,

meneer, is het hetzelfde wat wij zouden wensen, zo we in hun plaats waren.’

Het grootste deel van de oorlogsjaren heeft Gandhi in de gevangenis doorgebracht, zoals bleek uit de enkele berichten, die af en toe in de bladen verschenen. In het voorjaar van 1944 moest hij wegens ziekte vrijgelaten worden, maar hij bleef onder politie-toezicht en kon niet vrij met zijn vrienden corresponderen. In een voor publicatie vrijgegeven brief aan den leider van de ‘partijlozen’ schreef Gandhi, volgens de engelse berichtendienst uit Bombay, het voor waarschijnlijk te houden, dat hij opnieuw gevangen gezet zou worden, zodra de artsen verklaarden, dat hij in staat was de gevangenis te verdragen. ‘Wat vermag ik te doen,’ vervolgt de brief, ‘zo ze mij niet opsluiten? Ik kan de resolutie, aangenomen door het congres van Augustus 1943, niet herroepen, die de Engelsen uitnodigde het land te verlaten.’

Het laatste bericht over Gandhi, dat de N.R.C. bracht, vermeldt dat hij vergunning kreeg van de regering om met 50 congresleden, behorend tot verschillende schakeringen, over de politieke toestand te overleggen. Op die bijeenkomst zeide de Mahatma, dat er geen reden was voor pessimisme of ontmoediging; de geweldloze actie zou op den duur de overwinning behalen.

Wanneer wij pogen ons Gandhi's leven voor te stellen in de jaren voor de laatste wereldoorlog, moeten wij elke gedachte laten varen aan den bezielde agitator, die honderdduizenden en miljoenen oproept tot bovengewelddadig verzet. Gandhi wijdde zich in die jaren, dat de beweging een diepe ebbe doormaakte, in hoofdzaak aan het werk voor hervormingen, die uit de verte misschien onbe-

langrijk leken, maar voor het volk van het hoogste belang waren. ‘Wie niet gereed is voor kleine hervormingen, zal het. nooit zijn voor grote,’ schreef hij in die tijd. ‘Men moet de politieke doeleinden een poos lang vergeten om hervormingen door te zetten. Dit is waarom ik levendig belangstel in discussies over vitaminen, bladgroenten en ongepolijste rijst. Dit is, waarom de vraag, hoe onze latrinen het best schoon te maken, een zaak van uitnemend belang voor mij geworden is... Ik ben overtuigd, dat het werk dat ik zelf doe en aan de massa's vraag te doen, gedaan kan worden door miljoenen mensen, terwijl het werk van de politiek onzer heersers critiseren hun krachten te boven gaat... Ik zal niet bestrijden dat dit de zaak is van enkelen. Maar waarom zouden, tot de leiders grote dingen tot stand kunnen brengen, miljoenen. zoals ik de gaven niet gebruiken, die God hun geschonken heeft voor het welzijn van allen? Waarom zouden zij van hun lichamen geen beter werktuigen maken, geschikter om te dienen en op hun eigen erven niet het vuil verwijderen? Waarom moeten zij altijd ten prooi zijn aan ziekten, niet in staat zichzelf of anderen te helpen?’

Gulden woorden en ook voor ons in deze jaren, waarin wij omringd zijn door reusachtige vraagstukken, die wij beseffen niet te kunnen oplossen. Er is altijd genoeg te doen, er groeit genoeg onkruid vlak voor onze voeten, en als wij geen schof fel hebben, kunnen wij het met onze handen proberen uit te trekken.

Gandhi had de Ashram te Sabernati opgegeven en de gebouwen laten inrichten voor een school voor kinderen van paria's. Hijzelf vestigde zich met de zijnen in het dorpje Wardha en leidde daar geheel het leven van de arme boeren in de buurt. Een student die hem vroeg hoe hij over kunst

dacht, antwoordde hij tevreden te zijn met zijn vier muren. ‘Ik heb ternauwernood een dak boven mijn hoofd: wanneer ik opzie naar de sterrenhemel en diens oneindige pracht in mij opneem, betekent dit meer voor mij dan alle kunstwerken.’

Gandhi had weinig esthetische behoeften, behalve wat muziek en religieuze poëzie betreft. De heilige hymnen der Hindoes vormden een vast bestanddeel van de morgendienst, die lang voor de dageraad in zijn huisgezin werd gehouden en die alle leden van de Ashram verplicht waren bij te wonen. Hoe vaak heeft hij in dagen van beproeving of terwijl hij vastte, troost en kracht gevonden in het luisteren naar de bekende verzen, wier grootse wijsheid hem ophief boven de beproevingen des levens.

Voor de eerste keer kwam het Congres van 1936 in een dorp bij elkaar, een bewijs dat de partij der nationale bevrijding al diep wortel had geschoten in de massa's. En dit was voor het overgrote deel te danken aan Gandhi.

Zijn zwerftochten door heel India voerden hem ook naar Travancare. Drie jaar daarvoor, in 1937, had hij daar een meeting toegesproken in de schaduw der muren van de indrukwekkende tempel van Tiruwattar. ‘De tempelpoorten zijn nu nog voor ons gesloten,’ had hij gezegd, ‘maar met God's hulp zullen zij spoedig geopend worden.’ De voorspelling was uitgekomen en Gandhi kon in zijn rede God dank brengen. Immers, ‘de zonden van het verleden waren als door een pennestreek uitgewist en de leden der hoge kasten, Brahmanen en anderen, waren ‘vrijwillige Harigans tussen de Harigans’, dienaars van God geworden. Zijn reizen brachten Gandhi veel voldoening. Vooral die in de grens-provincies van het noord-westen.

Het optreden van Ghaffar Khan, den Gandhi van het

Noorden, had onverwachte vruchten gedragen. De prachtige eigenschappen van het krijgshaftige bergvolk der Sikhs maakten dit even heroïsch in de ongewelddadige weerstand als het vroeger geweest was in de gewelddadige opstand.

Maar die zomer lag een zware wolk over Gandhi's geestelijk leven. Al dichter werd de duisternis die hem omcirkelde, het gevoel van weldra te zullen sterven al sterker in hem. Hij geloofde op zijn hoogst nog een jaar te zullen leven. In geen halve eeuw, bekende hij, was hij afgedaald in zulk een ravijn van vertwijfeling. Het scheen of God hem verlaten had.

Toen kwam München, die 'eerloze vrede', zoals Gandhi het noemde. Door de schok veerde hij weer op. Zijn levenskracht keerde terug en hij zag zijn weg duidelijk voor zich. Zijn werkzaamheid in India maakte hem niet blind voor de catastrofe die Europa bedreigde. Reeds gedurende zijn verblijf in het noordwesten had hij een tweetal moedige artikelen over de tsjechische kwestie geschreven, waarin hij de Tsjechen opwekte, hun vrijheid te verdedigen door gemeenschappelijk ongewelddadig verzet.

De schaduw over Europa werd dieper en dieper. In Duitsland waren de Jodenvervolgingen begonnen; de Sovjetrepubliek voerde haar bewapening steeds hoger op; het visioen van de naderende slachting doemde voor Gandhi's geestelijke horizon al dreigender op. Duivelse machten stonden op het punt losgelaten te worden op aarde en de harten krompen ineen, machteloos tegen de geweldige vuist van het kwaad.

Ook over de Joden, 'deze onaanraakbaren van het Christendom', wier vervolgingen in Duitsland zonder weerga waren in de geschiedenis, schreef Gandhi. Hij voorzag de mogelijkheid van een algemene slachting der Joden in het

begin van de oorlog en wekte hen op tot geweldloze weerstand, steunende op de granieten fundamenten van hun godsgeloof.

Zoals hij in zijn idealisme gehoopt had door vrijwillig lijden der indische massa's de britse regering te vermurwen, zo hoopte hij dit nu van Hitler en Mussolini.

Het jaar 1939 bracht een plotselinge opleving der beweging. Er braken weer onlusten uit in verschillende provincies. Gandhi leed al een poos aan hoge bloeddruk, de dokters vonden de zwelling der voeten een slecht teken. Zij verboden de dagelijkse wandelingen, die zijn enige ontspanning waren en schreven lichamelijke en geestelijke rust voor. De eerste te nemen viel den overwerkten man niet moeilijk. Maar hoe geestelijke rust te genieten toen zijn eigen vrouw gearresteerd werd, omdat zij de staat Raykot, waar zij geboren was en thuis hoorde, tegen het verbod in was binnengekomen. Haar arrestatie voerde tot talrijke andere. Eind Februari kwam Gandhi zelf naar Raykot; hij bezocht de gevangenen en overtuigde zich dat de onderdrukingsmaatregelen der regering even onverdedigbaar waren als altijd. Hij poogde tot een overeenkomst te komen met den engelsen president en dien over te halen zich aan de afspraak met Patèl te houden, die hervormingen in de grondwet mogelijk maakten.

Begin Maart verklaarde hij te zullen vasten tot de dood volgde, zo de president zich niet aan de afspraak hield. Zijn vrienden verkeerden in grote ongerustheid, maar evenals de vorige keren zegevierde zijn ijzeren vastberadenheid. 'Ge behoort U te verheugen dat God mij een gelegenheid zendt om Zijn wil te doen,' zei hij tot zijn vrienden.

Echter verdroeg hij het vasten oneindig slechter dan vroeger en hij gaf toe erg te lijden onder de rusteloosheid en

misselijkheid die ermee gepaard gingen. Na enige dagen kon hij zelfs geen water meer slikken.

Gelukkig bood Sir Maurice Gwijer, rechter aan het Opperste Gerechtshof in India, aan om tussen partijen te arbitreran, zodat Gandhi zijn vasten na tien dagen kon afbreken.

Maar ondanks de arbitrage rezen er steeds weer nieuwe moeilijkheden en het einde was dat Gandhi toegaf, dat in zijn vasten een factor van dwang was geweest en hij misschien beter had gedaan het voort te zetten tot de dood volgde.

De gebeurtenissen in Raykot beschouwde hij als een teken dat de tijd voor hervatting der burgerlijke ongehoorzaamheid voor de massa's nog niet gekomen was. Wel echter voor individuele actie van gedisciplineerde en door en door ongewelddadig gezinde Satyagraha; deze zou grote invloed kunnen hebben. In Gandhi's plaats was Subhas Bose, die tot gewelddadige actie neigde, tot president van het Congres gekozen, maar na een langdurige conferentie met Gandhi legde hij het voorzitterschap neer en vormde een nieuw links blok in het Congres. Dit verklaarde zich in een resolutie tegen de gehele buitenlandse politiek van Groot-Brittannië, dat is zowel tegen de vrede van München als de engels-italiaanse alliantie en de erkenning van Franco.

In de resolutie verklaarde het Congres verder zich volslagen los te maken van de engelse buitenlandse politiek, die consequent fascistische landen te hulp is gekomen en meegewerkt heeft aan de vernietiging van democratische staten. In September 1939 decreteerde de Onderkoning zonder een der inheemse leiders te raadplegen, dat India zich in oorlogstoestand bevond. Gandhi stond, menselijk gesproken, met heel zijn hart aan de kant der Polen, die tegen de nati-

onaal-socialistische overrompeling hun vrijheid verdedigden. Maar zijn houding en die van het Congres bleef absoluut afwijzend tegen het gebruik van India's hulpmiddelen voor imperialistische doeleinden.

Ofschoon de Onderkoning, Lord Linlithgow, in het verloop van de winter van 1939/40 ruggespraak nam met meer dan 58 indische leiders, was het duidelijk dat hij niet van zins was de minste verandering te brengen in de houding der regering tegenover het indische volk. Congres en regering stonden vijandiger tegenover elkaar dan ooit. De wens naar een hervatting der burgerlijke ongehoorzaamheid kwam weer krachtig naar boven. Gandhi wilde er echter niet van horen, niet zozeer omdat hij de uiterlijke moeilijkheden vreesde, als wel omdat hij inwendige zwakheden bespeurde in de beweging. De verovering der macht in de parlementen had twee jaar geleden geleid tot het toestromen van elementen, die het om persoonlijke voordelen te doen was. 'Mensen,' sprak Gandhi, op het Congres van Ramgarh, 'die er vroeger niet aan gedacht zouden hebben tot het Congres toe te treden, hebben het nu gedaan en dit heeft tot corruptie geleid. Wij zijn een democratische organisatie en kunnen niemand beletten om lid te worden. En we missen de strenge discipline en de kracht ener zuivere openbare mening, die zulke elementen zou dwingen buiten het Congres te blijven.'

De militaire catastrofe in Europa werkte onmiddellijk terug op de politiek van het Congres. Een deel der leiding wilde de benardheid van het imperium gebruiken om pressie uit te oefenen ten gunste van India's onafhankelijkheid. Gandhi verklaarde echter beslist: 'wij zoeken onze onafhankelijkheid niet te verwerven ten koste van Englands ineenstorting.'

Uit latere verklaringen van den Onderkoning bleek, dat hij zich toch zwak voelde. Althans, die scheen men te kunnen opmaken uit de woorden: ‘de engelse regering is het eens met het verlangen der Indiërs, dat het indische volk voor de Constitutie in hoofdzaak zelf verantwoordelijk zou zijn.’

Deze verklaring was echter weinig in overeenstemming met de werkelijkheid. Voor een deel niet, omdat de indische vorsten op enkele gunstige uitzonderingen na gehoorzame werktuigen waren van het engelse imperialisme. En voor een ander deel, omdat de ‘Mohammedaanse Liga’ onder voorzitterschap van het bekwame, maar weinig betrouwbare, sterk vereuropaniseerde Congreslid Jinnah elke gedachte aan Hindoe-Mohammedaanse eenheid had opgegeven. Hij werkte voor de afscheiding aller Mohammedanen en de verdeling van India. Het extremisme won snel veld onder de Mohammedanen, zodat zij elk onbetekenend voorval opbliezen, om het vuur van het wantrouwen tegen de Hindoes op te stoken.

Vandaar dat het Augustus-aanbod volslagen onaanvaardbaar was voor het Congres en door het Werk-comité ‘een rechtstreekse aanmoediging van wanorde en burgeroorlog’ werd genoemd. Hoe dichtbij had de verwerkelijking der eenheid soms geschenen! Maar ook deze hoop was ineengestort.

In Juli deed Gandhi een beroep op Engeland om af te zien van de verplettering van Duitsland en te pogen tot een vergelijk te komen... ‘Geen zaak, hoe rechtvaardig ook, kan de voortzetting van eindeloze moorden in den blinde rechtvaardigen.’

Dit beroep bevat merkwaardige dingen. O.a. geeft Gandhi daarin toe, dat de beweging voor non-coöperatie niet ge-

heel vrij van geweld, haat en wrok was geweest. ‘Was dat wel het geval geweest, en alle non-coöperatieve actie een toonbeeld van goede wil, dan durf ik zeggen als mijn mening, dat gij, die de meesters van India zijt geworden, met veel grotere waardigheid dan wij dit wapen zoudt hebben geslepen en de bedreiging der duitse en italiaanse bondgenoten hiermee beantwoord had.’

Gandhi, wel verre van ontmoedigd te zijn door het uitblijven van de resultaten die hij verwacht had, spreekt als zijn overtuiging uit, dat het falen der beweging aan innerlijke zwakte is te wijten, dat wil zeggen, hij neemt niet slechts een deel der schuld daarvan op zich, maar tevens ook die van de verovering der macht door de nazi's en hun onmenselijke wreedheden. Voor hem is het aan geen twijfel onderhevig dat de absolute ongewelddadige weerstand de macht van het kwade kan breken.

Echter de wijze van toepassing daarvan hangt af van de omstandigheden. Gandhi was van mening, dat hij, zolang de oorlog van het britse rijk een ontzaggelijke krachtsinspanning eiste, de moeilijkheden der regering niet mocht vergroten. Daarom beperkte hij ditmaal de burgerlijke ongehoorzaamheid tot bepaalde, door hem zelf aangewezen personen. Deze moesten enkel de leuze aanheffen: ‘Het is verkeerd de Engelsen te helpen met mensen of geld. De enige juiste weg is de weerstand tegen de oorlog met ongewelddadige middelen.’ Achtereenvolgens werden twee der leiders na het aanheffen van die leuze gevangen genomen en tot van drie tot zes maanden gevangenisstraf veroordeeld.

Maar waren deze eerste drie stemmen ook tot zwijgen gebracht, spoedig namen honderden anderen de waarschuwing over. En toen deze vijfhonderd protesterenden wer-

den ingerekend, klonk het weldra in koor uit vijfduizend kelen: 'De enig waardige daad is zich tegen deze oorlog te verzetten door ongewelddadig verzet.' Luider en luider werd dit koor door geheel India.

Vóór het einde van de zomer waren 20.000 strijders gearresteerd; het aantal zou veel groter geweest zijn, zo Gandhi het gevechtsterrein niet zeer beperkt had. 'Wij nemen een proefneming,' had hij te Ramgarh gezegd, 'die voor de gehele wereld van belang is, n.l. de poging van een organisatie, om de vrijheid van 350 miljoen mensen te veroveren door absoluut ongewelddadige actie.'

In 1941 had Gandhi zijn toegewijden vriend C.F. Andrews verloren. Het jaar daarop trof hem een nog pijnlijker verlies, dat van Rabindranath Tagore. Niet altijd waren de twee grote gestalten, die door de uitstraling van hun innerlijk licht de honderden miljoenen Indiërs omhoogtrokken uit onwetendheid en degradatie, één van inzicht geweest. Gandhi was een mens van het religieus-ascetische, Tagore van het religieus-artistieke type, zodat zij elkaar op wonderbaarlijke wijze aanvulden. Een paar keer was het tussen hen gekomen tot scherp verschil van mening. Toen op Gandhi's bevel een grote hoeveelheid engelse stoffen, waaronder zeer kostbare, verbrand werden, sprak Tagore onomwonden zijn afkeuring uit over dit fanatisme. 'Hij is onze grote schildwacht,' zei Gandhi met een glimlach.

Met Tagore stierf de enige figuur van Gandhi's generatie, wiens geest zich evenals de zijne op arendsvleugelen boven het dagelijkse leven verhief en wiens hart toch in één rythme klopte met het grote hart van India.

In Maart 1941 vonden opnieuw onderhandelingen plaats tussen Sir Stafford Cripps, daartoe expresselijk uit Engeland overgekomen, en Gandhi; Cripps' aanbod was van dien

aard, dat Gandhi na het gelezen te hebben, enkel zeide: 'Als dit alles is wat U mij kunt aanbieden, raad ik U aan het eerste het beste vliegtuig terug te nemen.' Na de teleurstelling van het mislukken der onderhandelingen werd Gandhi opnieuw voorzitter van het Congres. In die tijd kwam de ingeving ener nieuwe leuze, beslist en radicaler dan de vorige. 'Laat de Engelsen India verlaten.'

Intussen waren de Japanners de grenzen van India genaderd; algemeen werd geloofd, dat zij weldra zouden overgaan tot een inval. De Algemene Raad van het Congres nam daar tegenover de houding aan dat een dergelijke inval beantwoord moest worden door algemeen ongewelddadige tegenstand te bieden en de invallende macht in geen enkel opzicht te helpen.

Nadat bij de onderhandelingen over het 'Voorstel Cripps' gebleken was, dat daarin een paar voor het Congres onaanneembare clausules waren opgenomen, sloeg de stemming der massa's, die zeer optimistisch geweest was, snel om. Het opportunisme had afgedaan, Gandhi's inzicht was juist gebleken en zijn gezag was groter dan ooit, nu al dat loven en bieden op niets uitliep. Zijn nieuwe leuze 'Gaaf heen uit India' betekende het eisen van volledige onafhankelijkheid zonder verder uitstel. De Congres-resolutie die als het ware een parafrase van deze leuze was, herinnerde eraan, hoe het Congres tot dusver gedurende de oorlog de non-coöperatie zóó had toegepast, dat daaruit geen moeilijkheden voor Engeland ontstonden. En dit ondanks het feit dat de engelse politiek in India er voortdurend op gericht was geweest, tweedracht te zaaien en allerlei minderwaardige elementen te bevoordelen. Zo de Engelsen zich terugtrokken uit India, kon het land een voorlopige regering benoemen, die met de engelse regering overleg zou

plegen over de toekomstige verhouding der beide rijken. Nam Engeland dit voorstel niet aan, dan zou het Congres opnieuw de massa's tot ongewelddadige tegenstand oproepen 'met al de kracht die het sedert 1920 verzameld had.'

Voor de derde maal werd Gandhi opgeroepen om de aanval der massa's voor de bevrijding aan te voeren. 'Ik neem deze taak op mij, niet als uw bevelvoerder maar als de nederige dienaar van u allen en hij, die het beste dient, zal de ware leider tussen u zijn.'

Gandhi begreep, wat hem wachtte: de inwendige stem bedroog hem ook ditmaal niet. Op 8 Augustus werd hij met het Werkcomité gevangen genomen. Een der laatste dingen die hij zei in antwoord op de vraag of hij de vrede wenste, was: 'Vrede wens ik tussen alle mensen, maar geen vrede ten koste van alles en zeker geen vrede die den aanvaller bevredigt of oneervol is.'

Ditmaal werd Gandhi niet naar de gevangenis gebracht, maar naar het weelderig paleis van den Aga Khan te Poena. Aga Khan was de rijkste man uit India en men kan zich voorstellen dat Gandhi zich tussen de kale wanden van een cel oneindig behagelijker voelde dan in deze hyperluxueuse omgeving.

De arrestatie van Gandhi en de andere voornaamste leiders voerde tot ernstige onlusten in een groot deel van India, met de gewone gevolgen van arrestaties op grote schaal, het uiteenjagen van vreedzame betogers door met lathis gewapende politie of vuurwapenen en veroordelingen.

In December verklaarde Gandhi na het onbevredigend einde van een nieuwe briefwisseling met den Onderkoning, geen ander middel te zien om over het dode punt heen te komen dan opnieuw 'het vlees te kruisigen door te vasten'.

De 9de Februari 1943 voerde hij zijn voornemen uit en be-

gon hij een vastentijd van 21 dagen. Daar hij niet wenste zich dood te vasten, liet hij een weinig citroensap door zijn water mengen: het enige middel waardoor zijn maag het verdroeg. Daarom noemden zijn tegenstanders dit 'humbug'.

Daar de indische regering niets zozeer vreesde dan dat Gandhi in gevangenschap zou sterven, liet zij hem het voorstel doen, hem voor het begin van zijn vastentijd in vrijheid te stellen tot aan het einde daarvan.

Gandhi antwoordde dit niet te verlangen en 'het laatste vasten', waarvan hij sinds lang wist dat het hem wachtte, begon in het turkoiskleurige paleis te Poena. Na acht dagen was Gandhi echter zó zwak, dat de dood nabij scheen. Zijn pols was ternauwernood voelbaar. Door heel India waren de fabrieken gesloten, overal vonden processies en bidstonden plaats. In de regering kwam het tot zulke onenigheden, dat de Raad van India collectief ontslag nam. Ook ditmaal zegevierde de geest over het lichaam: tot de vreugdevolle verbazing zijner vrienden, bracht Gandhi er het leven af.

Als zo vaak scheen het offer vruchteloos: er was niets in de situatie veranderd en hij bleef gevangene in een gouden kooi. De Onderkoning had gezegevierd. In de regel is het kwade in de uitwendige wereld machtiger dan het goede. Maar niet in de harten.

In de siberische wildernissen, waarheen Tolstoi's aanhangers verbannen waren - in de duitse concentratiekampen, waar de martelaars van alle naties voor de idee der gerechtigheid de langzame hongerdood stierven - in de gevangenis waar engelse dienstweigeraars opgesloten zaten en overal waar mensen het innerlijk licht boven gehoorzaamheid aan regering en autoriteiten stelden - klonk soms opeens een

heldere stem, met rustige beslistheid herhalend: 'De enige wijze om de oorlog te weerstaan die waarde heeft is de ongewelddadige weerstand.'

Al dezen vroegen niet naar de overwinning van den Onderkoning; zij wisten dat de strijd gestreden moest worden tot in lengte van dagen en hadden daar vrede mee.

In een ziekenhuis in een engels dorp lag een jonge hollandse zeeman; zijn schip was getorpedeerd, hij was een der weinigen die er het leven hadden afgebracht. In een ander zaaltje lag een landgenote, een jonge vrouw, die eveneens met haar man op het getorpedeerde schip was geweest. Haar man was, evenals haast alle opvarenden, verdronken - zij zelf was in haar voet geraakt en voor haar verdere leven invalide. In de lange maanden van pijn en eenzaamheid streed zij met alle kracht tegen de haat en verbittering die haar gemoed verduisterden. Zij en de zeeman schreven elkaar briefjes - in de zijne keerden geregeld dezelfde gouden woorden terug: 'Wij mogen niet haten; als wij haten, heeft Hitler gewonnen.'

Had deze jonge man ooit van Gandhi gehoord en zijn waarschuwing gelezen? Christus was in hem opgestaan, dat is zeker.

De indische massa's leefden sedert vele jaren op de rand van de hongersnood. In Juni 1943 had Gandhi de 'Home Department' der indische regering bezworen om hun tijdig te hulp te komen. Maar pas in November, toen in Bengalen alleen anderhalf miljoen mensen van honger waren gestorven, vond in het Lagerhuis een debat over de hongersnood in India plaats. 'Er kan pas geholpen worden wanneer de oorlog ten einde is,' was de conclusie.

Gandhi bood den Onderkoning aan de leiding te nemen in de strijd tegen de honger in Bengalen. Hij was de enige

man in India die dit vermocht. Maar het aanbod werd geweigerd. De regering wenste hem niet te ontslaan uit zijn gevangenschap. In het begin daarvan was een van Gandhi's zonen gestorven. In Februari 1944 ontsliep ook zijn vrouw. Zijn eigen gezondheid ging die winter zeer achteruit. Zijn kracht scheen op het punt te bezwijken. In het voorjaar stelde Lord Wavell, de nieuwe Onderkoning, hem onvoorwaardelijk in vrijheid.

Hij werd weer naar Juhen vervoerd en kwam daar langzaam bij, zodat hij einde Juni in staat was, tot een groep werkers voor het Congres te spreken. Hij kon hun niets nieuws zeggen: 'Ervaring heeft mij geleid tot de onwankelbare overtuiging, dat ons succes in mathematische verhouding geweest is tot de maté waarin wij trouw waren aan de waarheid en het ongewelddadig verzet.' Het wonderbaarlijke ontwaken der massa's gedurende de laatste kwarteeuw is uitsluitend te danken geweest aan de zuiverheid onzer middelen. Maar,' voegde hij eraan toe, 'ik weiger de daden van anderen te beoordelen.'

Gedurende het laatste oorlogsjaar was Gandhi een hulpeloos getuige van toenemende corruptie, onderdrukking en leugen. Alle boze machten vochten om het hardst door de gehele wereld ten koste van de zwakken en weerlozen.

'De gedachte daaraan,' schreef een zijner vrienden, 'benauwt Gandhi tot stikkens toe. Hij wacht tot God hem een teken zendt.'

Daarop wachtten altijd alle profeten.

Maar het was een dadenrijk wachten en het is dit tot heden toe.

VII

Gandhi als religieus genie

Het wezen van het religieuze genie bestaat hieruit, dat het de Alomtegenwoordigheid van het wereldbeheersend Goddelijk Beginsel onafgebroken en in oneindig hoger mate ervaart dan gewone stervelingen. Men kan het ook zó formuleren, dat het zelf een veel krachtiger uitstorting van de goddelijke geest is. Dit is feitelijk hetgene, waarin niet enkel het religieuze, maar ieder genie verschilt van het nog zo rijke en bloeiende talent. Maar het artistieke, wetenschappelijke en technische genie ervaren die Geest elk op andere wijze en enkel het religieuze is zich ten volle bewust van wat het ervaart. De drie eerstgenoemden beleven drie verschillende wijzen waarop die Geest zich ons kenbaar maakt: als harmonie, die de mens een voorsmaak schenkt van de hemel; als de wetmatigheid en onuitputtelijke rijkdom van wat wij gewend zijn de stof te noemen en als het ontdekken daarin van verborgen krachten, zoals de electriciteit en de stralen die de mens tot op zekere hoogte onafhankelijk maken van ruimte en tijd en hem in staat stellen het aangezicht der aarde te veranderen.

Het religieuze genie ervaart niet slechts de werkingen van die Geest, maar beleeft hem onmiddellijk zelf. Het voelt niet slechts de heerlijke weldadige warmte van de Zon-des-Levens maar het wordt in de straling van die Zon opgenomen. Met alle andere soorten van genie heeft het gemeen de buitengewoon sterke intuïtie, die zijn wegwijzer is ook bij het zoeken naar Waarheid, met alle andere ook de blik-

semende klaarte, waarmee de Waarheid zich hem openbaart.

Zoals van alle dingen de grenzen ineenvloeien, zo ook die der verschillende soorten van genieën. Dante is het type van een artistiek genie met sterk religieuze inslag, evenals Michelangelo, terwijl bij Leonardo de artistieke zowel als de technische vermogens tot grootste ontwikkeling kwamen.

Tot het wezen van elk genie, behalve het militaire, behoort een grenzenloze goedheid-des-harten, voortkomend uit een gevoel van innige verbondenheid met al het levende. Dit heeft ten dele zijn grond in de onstuimige kracht en de omvang der verbeelding, die heel de wereld omspant en het meegevoel aanwakkert, zoals de wind het een vlam doet. Een andere grond is het besef, dat, zoals Teresa van Aquila het in haar verhandeling over 'Het Kasteel der Ziel' zo treffend zegt, de mens die tot gedurige en innige verbondenheid met God is opgestegen, elk leed, een levend schepsel aangedaan, voelt als een belediging van God. Vandaar de bijzondere teerheid van het religieuze genie voor de onderdrukten, zijn behoefte dezen bij te staan in hun nood.

Hier raken elkaar de grenzen van genie en heiligheid. Inderdaad lopen beide in sommige gevallen in elkaar. Het grote voorbeeld hiervan is St. Franciscus, in wien religieuze genialiteit en heiligheid geheel versmolten zijn. De geweldige kracht zijner mystieke verbeelding kan men afleiden uit het feit, dat hij zich zó volkomen verplaatste in het lijden van Christus, dat hij de stigmata ontving.

In Franciscus zien wij ook een andere trek van het religieuze genie tot volle wasdom komen, namelijk zijn blijmoedigheid, die ongetwijfeld verband hield met zijn vrij-

willige armoede en zijn liefde tot de natuur. Wij vinden deze ook in hoge mate in Gandhi. Zijn humor in alle wederwaardigheden, zijn kwinkslagen, zijn voortdurende opgewektheid in tijden van geestelijk en lichamelijk lijden, hebben vele duizenden gesterkt en getroost. Zoals ook heden nog in den Franciscaner iets van die benijdenswaardige opgewektheid en blijmoedigheid voortleeft, zo gaan de Satyagraha naar het voorbeeld van hun Meester rustig en blij, ontbering, vervolgingen, geselslagen en gevangenis tegemoet, overtuigd dat hun lijden vruchtbaar is en de geboorte der almenselijke gemeenschap verhaast.

Echter, blijmoedigheid is niet per se een eigenschap van ieder religieus genie. Ramakrischna noch Vivekananda bezaten haar en evenmin bezat haar Tolstoi. Het schuldgevoel jegens de Godheid zowel als de deernis met de lijdenden kunnen zo overweldigend zijn, dat de levensvreugde niet kan tieren. Bij Tolstoi waren zijn natuurlijk pessimisme en zijn gevoel van de onafwendbaarheid der naderende wereldcatastrofe zo sterk, daarenboven zijn persoonlijke levensverhoudingen zo pijnlijk, dat van blijmoedigheid geen sprake kon zijn.

Zij kan dit evenmin als in het religieuze genie het profetische op de voorgrond komt, zoals het dit doet in tijden van grote spanning, wanneer een catastrofische verandering in het leven der mensheid zich voorbereidt en de door God gezonden persoonlijkheid het als zijn roeping voelt, zijn tijdgenoten te vermanen tot bekering. Jeremia, Johannes de Doper, Savonarola en Tolstoi zijn zeer uiteenlopende persoonlijkheden, die in de loop der eeuwen deze roeping voelden en haar gehoorzaamden. Voor de religieuze genieën, die in het Oosten in de laatste decenniën waren opgekomen, ligt de zaak anders. Immers zij worden gedragen

door het stijgend getij der wedergeboorte van de aziatische volken.

Het religieuze genie van Gandhi onderscheidt zich in verschillende opzichten van dat der twee grote indische geesteshelden, die ik noemde, Ramakrischna en Vivekananda. Voor zover ik weet is hij de enige indische heilige geweest, die niet visionair aangelegd was en nimmer in Samadja *) verkeerde. In zijn geschriften en redevoeringen vindt men niets van de lyrische vlucht, die bij de twee grote pioniers der geestelijke wedergeboorte van India talloze malen voorkomt. Zijn stijl is in de regel droog en zakelijk, hij wendt zich tot het gezond verstand zijner hoorders en doet een beroep op hun redelijkheid. Ook zijn godsdienst is min of meer rationalistisch. Hij legt de nadruk op het zedelijk element in de religie. En zijn haat tegen het moderne, mechanistische kapitalisme is niet zozeer gebaseerd op artistieke overwegingen dan wel op zijn ethisch beginsel. In een rede, in 1916 gehouden voor de economische faculteit aan een indische Hogeschool, vereenzelvigd Gandhi de economische vooruitgang met de wilde jacht naar rijkdom en macht. Hij noemt hem de oorzaak van verval en ontarding, die bij alle rijke naties hand over hand toenemen. Met een citaat uit Wallace over de toenemende ontarding in Engeland, staaft Gandhi in dit uitmuntende artikel **) zijn mening. Te Londen vinden, aldus Wallace, orgiën plaats die aan het Romeinse Keizerrijk in zijn verval herinneren; de onwettige geboorten nemen steeds toe evenals de sexuele moorden en de gevallen van perversiteit. Aan het slot van zijn

*) Een soort trance waarin het lichaam star en schijnbaar levenloos terneer ligt, terwijl de ziel zich met het Eeuwige verenigt.

**) 'Economische versus zedelijke vooruitgang' (Jong India).

artikel komt Gandhi nog te spreken over de razende wedloop in bewapening en de dreigende oorlog.

In 'De morele grondslag van de coöperatie' hamert hij nogmaals op hetzelfde aambeeld. Naar zijn overtuiging ligt de mogelijkheid van redding voor de mensheid in het vrijwillig afstand doen van bijna alles wat de moderne beschaving als onontbeerlijk beschouwt. In zijn Ashram geschiedt dit in hoge mate, daarom is hij er trots op.

In zijn pogingen tot hervorming der opvoeding gaat Gandhi eveneens uit van praktische beginselen. Het is er hem om te doen, sterke en oprechte karakters te vormen met gezonde lichamen, mensen die in elk opzicht geschikt zijn om hun land te dienen. Daarom ijvert hij voor de wederinvoering der oude inheemse gymnastiek, die uit het schoolprogram verdwenen is. En telkens legt hij nadruk op de wenselijkheid van landbouwonderwijs voor allen, in een land waar 85 % der inwoners boeren zijn.

Vanzelfsprekend wilde Gandhi, dat op de indische universiteiten de studie van het Sanskriet en van de Heilige Geschriften der Hindoes, de Veda's, de Oepanisjads en het Ajamaganda verplicht zou worden gesteld. Het was hem echter niet zozeer te doen om de grootse en rijke poëtische inhoud der nationale hymnen en epen, als om hun zedelijke waarde. Het aesthetisch vermogen is bij Gandhi slechts zwak. Wanneer hij de dag begint met het zingen van zijn lievelingshymne, dan is dat niet om haar poëtische schoonheid maar om haar godsdienstige strekking. De muziek is voor hem voornamelijk een middel om in de kinderen het rhythmische gevoel tot ontwikkeling te brengen. De plastische kunsten staan vrijwel buiten zijn bewustzijn. Ik vond geen aanwijzingen, dat hij in zijn Londense tijd het British Museum anders dan voor studiedoeleinden, of de National

Galery bezocht heeft. De scheppingen der inheemse beeldhouwkunst en bouwkunst schijnen weinig indruk op hem gemaakt te hebben, althans naar zijn geschriften te oordelen. Ook heeft hij immers geschreven, dat bij de overweldigende schoonheid der indische natuur vergeleken de moderne kunstwerken hem onbetekenend voorkwamen. Dit kunnen wij tot op zekere hoogte beaamen, wanneer wij de kunst opvatten als een nabootsing van de uitwendige wereld. Dat ook Gandhi dit doet, bewijst dat de grote werken der monumentale indische kunst hem even vreemd gebleven zijn als de meeste westerlingen.

Gandhi is evolutionist. In een der hoofdstukken zijner brochure 'Ethische Religie' beroept hij zich op de theorieën van Darwin om zijn overtuiging te staven, dat de zedelijke wet op eeuwige tafelen is gegrift en de schending daarvan op den duur verval en ondergang betekent. 'Sommige mensen menen', schrijft hij *) , 'dat Darwin de suprematie van louter fysieke wetten leerde en dat dus de zedelijke wet geen plaats heeft in de werking van het heelal. Deze mening is echter ten enenmale onjuist. Waarheid en recht blijven alleen bestaan en leven. Leugen en onrecht mogen zich lang handhaven, maar ten slotte komt als in de franse revolutie het oordeel...' 's Mensen superioriteit is gegrondvest in het feit, dat zijn zedelijk gevoel scherper is en sterker ontwikkeld dan bij de lagere diersoorten, en hij in staat is, om zijn leven op te offeren, zowel voor zijn familie als voor de gemeenschap, waarvan hij een deel is.'

*) N.V. Servire, den Haag 1913.

VIII

Gandhi als religieus politicus

In het bekende boekje ‘Die Gandhi-Revolution’, uitgegeven ter gelegenheid van zijn 60ste verjaardag, zijn al de medewerkers het hierover eens, dat zijn optreden als politicus zich wezenlijk onderscheidt van dat van alle andere leiders. Verschillenden van hen formuleren dit in de woorden ‘Gandhi heeft gepoogd de Bergrede te vertalen in de politiek’. Persoonlijk vroom zijn vele politici geweest, vooral in de landen van het protestantisme, maar zij handelden zoals het belang van hun land of hun partij dat meebracht. Zeker gingen zij ook met hun geweten te rade, zover dat mogelijk was, en er zijn er onder hen die, wanneer zij voor een gewichtige politieke beslissing stonden, hun geweten gehoorzaamd hebben, al werd daardoor hun loopbaan gebroken en bracht het hun vrijheid en leven in gevaar. Ik noem hier enkel Thomas More. Maar het merendeel handelde naar het woord: ‘Geef God wat Godes is en Caesar wat Caesars is’, waarbij God altijd tekort kwam. Zoals Leonard Ragaz het in zijn bijdrage aan bovengenoemd boekje formuleert: ‘De politiek is niet *een*, maar *het* gebied, dat zich aan de Bergrede onttrekt. Noch het gezin, noch wetenschap en kunst doen dit, zelfs niet het economische leven in die mate, maar altijd min of meer beslist de politiek. Zij is het rijk van het ‘zwaard’, het domein van het geweld... Zó verkondigen duizend stemmen uit het kamp der christelijke ethiek’ *)

*) Blz. 54.

De Bergrede op de politiek toepassen, anders gezegd, het gebied der politiek drenken met de eeuwige geboden uit de sfeer van de geest, dat is niet een woord als ‘wanneer iemand u op de ene wang slaat, biedt hem dan de andere’ letterlijk willen toepassen. Ook behoeft men daartoe niet op politiek gebied twee mijl mee te lopen, wanneer iemand u vraagt, om één mijl met hem mede te gaan, dat wil zeggen, de meegaandheid niet tot het uiterste te drijven. Maar het betekent wel, om nogmaals Ragaz aan het woord te laten: ‘Ontmoet het kwade niet in zijn eigen sfeer, maar ontmoet het van boven af van het rijk van het goede. Ontmoet de gemeenheid niet met gemeenheid, de leugen met leugen, de haat met haat, de zelfzucht met zelfzucht, de gewelddadigheid met gewelddadigheid, maar beantwoordt de gemeenheid met adel, de leugen met waarheid, de haat met liefde, de zelfzucht met offervaardigheid, de gewelddadigheid met de waardigheid van de geest. Dàt is de geweldloosheid van de Bergrede’ *).

Een politiek, die dit beginsel tot haar stelregel maakt, werkt mee, het Rijk van het Goede zich te helpen handhaven tegen het Rijk van het Kwaad. Zij stelt zich aan Gods kant in de eeuwige worsteling tussen beide rijken, helpt de Geest zich zegevierend door te zetten, vergenoegt zich niet met de verdediging, maar gaat op verovering uit. Door haar wordt de Bergrede verweven met de lagere sfeer en in het gebied der actuele gebeurtenissen opgenomen.

Wanneer India aan de westerse wereld het wonder te zien gaf, dat een geheel volk van honderden miljoenen mensen gedurende een kwart eeuw, ondanks de grootste provocaties, zich in het algemeen niet van de weg der on- en boven-

*) Blz. 58.

gewelddadigheid liet afbrengen, - dan kan dit niet enkel een uitvloeisel zijn van Gandhi's haast grenzenloze invloed. Een Tolstoi, dien wij gerust als evenknie in genialiteit en overtuigingskracht Gandhi ter zijde mogen stellen, en die daarbij veel consequenter pacifist is, heeft, al won hij vele aanhangers onder de sectarische boeren, niet vermocht op de loop der gebeurtenissen in zijn eigen land noemenswaardige invloed uit te oefenen.

De oorzaak hiervan is, dat de godsdienst in het leven van het russische volk geen levende kracht meer was, terwijl zij dit in het leven van het indische volk wel is. Zijn kracht is sterk genoeg, om zelfs de diepe verschillen, die tussen Hindoeïsme en Mohammedanisme bestaan, een enkele maal te overbruggen, en de verharde wanden, die de kasten scheiden, te doen smelten. Het besef der eenheid van God en Wereld, met andere woorden het besef, dat in al het Zijnde een goddelijke kiem huist, die het leven heiligt, leeft in het indische volk. De gezindheid, die in de vijand ook de mens ziet en zien kan, omdat het Wezen van al het levende een en ondeelbaar is, vormt een oneindig krachtiger dam tegen gewelddadigheid en wreedheid dan het westerse begrip van humaniteit. In het Westen kan enkel de gezindheid, die ernstig streeft naar het volbrengen van het gebod 'Heb uw naasten lief als u zelve' de ontzettende kracht van een in het monsterachtige gegroeid nationalisme doorbreken en geweldloosheid op haar vaandel schrijven.

Wij hebben gezien, dat Gandhi wel een bezielde apostel, geenszins echter een fanatiek voorkamper van de idee der geweldloosheid was. Daarvoor is hij een te realistisch politicus, die altijd rekening hield met tijd, plaats en omstandigheden. In het onderscheid dat hij maakt tussen geweldloosheid uit religieus beginsel en als tactiek ligt zelfs een

zeker opportunisme. Gandhi verlangt niet van de indische massa's, dat zij de ahimsagedachte tot leidraad hunner politieke handelingen zouden maken: dat stelde hij enkel als eis aan de Satyagraha. Wat hij verlangde was, dat zij door burgerlijke ongehoorzaamheid de kracht van het engelse regime zouden ondergraven en zich ondanks alle provocatie niet tot uitbarstingen van woede en wraakzucht laten verleiden. Daarmee bond hij de strijd aan tegen het monster der massale gewelddadigheid. Hij wist dat zo dit monster losbrak, een uitbarsting zou volgen, die, evenals de Sepoy-opstand van 1857, tot een aderlating op grote schaal zou voeren en aan de zaak der bevrijding voor tientallen jaren onmetelijke schade toebrengen.

Een absoluut pacifist, voor wien de eis 'Gij zult niet doden' altijd onvoorwaardelijke geldigheid heeft, is Gandhi niet, althans enkel wat zijn eigen persoon betreft. Maar ofschoon hij gezegd heeft, zelf liever het schavot te bestijgen dan aan een oorlog deel te nemen, heeft hij toegegeven, dat zo India zelfbestuur had, gevallen zich konden voordoen, die hem zouden dwingen, voor de vrijwillige militaire dienstplicht te stemmen. 'Immers niet allen zijn aanhangers van de idee der geweldloosheid, en het is niet mogelijk, de eenling of de groep tot geweldloosheid te dwingen.'

Men kan deze grenzenloze verdraagzaamheid van Gandhi laken en zien als gebrek aan consequentie, als halfslachtigheid. Aan wie dit doen zou Gandhi met zijn gewone nederigheid antwoorden, dat hij geen aanspraak maakt op onfeilbaarheid en niet anders dan een oprecht waarheidszoeker is. Men kan echter ook, zoals Frans Hodler in zijn opstel 'Gandhi und die Friedensbewegung' *) doet, in

*) Die Gandhi Revolution, blz. 108.

Gandhi 'den nazaat der eerbiedwaardige Jain-asceten' zien, die evenals zij de tragische tegenstellingen van het zijn aan het lijf belichaamt. In zijn antwoord aan De Ligt heeft Gandhi verteld van de moeilijkheden, waarvoor hij als medebestuurder van een landbouwkolonie stond, toen het nodig bleek, de apen te vervolgen die het gewas vernielden. 'In angstige onrust, in deemoed en boetvaardigheid neem ik deel aan het onrecht, waaraan wij ons jegens de apen schuldig maken.' Wie onzer heeft niet iets dergelijks gevoeld, als wij uit zelfbescherming een insect doodden, of geneesmiddelen gebruikten, die aan de vivisectie te danken waren? Hier kan enkel de stelregel van Schweitzer ons helpen, dat de mens zich moet handhaven met zo weinig wreedheid tegenover zijn medeschepselen als mogelijk is. Voor den gelovigen Hindoe of Boeddhist, wier levenshouding in hun gevoel der wezenlijke eenheid van al het levende wortelt, is de vraag van al of niet deelneming aan de oorlog geen kernvraagstuk, zoals zij dit voor den westersen aanhanger van het onvoorwaardelijk pacifisme is, omdat de eerste kosmisch denkt en voelt. Hierin ligt waarschijnlijk de sleutel tot de verklaring van Gandhi's schijnbare inconsequentie.

De Mahatma heeft zijn vertrouwen, dat de indische massa's in 1919 rijp waren voor de geweldloze strijdwijze een 'onmetelijke vergissing' genoemd. Hoe verklaren wij deze misrekening bij een man, die zijn volk zo goed kende? Mij komt het voor, uitsluitend door zijn overmatig vertrouwen in de menselijke natuur. Zo Gandhi onder de opvattingen, die de Satyagraha zich moesten eigen maken, om de worsteling in de geest van de Ahimsa-gedachte te voeren, het vertrouwen in den tegenstander rekende, zo was dit bij hem geen abstracte theorie maar een uitvloeisel van zijn eigen

wezen. En tot die Ahimsa-gedachte behoorde ook, in medeen tegenstanders vertrouwen te stellen, zo lang als dit mogelijk was en liever tien maal bedrogen te worden dan eenmaal door wantrouwen een mens onverdiend te krenken.

Velen zullen zeggen: 'maar dan trekt men altijd aan het kortste eind'. Dit is echter volstrekt niet zeker. Men moet de opvoedende werking van het vertrouwen niet onderschatten. Als voorbeeld noem ik Generaal Smuts, die begon met Gandhi om de tuin te leiden maar zozeer door zijn ridderlijkheid en hoffelijkheid getroffen werd, dat hij eindigde met hem warme genegenheid toe te dragen. En zo waren er vele. Waarlijk, Gandhi's stelregel 'behandel uw vijanden zó, of zij eens uw vrienden zullen zijn', is niet slechts uit zedelijk oogpunt te loven, maar ook geschikt om vijanden tot vrienden te maken, wat in het leven altijd wenselijk is.

Ten slotte nog een antwoord op de vraag, of de on- en bovengewelddadige strijdwijze in India de vruchten gedragen heeft, die Gandhi er van verwachtte. Deze vraag moeten wij ontkennend beantwoorden, wat de onmiddellijke resultaten betreft. Gandhi heeft zich bij zijn verwachtingen van een snelle overwinning - hij sprak immers herhaaldelijk van Swaraj binnen één jaar - te veel laten beïnvloeden door de resultaten in Zuid-Afrika, zonder genoeg te letten op het grote verschil in de doeleinden van de strijd. In Zuid-Afrika waren voor het Britse Rijk geen vitale belangen in het spel. De door de regering ingevoerde wetten waren feitelijk onnodig; de eenvoudige registratie, zoals zij lange tijd reeds bestaan had, bood voldoende waarborg tegen het binnenkomen van ongewenste elementen. Die wetten waren zo onbillijk en krenkend, dat ook een aantal Europeanen en Zuid-Afrikaanders er tegen protesteerden

uit rechtvaardigheidsgevoel. Er kwam bij, dat de gehele instelling van de contractarbeid feitelijk verouderd was, de afschaffing ervan lag in de lijn der sociale ontwikkeling, evengoed in Zuid-Afrika als in Indonesië.

In India daarentegen gaat het om vitale belangen van het Britse Rijk. Een enorme vermindering van macht en prestige, het verlies van een aanzienlijke markt, van een onuitputtelijk beleggingsgebied voor het industriële en handelskapitaal zouden het gevolg zijn, zo Engeland India verloor. Daarbij zou voor de intellectuele middenstand het verlies komen van de mogelijkheid van eervolle, goedbetaalde ambten voor duizenden van haar zonen. Waarlijk, men kan de hardnekkigheid, waarmee Engeland zich tegen de indische eis eerst van zelfbestuur, later van onafhankelijkheid, verzet, betreuren, - zich over die hardnekkigheid verwonderen kan men niet. Gandhi's verwachting, dat de grenzenloze offervaardigheid van het indische volk zou eindigen met de harde korst om het geweten der engelse natie te doen smelten, onderschatte de rol die het belang speelt in het leven der volken zowel als der eenlingen. En zeker was dat belang voornamelijk kapitalistisch-imperialistisch, uitsluitend echter niet. Ook de textielarbeiders van Lancashire, ook de kleine engelse middenstand zijn bij het voortduren der exploitatie van India betrokken.

Echter, de uitslag der worsteling kan niet twijfelachtig zijn: vroeger of later zal India haar onafhankelijkheid verwerven. Of Gandhi zijn volk nog zal leiden over de bergpas heen, die naar het beloofde land der nationale onafhankelijkheid, met nieuwe gevaren en worstelingen voert, of als een nieuwe Mozes dit land enkel in de verte aanschouwen, weten wij niet. Wat komt het er ten slotte op aan? Hij kan zijn ogen sluiten, in het bewustzijn, zijn taak vol-

bracht te hebben. Hij maakte aan zijn volk diens nationale en culturele eenheid bewust, hij voerde het uit de donkere holen van ellende, vertwijfeling, dodelijke apathie, naar de lichte hoogten van strijdvaardigheid en daadwerkelijk idealisme, en wat zijn grootste heldendaad is: hij gaf aan het verwilderde westen het voorbeeld van een strijdwijze die niet verdierlijkt maar verheft en veredelt.

‘India’, schreef de grote neo-vedantist Aurobindo Ghose, ‘houdt in haar verleden de sleutel, een weinig verroest door het lange onbruik, van de vooruitgang der mensheid. Zij geeft het voorbeeld van de versmelting van het hoogste inzicht met de meest intensieve activiteit. ‘Dank zij haar wedergeboorte, zal een nieuw rationalisme, breder dan het oude maar zich van zijn grenzen bewust, zich verbinden met een nieuw intuïtionisme op steviger grondslagen. Het gemeenschappelijk streven van het Oosten en het Westen zal een nieuwe gedachte-orde scheppen. En zoals altijd het geval is, in tijden van volle ontplooiing zal het onmiddellijke resultaat van deze innerlijke orde de toestroming van kracht en spoedig zelfvertrouwen zijn, de vlam van de daad die de geest aanblaast en voedt, een vernieuwing van het persoonlijke leven’ *).

Zou Romain Rolland, de grote minnaar van het Oosten, ook in de huidige wereldstorm zijn optimisme behouden hebben? En zo ja, zal dit optimisme gerechtvaardigd blijken? Dit hangt er van af of het verwoeste, uitgeputte en verwilderde Europa tot zich zelf in zal keren, de volken zullen beseffen, wat zij elkander hebben aangedaan en hun gemeenschappelijke schuld erkennen.

*) Romain Roland, *Vie de Vivekananda*, blz. 195.

IX

Gandhi en het Christendom

Wij hebben reeds eerder gezien, dat Gandhi geen Christen was in de theologische zin van het woord. Ondanks zijn diepe bewondering voor de Bergrede kende hij aan het Christendom geen uitzonderingspositie toe. Naar zijn overtuiging stemden alle grote godsdiensten in de kern overeen, alle verkondigden in verschillende vorm dezelfde elementaire waarheid, en de mens, die deze waarheid ter harte nam, kon een nieuw hart verwerven, om het even of hij Hindoe, Christen, Mohammedaan of Boeddhist was. De kern van alle grote godsdiensten was de zedelijke idee, geworteld in de overtuiging der wezenlijke eenheid van al het levende. Wie die eenheid voelde, kon geen gedachte koesteren van haat of wrok, maar moest zich met alle schepselen in liefde verbonden voelen. Kwaad met goed vergelden: dit scheen van zijn kindsheid af aan Gandhi de kern der religieuze idee. In zijn schooljaren vond hij in een leerboek een goejaratisch gedicht, waarvan een regel luidde: ‘Want de waarlijk grote ziet in alles één’.

Kort daarop leerde hij de Bergrede en de Bhagawad Gita kennen, later ook de Koran en andere heilige geschriften der mensheid. Hoe meer hij al deze bestudeerde, hoe vaster zijn godsdienstige overtuiging werd, dat zij alle dezelfde grondwaarheid behelsden. Vooral tussen zijn hindoeïstische en christelijke indrukken vond een voortdurende wisselwerking plaats.

Voor Gandhi is het buiten kijf, dat zowel de eenling als het volk zich enkel verdiept en vernieuwt, dat wil zeggen

zuivert van de smetten die zijn innerlijke wezen bevleken, door te lijden. Actief, bewust lijden, in de overtuiging van de louterende werking daarvan, lijden tot de dood toe: dat is de enige weg die naar omhoog voert. Dit dynamische lijden brengt zowel in de innerlijke wereld van hem die het doormaakt als in zijn omgeving veranderingen ten goede te weeg.

Een van de directe uitvloeisels van Gandhi's religieuze overtuiging was zijn onbegrensde verdraagzaamheid, zomede zijn afkeer van bekeringsijver en proselieten-makerij. Voor hem was het onbegrijpelijk, dat zijn christelijke vrienden telkens pogingen aanwendden, om hem te bekeren, en de hardnekkigheid der christelijke zendelingen om Hindoes of Mohammedanen over te halen van godsdienst te veranderen leek hem een der grote schaduwkanten van het christendom. Zelf werkte hij rusteloos, om de fanatieke onverdraagzaamheid, waaraan zowel Hindoes als Mohammedanen zich tegen elkaar schuldig maakten, uit te roeien. Aan de aanhangers van beide godsdiensten hield hij voor, dat zij alles moesten nalaten, wat hun anders gezinde volksgenoten prikkelde. De Mohammedanen moesten vermijden, door hun slachtingen in het openbaar de religieuze verering der Hindoes voor de koe te kwetsen. Deze op hun beurt, wier godsdienstige plechtigheden vaak vergezeld gaan van luidruchtige optochten die zingend door de straten trekken, moesten zorg dragen de Mohammedanen, wier godsdienstoefening plechtige stilte eist, niet te hinderen.

In het algemeen staat Gandhi in zijn religieuze opvattingen tamelijk dicht bij een verdiept vrijzinnig protestantisme ^{*)},

*) Met het katholicisme verbindt hem zijn geloof aan de reinigende werking van vasten en ascese.

dat insgelijks nadruk legt op de leringen van de Bergrede en verdraagzaamheid predikt. Er is echter nog een andere overeenkomst. Terwijl de orthodoxe richting in het protestantisme met het katholicisme de pessimistische opvatting over de menselijke natuur deelt en de mens beschouwt als niet in staat tot enig goed behalve door de Genade, is Gandhi met het vrijzinnig protestantisme overtuigd, dat de mens naast allerlei slechte hartstochten ook krachten ten goede bezit, en zich van die hartstochten vermag te louteren. Gandhi wist uit eigen ervaring, hoeveel een vaste wil die zichzelf een strenge tucht oplegt, vermag, wanneer hij gesteund wordt door vurige en regelmatige gebeden.

In het gebed zag hij 'de sleutel tot de morgen en de grendel van de avond'. Door het gebed kwam de mens in aanraking met het Heilige dat in zijn gemoed aanwezig is, en leerde hij luisteren naar de 'kleine, zachte stem' op de bodem van zijn hart.

Voor Gandhi is zelfopoffering voor allen die lijden, ook voor hen die hem kwaad hebben gedaan, het alfa en omega van zijn credo. Ongetwijfeld heeft hem in de Christusfiguur meer dan wat anders ook aangetrokken diens grenzenloze liefde voor alle treurende, verdrukten en beladenen, voor zieken en gebrekkigen, zondige vrouwen en tollenaars. Wél moest deze kenmerkende trek in de Christusfiguur in Gandhi sterke echo's wekken. Hij heeft eens gezegd, geen wedergeboorte te begeren, maar zó hij wedergeboren werd, te hopen, dat hij als een 'onaanraakbare' ter wereld zou komen teneinde nog beter in staat te zijn zijn rampzalige broeders te helpen en te dienen. Ook Christus' voorkeur voor eenvoudige mensen, zoals de Apostelen waren die met handenarbeid hun brood verdienden, moest Gandhi uit het hart gegrepen zijn. Immers, toen Tagore

hem verweet, dat hij door overdreven de nadruk te leggen op het spinnen en weven als een der wegen naar de vrijheid, het nationalisme versterkte, antwoordde Gandhi, overtuigd te zijn, dat Tagore's poëzie aan innerlijke rijkdom zou winnen, zo hij elke dag een half uur spon. Van zich zelf heeft hij getuigd: 'Ik zie God in iedere draad, die ik op het spinnewiel trek'.

'Zie niet naar mijn woorden maar naar mijn daden', was Gandhi's stelregel, of zoals hij het zelf uitdrukte 'Beter dat ons leven voor ons spreekt dan dat onze woorden het doen'. Wanneer dit waar is - en wie twijfelt eraan - dan is Gandhi in de hoogste betekenis van het woord Christen. Zeker: volmaakt is hij niet, zelf erkent hij ten volle zich nu en dan vergist en gedwaald te hebben. Zijn houding in de oorlog van 1914 blijft voor ons onbegrijpelijk. Maar hij is Christus' voetspoor gevolgd. Alles heeft hij opgegeven: bezit, rust, gemak, veiligheid, kracht en gezondheid, om de lijdende indische miljoenen te verlossen. Hij heeft aan het woord van Christus, dat wie zijn ziel winnen wil, bereid moet zijn om haar te verliezen, zijn volle betekenis gegeven.

Buissche Heide, 25 Juli 1944.

Bijlage I **Manifest over meningsvrijheid**

(Antwoord op het Communiqué der indische regering van 15 October 1921, ter verklaring van de arrestatie der gebroeders Ali).

‘Naar aanleiding van de vervolging der gebroeders Ali en anderen om redenen, die in het regeringscommuniqué worden uiteengezet, wensen de ondergetekenden te antwoorden, dat het onvoorwaardelijk recht van iedere mens is, om zijn mening uit te spreken, ook van burgers in dienst der regering, hetzij als ambtenaren of militairen.

Wij spreken als onze overtuiging uit, dat het niet overeen komstig de nationale waardigheid is, om als Indiër in dienst der regering te zijn, hetzij als ambtenaar of militair. Zij immers is aansprakelijk voor India's politiek, economisch en zedelijk verval en heeft de soldaten onder andere ten tijde der Rowlatts Acts gebruikt om nationale eisen te onderdrukken zowel als om Arabieren, Turken en Egyptenaren, die India nooit het minste kwaad gedaan hebben, hun zelfstandigheid te ontnemen.

Ten slotte zijn wij van mening, dat het de plicht van iederen indischen soldaat en ambtenaar is, om zijn betrekking op te geven en andere middelen van bestaan te vinden.’

w.g. M.K. Gandhi
Sarojini Naidoe
Motilal Nehroe
N.C. Kalkar
G.M. Stokes
Laipat Rai
Ajmal Khan.

Bijlage II**Uittreksel van Gandhi's brieven uit de Yerrawda-gevangenis aan de leden van zijn Ashram**

Gedurende zijn gevangenschap in de zomer van 1930, verzochten de leden van de Ashram hem hun wekelijks een brief te schrijven, waarin hij een der elf grondbeginselen van de Ashram verklaarde. Deze beknopte verklaringen werden gewoonlijk na het avondgebed voorgelezen. In zijn eerste brief van 31 Juli raadt de Mahatma de leden van de Ashram aan, een waarheidsgetrouw dagboek te houden. 'Immers, dit is de schildwacht die over de mens waakt, als hij streeft naar waarachtigheid. Doen wij dit niet, dan is een dagboek even nutteloos als een valse munt, maar is het bezielde door waarachtigheid, dan is het kostbaarder dan goud en zilver.' Het woord *Satya* (in het sanskriet: waarheid) betekent het *zijn* der werkelijke wereld. Enkel de waarheid heeft bestand. Daar, waar waarheid is, is ook waarachtig weten, rein en eenvoudig. Waar geen waarheid is, kan geen wetenschap bestaan. Waar waarachtig weten, werkelijke erkenning is, daar vindt men geen kommer of leed, daar is zaligheid. Zoals de waarheid eeuwig is, zo de zaligheid. En zo is God's waarheid licht en zaligheid.

In zijn tweede brief komt Gandhi te spreken over de nonviolence (ongewelddadigheid). 'Het pad is smal, het is dunner dan het touw waarop de koorddanser in de grootste concentratie wandelt. Eén ogenblik van verslapping zijner opmerkzaamheid zou hem doen vallen.'

Ongewelddadigheid betekent niet enkel zich onthouden van lichamelijk geweld. Slechte gedachten, heftigheid, kwade wil, haat en valsheid zijn alle vormen van geweld. Willen bezitten wat anderen onvoorwaardelijk nodig hebben is eveneens geweld. Wij moeten ophouden voortdurend aan onze lichamelijke toestand te denken. God wordt door de geest verwerkelijkt. Het lichaam is niet ons eigendom. Wij behoren het te gebruiken als een ons toevertrouwd pand.

Geweldloosheid en waarheid zijn de twee kanten van een munt. Non-violence is het middel, waarheid het doel. Wanneer wij een doelmatig middel gebruiken, zullen wij zeker eens het doel bereiken.'

In zijn derde brief behandelt Gandhi een der gewichtigste beginselen voor het leven in de Ashram: *brahmacharya* of reinheid is oorzaak van het overwinnen van alle zinnelijke hartstochten. 'Wij moeten ons afvragen: hoe kan iemand die zijn best doet nader te komen tot de waarheid, toegeven aan zinnelijke hartstochten? Geen mens, die poogt dichter tot de waarheid te naderen, kan daarin slagen zolang hij de slaaf zijner zinnen is. Ook geweldloosheid is niet mogelijk zonder reinheid. Wanneer een man heel zijn liefdegevoel uitstort op een vrouw, of een vrouw een man boven alles lief heeft, wat kan er dan voor de gemeenschap overblijven? Geen van beiden kan de gehele mensheid als zijn eigen gezin beschouwen; hun kleine zelfzuchtige wereld betekent een grote belemmering voor de liefde tot allen.

Slechts wanneer een getrouwde man rein blijft, man en vrouw tezamen leven als broeder en zuster, vrij van ieder zinnelijk begeren, kunnen zij streven naar waarheid en liefde tot allen verwerkelijken. Het is een verheffende gedachte om alle vrouwen als moeders, zusters en dochters te beschouwen. Wanneer het zinnelijk element uit de lief-

de is verdwenen, verdwijnt ook de zelfzucht en blijft weinig stof voor conflicten.

Wij moeten leren onze gedachten te beteugelen, en zinnelijke gevoelens te overwinnen. Wie enkel zijn lichaam beheerst, zich echter laat gaan in het zwelgen van onreine fantasieën en voorstellingen, is een huichelaar.

Het begrip *brahmacharja* moet zo algemeen mogelijk opgevat worden, en alle zinnelijke prikkels omvatten, zoals het aanhoren van ontuchtige gesprekken en het gebruiken van genotmiddelen die de zinnen prikkelen ^{*)}. Het nauwgezette streven naar rein leven voorkomt veel verdriet, het is te beschouwen als een voortdurende poging om de waarheid als het goddelijke beginsel dat zij in de mens betekent, te erkennen. Brahmacharja moet daarom altijd opgevat worden als de beteugeling van alle zinnelijke begeerten.

In zijn vijfde brief behandelt Gandhi het beginsel waarnaar zijn volgelingen moeten leven, om enkel voedsel tot zich te nemen terwille van hun lichamelijke kracht en gezondheid, maar nimmer uit lekkerbekkerij. De heerschappij over de zenuwen van de smaak wordt gewoonlijk niet genoemd onder de geloften der oude, eerwaardige overlevering. Het kan zijn dat zelfs grote wijzen moeite hadden met het volgen van deze regel.

Wij moeten voedsel tot ons nemen, zoals wij een drankje slikken, zonder te vragen of het al dan niet lekker is, en niet meer dan we nodig hebben voor de behoeften van ons lichaam. De meeste mensen worden slaven van hun lichaam en hun zintuigen, wat allesbehalve dienstig is voor de ge-

*) Men vergete niet, dat de brieven gericht zijn tot de leden van de Ashram, die de geloften van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid hebben afgelegd. Niet slechts alcohol, ook koffie en thee zijn hun verboden.

zondheid. De meeste mensen die in materieel goede omstandigheden verkeren, eten te veel en schaden daardoor hun lichaam. Enkel door vasten kan de harmonie hersteld worden.

Men worde echter niet moedeloos doordat het niet lukt de volkomen ondergeschiktheid van het lichaam aan de geest ineens te bereiken. Wij kunnen in de regel onze gelofte nooit onmiddellijk geheel en al verwezenlijken; wel moeten wij er naar streven om dit zoveel mogelijk te doen. Nodig is voortdurende waakzaamheid, opdat wij er ons rekenschap van geven of wij in de zonde van de lekkerbekkerij vervallen en in dat geval moeten wij haar ernstig bestrijden. Een gemeenschappelijke keuken, waarin het beginsel der beheersing van de tong voortdurend opgevolgd wordt, bewijst ons hierbij goede diensten. Immers, zij maakt het onnodig voor ons zelf elke dag aan onze spijslijst te denken. In de Ashramkeuken wordt enkel toebeleid wat voor het lichaam dienstig is, zonder dat men vraagt of het bijzonder lekker is *).

De vijfde gelofte is die van het niet-stelen, het niet willen bezitten van wat ons niet toebehoort.

Gandhi begint met in zijn brief hierover terug te komen op de waarheid. Zij is voor hem het beginsel dat al het andere omvat en waar al het andere uit voortkomt. Het is onmogelijk dat een mens, die zich aan diefstal schuldig maakte,

*) Echter werden de gerechten in de Ashram-keuken wel degelijk smakelijk toebeleid, natuurlijk zonder toevoeging van allerhande sterke kruiden, waarvan de oosterse volken misbruik maken en die ongetwijfeld schadelijk voor het lichaam zijn. Het is roerend in het boek van Franciska Standenrath te lezen, met welk een zorg Gandhi over het welzijn van zijn gasten waakte, ook wanneer ze bij anderen het middagmaal gebruikten.

tevens de waarheid erkennen en de liefde-voor-allen in praktijk brengen zou. En toch maakt elk van ons zich bewust of onbewust aan diefstal schuldig. De voorraden der Ashram-keuken zijn ons gemeenschappelijk eigendom; wie ook slechts een korreltje suiker daaruit weg zou nemen, stempelt zichzelf tot een dief. Ook dat wat men in de nabijheid van de Ashram vindt, moet aan den beheerder onzer kolonie ter hand gesteld worden.

Zó eenvoudig is de zaak echter niet. Het is ook stelen: iets van een ander aannemen, al vergunt hij ons dit ook, wanneer wij het niet werkelijk nodig hebben, al is het maar een vrucht. De meesten van ons verveelvoudigen hun behoeften op volkomen onnodige wijze en worden zo tot dieven van de anderen. Wanneer wij daarover nadenken, zullen wij tot de slotsom komen, dat wij onze behoeften voortdurend kunnen verminderen.

Maar, behalve deze uiterlijke, fysieke diefstal, bestaat er nog een tweede soort, die de menselijke geest meer in beslag neemt. Het is geestelijke diefstal om verleiding te voelen met betrekking tot het een of ander, dat wij zien. Wie in zijn vastentijd denkt aan de maaltijden, waaraan hij zich te goed zal doen wanneer zijn vasten is afgelopen, maakt zich schuldig aan geestelijke diefstal en komt buiten de waarheid. Wie vasthoudt aan het beginsel van het nietstelen, zal het versmaden zich bezorgd te maken over toekomstige dingen. De angst voor de toekomst is de wortel van menige diefstal.

Ook gedachten kunnen gestolen worden. Men denke slechts aan de ontelbare voorbeelden van plagiaat, waaraan zelfs vele geleerden zich schuldig maakten. Wanneer ik een nieuw model van een spinnerad zie, het in de Ashram namaak en voorstel als mijn eigen uitvinding, maak ik mij

schuldig niet slechts aan onwaarachtigheid, maar eveneens aan diefstal. Wie de grondregel van het niet-stelen wil opvolgen, moet zeer bescheiden en deemoedig zijn, eenvoudige gewoonten hebben en anderen sparen.

De volgende brief van 4 September 1930 is gewijd aan de verklaring van de gelofte der bezitloosheid, met die van het niet-stelen verwant. Wanneer men iets lange tijd onder zijn berusting houdt, zonder het te gebruiken, maakt men zich feitelijk aan diefstal schuldig. 'Bezit sluit nodeloze zorg voor de toekomst in. Een waarheidszoeker kan niets bewaren voor de dag van morgen. Hij neemt een voorbeeld aan God, die niet meer schenkt dan voor het tegenwoordige nodig is. Wanneer wij slechts vertrouwen hebben in de Voorzienigheid, zijn wij overtuigd dat Hij ons iedere dag ons dagelijks brood zal geven. Deze goddelijke wet belet, wanneer wij haar gehoorzamen, het ontstaan van ongelijkheid tussen de mensen, met al de gevolgen van dien. Zo een ieder enkel datgene behield, wat hij nodig had om te leven, zou niemand gebrek lijden en iedereen zou tevreden zijn. In werkelijkheid zijn thans armen en rijken even ontevreden.'

Gandhi verkondigt dan, dat de rijken de eerste stappen behoren te doen om de begrijpelijke ontevredenheid der armen te verzachten. Het is daartoe voldoende, dat de rijken niet pogen hun bezit grenzenloos uit te breiden. Absolute bezitloosheid zou betekenen, dat men geen dak boven zijn hoofd had, geen klederen om aan te trekken en geen voedselvoorraad voor morgen. Maar slechts weinigen vermogen dit ideaal, waarbij zij afstand doen van alle behoeften, te bereiken en de dag van morgen volkomen over te laten aan God. Wij anderen, gewone waarheidszoekers, kunnen het

enkel voortdurend voor ogen houden en in het licht van dit ideaal ons eigendom kritisch beschouwen. Wij zullen dan tot de overtuiging komen, dat we in de Ashram nog vele dingen bezitten, welke noodzakelijkheid niet kan worden bewezen, zodat wij onze naasten in de verleiding tot stelen brengen. Het is verlangen naar lust dat ons brengt tot het willen bezitten van vele dingen. Pas wanneer dit verlangen verdwijnt, is de mens niet langer aan zijn lichaam gebonden, maar vrij. De ziel is niet aan het lichaam gebonden; zij blijft voortbestaan, ook wanneer wij ons bevrijd hebben uit de pijnlijke cirkelgang van geboorte en dood. Wanneer wij zo denken, leren wij het lichaam beschouwen als een werktuig voor de dienst der algemeenheid, die alleen ons waarachtige gelukzaligheid brengt. Wie voorwendsels zoekt om te luieren, heeft nog geen stap op de weg tot die dienst gezet. ‘Wie zijn leven gewijd heeft aan de dienst der algemeenheid, behoort geen ogenblik werkeloos te zijn.’

De zevende Ashram-gelofte is onbevreesdheid. ‘Ieder lezer der *Bhagavadagista* weet dat onbevreesdheid aan de spits staat der goddelijke eigenschappen, die in het XVIIe hoofdstuk worden opgesomd. Zij is de onmisbare ondergrond voor de groei van alle andere eigenschappen. ‘Het pad van Hara betekent dat van den onverschrokkenen,’ zegt een oud sanskrietvers *).

Onverschrokkenheid betekent het vrij-zijn van alle uiterlijke vrees, zoals voor ziekten, verwondingen en de dood, het verlies van onze dierbaren en ons eigendom.

De overwinning op de vrees voor de dood betekent niet

*) Hara betekent hier de waarheid en helden heten zij, ‘die met onverschrokkenheid bewapend waren’.

noodzakelijk die voor andere rampen, zoals het verlies van hen die ons het liefst zijn of van onze goede naam. De waarheidszoeker moet alle opwellingen van vrees overwinnen en volkomen onverschrokkenheid wordt slechts door hem bereikt, die het hoogste, het Eeuwige, heeft gegrepen. De enige vrees die wij mogen koesteren is die voor inwendige vijanden, onze dierlijke hartstochten, onze toorn en nijd. Zodra wij gebondenheid aan het lichaam overwinnen, verdwijnt alle angst en vrees.

Niets in de wereld is ons eigendom. Maar wij behoren aan God; waarom zouden wij dan enige vrees koesteren? Wij moeten leren ons te beschouwen als dienaars en deemoediger zijn dan het stof onder onze voeten. Dan zal elke vrees van ons afvallen, zoals nevels optrekken voor onze ogen. Dan zullen wij een onuitsprekelijke vrede bereiken en Satyanarayan *) , de Waarheid, van aangezicht tot aangezicht zien.

Een der vraagstukken, die den Mahatma het meest ter harte gaan, is dat der 'onaanraakbaarheid'. Sedert vele jaren heeft hij een groot deel van zijn kracht en energie gebruikt in de strijd tegen de onmenselijke behandeling dezer beklagenswaardige schepselen.

'Niemand,' schrijft Gandhi in de brief van 16 Sept. 1930, waarin hij de afschaffing der onaanraakbaarheid eist - 'niemand kan onaanraakbaar zijn, immers alle zielen zijn vonken van een en hetzelfde goddelijke vuur. Eveneens is het verkeerd, te weigeren een dode aan te raken, die toch een voorwerp van medegevoel en eerbied behoort te zijn. Alle mensen, die de huid van dode dieren bewerken, zoals

*) Satyanarayan wordt vaak geïdentificeerd met Vishnoe als verschijningsvorm van Brahman.

leerlooiers, gelden als verachtelijk en van de dag hunner geboorte af als onaanraakbaar, ook wanneer zij de grootste reinheid in acht nemen, zich kleden als een Vaishnava en dagelijks in de Gita lezen.’

Gandhi betoogt in deze brief met klem, dat de onaanraakbaarheid verre van een element te zijn van het Hindoeïsme, een verterend en zondig bijgeloof is, dat het Hindoeïsme bevlekt heeft. Ieder oprecht Hindoe moet ernaar streven deze zonde te verzoenen door broederlijk met onaanraakbaren te verkeren, hen in de geest van liefde aan te raken en zich door deze aanraking gereinigd te voelen. Wij zullen hen helpen hun nood en onwetendheid te overwinnen en hen geduldig bijstaan in de strijd tegen de ellendige omstandigheden, een gevolg van de eeuwenlange onderdrukking door vreemden.

Gandhi vestigt er dan de aandacht op, hoe het begrip onaanraakbaarheid de strekking heeft, zich als een olievlek uit te breiden. ‘Een kwaad, in de aanvang niet groter dan een mosterdkorrel, neemt weldra reusachtige afmetingen aan en werkt vernietigend van de grond af. De vertakkingen der onaanraakbaarheid strekken zich heden niet slechts uit op de belijders van andere godsdiensten, maar zelfs op die van dezelfde godsdienst.

Waarachtige strijd tegen de onaanraakbaarheid betekent dienende liefde voor de gehele mensheid, zodat dit beginsel opgaat in Ahimsa. Afschaffing der onaanraakbaarheid betekent niet alleen het afbreken van de grenzen tussen mens en mens, maar tussen alle levende wezens.’

De volgende brief handelt over lichamelijke arbeid. Door de geschriften van Tolstoi en Ruskin kwam Gandhi tot de overtuiging, dat de mens, wil hij God's wil doen, zijn brood

met handenarbeid moet verdienen. ‘Wie niet werkt, zal niet eten.’ Hij heeft geen recht op voedsel, negentiende der mensheid leeft van de akkerbouw^{*)}. Hoeveel gezonder, gelukkiger en vrediger zou de wereld worden, zo ook het overblijvende tiende der mensheid dit voorbeeld zou volgen. Ook de hatelijke verschillen in rang zouden in zekere zin vervallen, zo allen zonder uitzondering handenarbeid verrichtten. Weliswaar zouden er nog bezittenden zijn, maar deze zouden zich enkel beschouwen als zaakwaarnemers van hun bezittingen en deze in hoofdzaak gebruiken voor het algemene welzijn.

Feitelijk zou iedereen aan de landarbeid moeten deelnemen; daar dit echter thans niet mogelijk is, zal men deze door een andere werkzaamheid, zoals spinnen of weven, moeten vervangen.

Het zou ook wenselijk zijn dat elk gezin haar eigen reinigingsdienst bewerkstelligde, dan zou de schandelijke toestand ophouden, dat een bepaalde categorie van mensen daarmee belast werd en aan de algemene verachting prijsgegeven^{**)}.

Van jongsaf zouden wij ons inprenten, dat wij allen reinigers behoren te zijn, die ons niet te goed voelen voor de laagste soort arbeid.

In zijn brief van 20 October verduidelijkt de Mahatma het begrip ‘verdraagzaamheid’. Ik zou daarvoor een ander in de plaats willen stellen, maar er valt mij geen beter in. In verdraagzaamheid ligt iets van redeloze aanmatiging, na-

*) Dit moge het geval zijn in oosterse landen als India en China, in het Westen zijn de verhoudingen heel anders.

***) Ook dit heeft enkel betrekking op het Oosten. In Europa is de reinigingsdienst Overheidszorg en heeft hij niets verachtelijks.

melijk de verzwegen mening dat ons eigen geloof meerwaardiger zou zijn dan dat van andere mensen. Ahimsa leert ons daarentegen, voor het godsdienstig geloof van andere mensen dezelfde achting te koesteren als voor onze eigen godsdienst. Hiermee erkennen wij dat ook het onze aan natuurlijke onvolkomenheid lijdt. Wij hebben de godsdienst in zijn volkomenheid nog niet begrepen, evenmin als wij God volkomen kunnen begrijpen. Elke godsdienst, die ons zo onvolkomen begrip kan beseffen, blijft altijd een ontwikkelingsproces, aan nieuwe uitleg onderworpen. Vooruitgang op de weg tot de waarheid en tot God is enkel mogelijk door ontwikkeling. En wanneer alle geloofsbelijdenissen onvolkomen zijn, daar zij immers door mensen geschapen werden, komt de vraag naar vergelijking hunner waarde niet in aanmerking. Wij kunnen ook gerust erkennen dat onze eigen godsdienst niet volmaakt is, en moeten pogen zijn tekortkomingen te overwinnen en elke trek van andere belijdenissen die ons navolgenswaardig toeschijnt, zoveel mogelijk in onze eigen godsdienst opnemen.

Waarom bestaat er zulk een groot aantal godsdiensten? Of is dit wellicht meer schijn dan wezen? Zoals een boom slechts een enkele stam, maar vele bladeren en twijgen heeft, zo bestaat er slechts één godsdienst, maar vele geloofsbelijdenissen.

Alle godsdiensten zijn geschenken Gods, maar alle hebben aandeel aan de menselijke onvolkomenheid; onvolkomen mensen vertalen ze in de taal die zij begrijpen. Godgegevene, geheel waarachtige en innerlijke religie gaat uit boven alle woorden. Van zijn eigen standpunt heeft een ieder gelijk, maar het is niet onmogelijk dat een ieder ongelijk heeft. Daarom is verdraagzaamheid noodzakelijk. Zij be-

tekent geen onverschilligheid, maar een zuiverder liefde vol inzicht voor onze belijdenis.

Geenszins verzwakt verdraagzaamheid het verschil tussen goed en kwaad. Wat deze begrippen betreft moeten wij ons oefenen in liefde tot den naaste en goede werken volbrengen voor de slechten als voor de goeden, voor den zondaar zowel als voor den vrome.

In zijn volgende brief gaat Gandhi nog dieper in op de gelijkwaardigheid der verschillende godsdiensten. Hij vertelt hoe hij zich met zijn aanhangers op de Phoenix-hoeve te Sabernati dagelijks verenigde tot een gemeenschappelijk gebed, waaraan behalve Hindoes ook Christenen, Parsis en Mohammedanen deelnamen. De bekenners der verschillende godsdiensten leerden elkaar de schoonste hymnen van hun geloof.

Ditzelfde geschiedde nu in de Ashram. Sedert zijn jeugd, schrijft Gandhi, had hij de verschillende godsdiensten bestudeerd en hun heilige Schriften in een geest van eerbied gelezen. 'Veel begreep ik toen nog niet, maar de ervaring heeft me geleerd, dat wat wij niet begrijpen nog niet noodzakelijk slecht is. Veel, wat ik toen niet verstond, is mij later volkomen duidelijk geworden.'

In de omgang met godloochenaars zullen wij onzen tegenstander liefhebben en pogen hem door goedheid van zijn ongelijk te overtuigen; ook wanneer hij tegenover ons aanvankelijk van gewelddadigheid vervuld is, zal onze mildheid ten leste zijn bitterheid overwinnen. Wanneer wij slechts de gouden regel voor ogen houden, dat wij nimmer leed over anderen mogen brengen, ook niet wanneer zij dwalen, maar ons zelve terwille van anderen leed moeten opleggen.

'Deemoed', waar de Mahatma in zijn brief van 16 October

over schrijft, kan men niet als een afzonderlijke regel beschouwen:

Men kan geen gelofte afleggen om deemoedig te zijn, immers deemoed is geen uiterlijke eigenschap, die men willekeurig vormen en aankweken kan *).

Waarheidsliefde kan men oefenen, maar te doen alsof men bescheiden en deemoedig is, wanneer dat feitelijk niet het geval is, geeft aanleiding tot huichelarij. Een werkelijk bescheiden mens is zich deze deugd te bezitten niet bewust.

Deemoed betekent volslagen vernietiging van de zelfzucht; wanneer wij een weinig nadenken, zullen wij begrijpen, dat alle schepselen niet meer dan een onzichtbaar klein atoom in het universum zijn. Wanneer wij ons inbeelden iets bijzonders in de schepping te betekenen, richten wij een muur op tussen God en ons. Maar, naarmate wij het gevoel iets bijzonders te zijn, meer verliezen, worden wij meer één met God. De druppel in de oceaan heeft onbewust deel aan diens grootheid, zolang hij met de oceaan verenigd is. Maar zo hij een van Vader Oceaan onafhankelijk leven wil voeren, verdroogt hij onmiddellijk.

Het menselijk leven is slechts een zeepbel in de oneindigheid. Wie dit waarlijk begrijpt, overwint alle hovaardigheid; deemoed en bescheidenheid groeien in hem en stellen hem in staat, zijn gelofte te vervullen. Ware bescheidenheid voert niet tot onverschilligheid voor de uitwendige wereld, waardoor het Hindoeïsme vaak onbewust werd gekenmerkt. Neen, zij betekent rusteloos, ingespannen stresven. in de dienst van de algemeenheid. God werkt zonder

*) En is Ahimsa dan vergevensgezindheid en mildheid? Kan men die willekeurig in zichzelf opwekken? Ook zij zijn m.i. meer genade, evengoed als deemoed. Men kan *pogen* mild te zijn, meer niet.

zich een ogenblik te onderbreken. Wanneer wij Hem willen dienen, moet onze werkzaamheid even rusteloos zijn als de Zijne. Voor de eenzame druppel kan er een rustpoos bestaan, maar niet voor de druppel in de oneindige wereldzee. Zodra wij één worden met de Goddelijke Almacht, is er geen rust meer voor ons en wij hebben haar ook niet nodig. Deze ononderbroken werkzaamheid is juist de ware rust. Deze rusteloze dienst is de sleutel tot onuitsprekelijke vrede. En al is deze toestand van volslagen overgave moeilijk te bereiken, zo is dit toch vele zielen, die alles in den steek lieten om God te zoeken, gelukt.

De brief van 23 October 1930 is gewijd aan de belangrijkheid der geloften. Gandhi is, in tegenstelling tot andere denkers, overtuigd dat zij van wezenlijk belang zijn voor een vroom, godvruchtig leven. De vertegenwoordigers van deze richting gaan zo ver, van wel de noodzakelijkheid van *zekere gedragsregels*, niet echter van *geloften* te erkennen. Volgens hen zijn geloften een bewijs van zwakheid en kunnen zij zelfs nadelig zijn. Men moet ook voorzichtig zijn met zich te binden daar men een gelofte achteraf als te moeilijk om haar te houden zou kunnen voelen. Zo is het, zeggen zij, zeker een goede regel, om geen alcoholische dranken te gebruiken - maar het kan toch geen kwaad bij uitzondering een glaasje te drinken. Ook schrijven de geneesheren somtijds alcohol voor. En zoals met de drank is het ook met andere dingen.

Gandhi bestrijdt nadrukkelijk deze sofismen. Een gelofte betekent een besluit, waar men niet van mag afwijken. Het is nodig om de wil te oefenen en de geest te stalen tegen alle moeilijkheden. Wat betekent een besluit dat voor moeilijkheden terugwijkt? Uit de menselijke geschiedenis blijkt,

dat vooruitgang zonder onbuigzame vastberadenheid uitgesloten is. Natuurlijk is een gelofte niet bindend wanneer men later tot de overtuiging zou komen, dat zij schade kan toebrengen aan het algemene heil; in dat geval moet men haar niet houden.

God is het oerbeeld der vastberadenheid en wetmatigheid. Hij zou niet meer zichzelf zijn, zo Hij van Zijn wetten ook slechts een haarbreed afweek. Ook de zon is een grote hoedster van wetmatigheid, daarom meet men aan haar loop de tijd. Zij heeft buitengewone invloed gekregen op wetmatige regelingen, waaraan ons te houden onbedriegelijke zekerheid is. Zo hangt heel het verloop der maatschappelijke dingen ervan af dat de mensen hun geloften houden. Geloften, wetten, vaste regels heersen in het gehele universum. Mogen wij geen ogenblik de belangrijkheid onzer geloften betwijfelen.

Gandhi's brief van 30 October over het offer sluit de cirkel af, die hij de leden van de Ashram liet doorlopen. Die brief geeft ons ook een diep inzicht in de inwendige houding van den Mahatma.

‘Hoe vaak gebruiken wij het woord offer,’ schrijft Gandhi, ‘zelfs het spinnen hebben wij de naam van een Mahajajna, een ‘groot offer’ toegekend. Jajna betekent eenvoudig een werk voor het heil van anderen, waarvoor men geen dank verwacht of wenst. Het begrip ‘offer’ sluit ook gedachten en woorden in en heeft niet slechts betrekking op de mensheid maar op alle leven. Daarom veroordelen wij ook het offeren van dieren, zelfs wanneer men gelooft daardoor mensen te dienen. Men zegt dat het dierenoffer reeds in de Veda's voorkomt; het is mogelijk dat de historici, die dit beweren, gelijk Jiebben. Maar indachtig de

trouw, waarmee wij vasthouden aan het streven naar waarheid en liefde, moeten wij het dierenoffer verwerpen.

Wij definiëren het begrip Mahajajna (groot offer) als een daad, die gemakkelijk door de meerderheid der mensen ten uitvoer gebracht kan worden en voert tot het welzijn van alle levende wezens.

De Gita leert ons, dat iedere daad, die geen offer is *) , binding en slavernij betekent en dit is ook mijn eigen ervaring.

De wereld kan geen ogenblik zonder offer in de zin der Gita en deze verklaart, - daar waar in het tweede hoofdstuk sprake is over de middelen ware wijsheid te bereiken - dat wij het verlangen om offers te brengen vanaf onze geboorte bezitten. Immers, ons lichaam werd ons enkel gegeven met het doel om anderen te dienen. Iedere handeling van een mens die waarlijk een rein leven leidt, zal een waarachtig offer zijn. Wij zijn verplicht om, zolang wij leven, de algemeenheid te dienen, en zoals een dienaar van zijn heer voedsel, kleding en wat hij verder nodig heeft, ontvangt, zo moeten ook wij dankbaar nemen datgene, wat de Heer van het Universum ons schenkt, altijd indachtig dat ons lijf Hem toebehoort, en Hij naar Zijn Wil daarvoor zorgen of het vernietigen kan. Hebben wij een vast geloof, dan zullen wij dit als een heilzame inrichting in God's scheppingsplan en als hoogste zaligheid ervaren. Het pad van de dienst aan de algemeenheid kan slechts hij betreden, die van zijn persoonlijke belangen afstand doet.

In zijn laatste brief komt de Mahatma nogmaals terug op

*) d.w.z. die niet geschiedt in een geest van gespannen welgezindheid.

het offer. 'Offer is plicht die volbracht, dienst die bewezen moet worden, alle uren van het etmaal. De vreugde van de mens aan het afstand doen onderscheidt hem van de dieren. 'Afstand-doen' betekent echter niet wereldvlucht en zich terugtrekken in de wouden, maar het binnendringen van de geest der offervaardigheid in alle levensgebieden *). Wie zo denkt zal ook, zo hij een koopman is, niet bedriegen of speculeren. Eenvoudig leven, geen levend wezen kwaad doen en liever miljoenen verliezen dan iemand schade toevoegen.'

Wie werkelijk dienen wil, zal geen gedachte verspillen aan zijn eigen gemak en voordeel; hij zal niet geneigd zijn tot toorn en ergernis, maar gelaten en rustig, ook wanneer hij lastig gevallen wordt. Dienen is, zoals de deugd, zichzelf voldoende loon.

*) De instinctieve zorg der moeder voor het hulpeloze wicht dat zij gebaar heeft, is de kiem van elke latere offervaardigheid.

Bijlage III**Uit de persoonlijke herinneringen van Franciska Standenrath aan haar verblijf bij Gandhi*****I. Het lot der indische vrouw***

Mevrouw Franciska Standenrath en haar man, die in 1930 vier maanden in Gandhi's Ashram te Sabernati doorbrachten, beschouwden dit terecht als een grote onderscheiding. Niet een ieder, die zich een volgeling van Gandhi noemt, wordt tot de Ashram toegelaten. Men moet zich daartoe door een langdurige en strenge discipline voorbereiden, die met de woorden 'vasten en bidden' het best omschreven wordt. Zo hadden de Standenraths reeds anderhalf jaar eer zij naar India vertrokken, zich gewend om elke morgen om vier uur op te staan om in de Heilige Schriften te lezen. Dit viel hun dan ook te Sabernati in het geheel niet zwaar. De vier maanden die zij er doorbrachten, waren rijk aan onvergetelijke indrukken en ervaringen, en de scherpe tegenstelling tussen het sobere, bijna ascetische leven in de Ashram en de ontzettende ellende der boeren en fabrieksarbeiders en de fantastische onbeschrijfelijke weelde der inlandse vorsten en der multi-millionnaires in de steden drong zich pijnlijk aan hen op.

Gedurende haar verblijf in India maakte Mevrouw Standenrath in het bijzonder studie van de toestand der vrouw. Zij wist dat de vrouwen van de middenstand ontwaakt waren tot het inzicht, dat een nieuw tijdperk voor India begonnen was.

Toen de engelse regering na het einde van de eerste wereldoorlog enige onvermijdelijke hervormingen invoerde, had zij aan een kleine minderheid der vrouwen het kiesrecht verleend voor de provinciale raden. Enkele der hoogstaangeslagenen, zowel mannen als vrouwen, kregen het kiesrecht, ongeveer 17% der bevolking. Voor de gemeenteraden bezaten ook de vrouwen het kiesrecht sedert het begin der eeuw, en hun voorhoede nam ijverig deel aan de opvoeding der massa's tot de ongewelddadige actie. Dit was in de eerste plaats het geval in het reusachtige district Bombay.

De vrouwen, schrijft Fr. Standenrath, nemen op vaak verrassende wijze deel aan de ongewelddadige vrijheidsbeweging. Gandhi's eigen vrouw, de energieke Kastoerbai, werkte met de meeste vrouwen en meisjes uit de Ashram zowel in de geheelonthoudingsbeweging der grote steden als bij de boycot van buitenlandse textielgoederen. Urenlang staan zij op post, om de leden der laagste klassen, vrijwel de enige die alcohol gebruiken, met vriendelijke woorden te waarschuwen voor het kwaad dat zij zichzelf berokkenen en te pogen hen er van terug te houden de drankhuizen binnen te gaan. Verder doen zij hun best er de vrouwen van af te houden, buitenlandse stoffen te kopen.

Somtijds bleven er slechts enkele vrouwen in de Ashram, net genoeg om de kinderen te verzorgen. Onder hen was een veertigjarige engelse admiraalsdochter, Miss Slade, die de indische naam Mirabai had aangenomen en in de afdeling hygiëne werkte. Behalve Kastoerbai en Mirabai had de grijze Mohammedaanse vrouw Rohana of Roxane de leiding in de woestijn Thar, ergens in het binnenland, bij de overtreding van het zout-monopolie. Onder de 60.000 min

of meer leidende Indiërs die in 1930 gevangen zaten, bevonden zich vele vrouwen, waarvan sommige door geheel India bekend waren. Dit was o.a. het geval met Anasuja Sarabhai, de zuster van een der rijkste indische fabrikanten Sheth Ambalal Sarabhai, een ware mensenvriend. Ook zijn echtgenote, Shri Saladelivi, een vrouw van uitnemende cultuur, die als voorzitter van het Congres in November 1930 gevangen genomen werd, werkte als vrijwillige strijdster in het miljoenenleger van Gandhi. Het spreekt vanzelf dat de engelse regering met lede ogen aanzag hoe de vrouwen van de indische aristocratie en de deftigste burgerfamilies aan de beweging deelnamen.

De enige vooraanstaande vrouw, die Mevrouw Standenrath tot haar leedwezen niet ontmoette, was Nandu, de 'indische nachtegaal'. Juist op de dag dat de Standenrath's in India aankwamen, scheepte zij zich in naar Amerika, dat zij van West tot Oost doorkruiste. Haar reis werd een ware triomftocht.

Onder de schandelijke lasterpraatjes die wijd en zijd over wat in India gebeurt, verspreid worden, zijn de fantastische overdrijvingen over de duizenden dieren, die jaarlijks aan de Kali-godheid ten offer gebracht worden, wel de walgelijkste. Het is waar dat dergelijke offers bij onbeschaafde en onwetende mensen in het binnenland nog wel voorkomen maar zij worden door alle ontwikkelden streng veroordeeld. Een Indiër beklagde er zich bij de schrijfster over dat zijn landgenoten om de enkele dieren die geslacht worden, in het Westen voor wrede monsters worden uitgemaakt, terwijl in de slachthuizen van Europa en Amerika gehele catacomben van runderen, enz. aan den Moloch maag geofferd worden.

Echter zo onschuldig als deze Indiër het voorstelt, is de

zaak niet. De secretaris der Jeugdliga te Dharwend schreef vol afschuw aan Gandhi, om hem te verzoeken zijn gezag te doen gelden teneinde tegen de toenemende dierenoffers op te komen. ‘Het vorige jaar werden er 26 van die onschuldige dieren geslacht, dit jaar waren het er 24, wat in geen eeuw voorgekomen was.’

Het zijn de zogenaamde Brahmanen van Dharwend die na honderden jaren deze wrede zede weer in zwang gebracht hebben. En er zijn er onder hen, die een bijzonder aandeel aan de ‘non-coöperatiedagen’ nemen en in khakikleding rondlopen. Het ergste van alles is, dat de vrouwen en meisjes gedwongen worden het slachten der arme dieren, dat op ruwe en wrede, wijze geschiedt, bij te wonen.

In zijn antwoord schreef Gandhi, dat, zo de voorstelling van den secretaris der Jeugdliga niet overdreven was, men niet betwijfelen kon of er viel een ernstige regressie naar het barbarisme te constateren. ‘Zo mijn veroordeling van deze offer-handelingen ook slechts een enkel dier van de slachting kan redden, zo wens ik dit met alle kracht die mij ter beschikking staat. Het schijnt in de laatste tijd mode te worden de mensen aan te moedigen tot dergelijke offers. Ik hoop dat de leden der jeugdliga's door geheel India in eensgezinde verontwaardiging tegen deze dierenoffers zullen opstaan en voldoende invloed op de openbare mening krijgen om dergelijke dingen te verhoeden.’

Gelukkig kwamen ook andere, betere berichten tot Mahatma Gandhi. Syt Gangadharrao schreef hem het volgende over het gebruik van dieren te offeren in Karnak. ‘Ik heb die offers zelf gezien en ofschoon ik toen nog niet geheel en al tot geweldloosheid bekeerd was, maakte de onmenselijke manier waarop de slachtingen voltrokken werden, diepe indruk op mij... Dierenoffers in naam van de gods-

dienst zijn thans vrij algemeen op jaarmarkten. Maar gelukkig beleven wij heden een omkeer. Gij weet, dat een prediking van Ahimsa de verste dorpen bereikt en haar werking uitoefent. In mijn eigen dorp Hoedhi hebben de oudsten besloten om van de jaarlijkse slachting af te zien... Zeker kan de openbare mening in de door ons gewenste zin worden beïnvloed. Ik bid tot God, dat Hij U ook verder voldoende kracht verlene.'

Behalve op de medewerking der jeugd rekende Gandhi in de eerste plaats op die der vrouwen om de beweging voor Ahimsa energiek door te zetten, ofschoon zij lichamelijk zwak waren: de strenge opsluiting der hindoe-vrouwen - en bij de mohammedaanse vooral het dragen van de sluier - is, volgens de mening van Gandhi en van vele ter zake deskundigen voor de grote vrouwensterfte in de steden verantwoordelijk. De t.b.c. vindt een dankbaar veld onder de vrouwen en eveneens nog andere besmettelijke ziekten. De sterfte onder hen is zo hoog, dat in het algemeen op 1000 mannen 950 vrouwen komen. In de grote steden zijn deze cijfers 1000 en 850, wat op zichzelf reeds begrijpelijk maakt dat van polygamie geen sprake is. Door geheel India heerst, met uitzondering van bij een paar mohammedaanse vorsten, de monogamie, ofschoon de Koran aan den man veroorlooft, vier vrouwen te hebben. De Hindoe, die zijn vrouw verliest, heeft het recht om te hertrouwen, terwijl de vrouw, wier man komt te sterven, levenslang weduwe moet blijven; zelfs zo zij enkel verloofd was en pas vier of vijf jaar oud is wanneer haar verloofde sterft, behoort zij zich aan die regel te houden.

Gandhi, die in vele opzichten de tradities hoog houdt, kant er zich fel tegen zodra deze leiden tot wreedheid. 'Door de macht van een vloekwaardige gewoonte hebben zelfs de

meest onwetende en onwaardigste mannen een voorrecht tegenover de vrouwen genoten, dat zij niet verdienen er niet behoren te bezitten.’ Twintig jaar geleden schreef hij in de ‘Social Reformer’: ‘Kleine meisjes te dwingen levenslang weduwe te blijven, is een ruwe misdaad, waarvoor wij Hindoes dagelijks boeten. Geen enkel indisch wetboek bevat een rechtvaardiging van die dwang. Een vrijwillige gelofte levenslang ongehuwd te blijven door een weduwe, die de liefde van haar levensgezel heeft ervaren, verleent aan het leven hogere innigheid en waardigheid, heiligt het huis en veredelt de godsdienst. Maar een door godsdienst of zede opgelegd weduwschap is een ondragelijk juk, dat het huis door geheime ondeugden ontheiligt en de religie verlaagt.’

Gelukkig komt door de verlichtingen, die Gandhi en andere sociale hervormers trachten te brengen bij de ontwikkelde Hindoes een snelle verandering tot stand. Maar het oude bijgeloof, dat de weduwe op de een of andere wijze schuldig moet zijn aan de dood van haar man of verloofde, al is het dan in een vroeger leven, is niet gemakkelijk uit te roeien. Immers, ook de hoogst-ontwikkelde Hindoe gelooft aan de wedergeboorte. En het is een van Gandhi's voornaamste verdiensten, dat hij, zonder zich om vijandige aanvallen te bekommeren, met onvermoeide energie poogt, in de ergerlijke positie der vrouw verbetering te brengen. Ook verzet hij zich tegen allerlei oordelen en gewoonten, somtijds door ernstige maningen en somtijds door spot en geestig sarcasme, naarmate hij dit voor wenselijk houdt. Het ijzige zwijgen, waarmee gewoonlijk de geboorte van een meisje wordt begroet, bestaat natuurlijk niet in de Ashram. Elk nieuw leven wordt er welkom geheten als een geschenk Gods.

Gandhi doet alles om zijn landgenoten te overtuigen dat de vrouwen het beste en edelste deel der mensheid zijn, 'de belichaming van opoffering en stilzwijgend lijden, deemoed, geloof en inzicht. Vaak is de intuïtie der vrouw treffender gebleken dan de aanmatiging van den man, en gebleken in geestelijk opzicht meerwaardig te zijn.'

De verandering, die de indische vrouw in korte tijd heeft doorgemaakt, is verbazingwekkend. 'Welk een overgang: de vrouw van vroeger, stil en verdroomd binnenshuis zittend in haar lange gewaden en die van nu, in praktische korte kleding, behulpzaam bij het overtreden van het zoutmonopolie, of bij het posten voor de drankhuizen en manufactuurwinkels. Zijn dat dezelfde vrouwen en meisjes, die wij konden bewonderen bij hun schilderachtige dansen, zoals de hogere klassen ze in de familiekring uitvoerden en die de prachtige plooiënworp van de indische gewaden zo goed deden uitkomen?'

Waarlijk, de indische vrouwen mogen niets van de ruwheid der engelse suffragettes hebben, in ijver, hartstocht en onversaagdheid streven zij deze voorbij.

2. Indische gastvrijheid

Een van de aantrekkelijkste eigenschappen van de Hindoes is - al schijnt dit met de ritus der dier-offers in tegenspraak te zijn - hun grote liefde voor dieren. Natuurlijk staat deze in verband zowel met hun geloof aan de zielsverhuizing, als met hun vegetarisme; in hun voedsel komt geen enkel bestanddeel van dode dierlichamen voor en ook spijzen, die de kiem van het leven bevatten, worden niet genuttigd. Deze liefde tot de dieren voert er onder anderen

ook toe, dat de priesters en de leden der hoogste kasten van de Jainas voor hun gelaat aldoor een sluier dragen of een dun khaddargewaad, om niet door hun adem een of ander klein insect te doden. En de grond voor hun voeten slaan zij met hetzelfde doel zachtjes met palmbladen of struisvogelvederen of laten dit doen door den dienaar die hun voorafgaat. Dit lijkt den Europeaan misschien overdreven toe, maar het is de natuurlijke ontwikkeling van hun liefde tot dieren, die al vele eeuwen lang bestaat. India had voor duizenden jaren reeds wetten tot bescherming van dieren, zoals Europa ze misschien over een paar eeuwen zal hebben.

Mevrouw Standenrath geeft echter toe, dat de Hindoes door de bittere ellende waarin zij leven niet overal op de hoogte van de humanitaire beschaving staan. In het algemeen echter is de behandeling der dieren uiterst zachtzinnig. De 'heilige' koe is het symbool van de eenheid des levens, die tot de grondbeginselen van de hindoese godsdienst behoort.

Enkel de Europeanen, die reeds jaren lang vegetariër zijn, hebben toegang tot de hindoese families. Maar dan worden zij ook met de grootste gastvrijheid ontvangen. Zo de gastheer welgesteld is, zoals grote kooplieden en fabrieksbezitters gewoonlijk zijn, dan is die gastvrijheid eenvoudig onbeschrijfelijk, en het is verwonderlijk in hoe hoge mate de kleinste verlangens van de gast geraden worden. Het feit van maandenlang in Gandhi's Ashram te wonen, bezorgde ons een zo groot aantal uitnodigingen dat wij er veel meer kregen dan wij konden aannemen en men ons de poorten van heiligdommen en tempels opende.

Het indische klimaat eist ruime en luchtige vertrekken, wat tot een zekere praal in de bouwtrant leidt. In de slaap-

vertrekken der gezinnen en de logeerkamers heeft iedereen zijn eigen badkamer met een klein marmerebad. De indische tropenbedden zijn zo vervaardigd, dat zij een weinig heen en weer wiegen aan metalen stangen, wat de slapenden verkoeling brengt. Overal, aan de balkons, de galerijen en terrassen, vindt men het swastika-kruis in hout of steen, evenals het overal terugkeert in de meest-verschillende materialen: zelfs in het patroon der wand-tapijten geweven en in de versieringen van het vaatwerk en de sieraden aangebracht. Volgens de indische religie is het een oeroud arisch symbool van de stralende zon.

Van huis uit koestert het gehele volk liefde voor pronk en pracht, niet slechts de aanzienlijken maar ook de geringen. En in die liefde tot schoonheid leeft overal een geestelijk element.

In schrille tegenstelling tot de vaak waanzinnige luxe der rijken staat de armoede der arbeiders in de grote steden en der boeren op het platteland. In de steden leven de arbeiders doorgaans in vier- en vijf-verdiépingen hoge huurkazernes, waar van de straat uit slechts weinig licht binnenkomt. Deze woningen, die uit een grote en een kleine ruimte bestaan, - in dit laatste vertrekje heerst bijna volledige duisternis - worden ook bewoond door kleine beampten, onderwijzers en winkeliertjes, die geen eigen huis bezitten. Soms woenen bijna honderd families in zo'n huurhuis in de armelijkste omstandigheden.

Welk een contrast met de prachtige paleizen der rijken, die ons een sprookje uit de duizend en één nacht toeschijnen. De maaltijden neemt men in de vertrekken op de begane grond, waar in een grote, vierkante hof een ruisende fontein vaak voor verfrissing zorgt. Wanneer de zon ondergegaan is en een violette schemering over de dakterrassen

en loggia's ligt, is het effect nog wonderbaarlijker. De trappen in deze paleizen zijn bijna altijd aan de binnenkant van het huis zichtbaar; wegens de hitte zijn ze niet in een besloten ruimte ingebouwd, maar een sierlijke steunleuning vormt inplaats van de zijmuur de inlijsting naar het marmeren vierkant van het huis. Van deze trappen af zweeft de blik verrukt naar de met palmen begroeide binnenplaatsen tegenover de trappen, en zwerft van alle verdiepingen door de glansrijke woonvertrekken als door een glazen huis. Men heeft het gevoel in een feeënwoning te zijn. Van de ruime hal beneden met haar wonderbare antieke glasschilderingen tot aan de fijne ivoeren en paarlemoeren ornamenten, waarmee de muren zijn ingelegd, de tere mozaïkvloeren, waar de vrouw des huizes ons begroette, tot aan de luchtige dakterrassen, bewondert men in elk detail een verfijnde smaak. En daarbij overal het streven om aan de gasten een of andere attentie te bewijzen. Personen, dingen en ruimten schijnen van dit streven vervuld.

Hoe geraffineerd de aesthetische kant des levens is, kan men aan de volgende inrichting beoordelen. Met gekleurde poeders strooit men op de vloeren verschillende figuren van bloemenranken met takken of vruchten, die op de witte of kobaltblauwe ondergrond een verrukkelijk effect maken. Deze figuren ontstaan met onbegrijpelijke snelheid, als door toverij. De bloemen en ranken slingeren zich om oude, eerwaardige spreuken in het sanskriet; somtijds worden ook uit honderden gloeilampjes de namen der filmhelden uit het Westen gevormd.

De verschillende volkstalen vond Franciska Standenrath, ofschoon zij tamelijk goed sanskriet kende, ontzettend moeilijk. Het percentage der analfabeten is in India dan ook vrij hoog, een ander deel kan zijn taal wel lezen, echter

niet schrijven, daar de moeilijkheden te groot zijn. Vooral de schrijffletters van deze ‘prakrits’, zoals de volkstalen genoemd worden, zijn zelfs voor hen die de drukletters kennen, nog moeilijker dan bijv. het arabisch, dat toch ook van links naar rechts gelezen wordt.

Wanneer de engelse druk eens is afgeschud, zal zonder twijfel het volksonderwijs grote vorderingen maken. Reeds thans vindt men onder de vooraanstaande nationalistes verwonderlijke talenkennis en belezenheid.

De gastvrijheid der Indiërs is zó groot, dat men voor niets wat hun huis bevat zijn bewondering durft uit te spreken, daar de huisvrouw het u dan onmiddellijk ten geschenke wil geven. En wanneer men weigert, dan vindt men het plotseling terug tussen zijn bagage in de auto.

Maar niet enkel door vrijgevigheid munt de indische gastvrijheid uit. Het meest bewonderenswaardige in haar is de buitengewone zorg, waarmee de vreemde gast wordt behandeld. Bij Mahatma Gandhi nam die gastvrijheid aandoenlijke vormen aan. Telkens vroeg hij aan Francisca Standenrath of zij tevreden was met de spijsen die haar en haar man werden voorgezet. Ondanks de ontzettende verantwoordelijkheid voor een vrijheidsbeweging, die juist gedurende het verblijf der oostenrijkse gasten met onstuimige golven tegen de engelse wereldheerschappij aanbeukte, vergat Gandhi nooit te informeren of men er wel aan gedacht had het weense brood, waaraan zij gewend waren, voor hen te bakken en hun mee te geven wanneer zij bij anderen te gast waren gevraagd.

Op vierkante, tenauwernood decimeter-hoge bankjes zitten de etenden naar indische trant met gekruiste benen, vóór hen de blinkende metalen tali, somtijds zo groot als een wagenrad, dicht bezet met een aantal kommetjes van alle

grootten. Overblijfselen worden nooit tot een volgende maaltijd bewaard; de ritus verbiedt het, wat zijn grond heeft in de tropische hitte. Men geeft de klieken dadelijk weg aan de armen of aan de hongerige honden, die in grote getale door de straten zwerven.

Ook in de grote zaal van de Ashram-kolonie, waarvan de leden beurt om beurt het gezelschap bedienen, zitten de etenden op hun hurken in lange rijen tegenover elkaar. En Bâ, de echtgenote van Gandhi, die allen ‘moeder’ noemen, speurt naar alle kanten of alles in orde is en heeft voor allen een kleine attentie of een vriendelijk woord.

3. Gandhi's Ashram, als een voorbode van het Koninkrijk Gods

Temidden van de algemene beroering in India, zelfs toen de burgerlijke ongehoorzaamheidscampagne haar hoogtepunt bereikte, was Gandhi's Ashram een paradijs van vrede. Welk een heilige rust kwam over de aanwezigen, wanneer Gandhi van zijn avondwandeling, die gewoonlijk bij het licht der sterren plaats vond, de avondaandacht hield, terwijl uit het hindoese dorp in de nabijheid gezang en klokkengelui klonk. Met begeleiding van indische strijkinstrumenten werden de mooiste hoofdstukken uit de Bhagavad-Gita voorgedragen. Daarna hield Gandhi een korte rede, hetzij over een fragment van de voorgelezen hymne, hetzij over een of ander christelijke of mohammedaanse tekst. ‘Wat altijd weer opnieuw trof, was zijn grote verdraagzaamheid tegen alle monotheïstische godsdiensten - een verdraagzaamheid, die hij ook van zijn aanhangers verlangde.’ Voor hem waren de verschillende belijdenissen alle

wegen tot het ene doel; vandaar dat hij niet probeerde bekeerlingen te maken, maar een ieder aanraadde te proberen een beter aanhanger van zijn eigen godsdienst te worden.

Na de gemeenschappelijke avond-aandacht placht Gandhi zich terug te trekken uit het gezelschap. Soms had hij dan nog een ziekenbezoek af te leggen - hij was de arts, zowel der lichamen als der zielen van de gehele buurt. Andere keren legde hij zich neer op zijn rustbed voor zijn bungalow en praatte nog een poosje met zijn volwassen zoons en intieme vrienden. Dan kwam een zijner secretarissen met een ontzaglijke bundel papieren en zijn nachtelijke arbeid begon. Hij gunde zich ten hoogste drie uur slaap om alles te kunnen doen wat hij nodig vond om de honger-districten te hulp te komen of maatregelen te beramen in het belang der paria's.

De gewoonte bestaat in India, om europese vrienden die een indische levenswijze aannemen ook een indische naam te geven.

In de Ashram wordt iedere vrouw door jongeren en vrouwen van gelijke leeftijd 'zuster' genaamd; door ouderen 'dochter'.

Mevrouw Standenrath had al enige malen aan den Mahatma gevraagd haar ook een indische naam te geven daar de kinderen moeite hadden met het uitspreken van haar europese naam. Op een avond kwam hij naar haar toe, legde zijn koele hand op haar hoofd en zeide vriendelijk dat hij haar 'Savitri' *) zou heten.

*) Gandhi noemde haar Savitri of Savitriben, omdat zij het leven van haar man, die een ernstige malaria-aanval had doorgemaakt, door haar uitstekende verpleging gered had.

De laatste avond die de Standenrath's bij Gandhi doorbrachten, hield deze zijn wekelijkse zwijgdag. Toen Francisca zich bewust werd dat zij van morgen af deze grote, zuivere ziel, die zo verwonderlijk goed paste bij het heroïsche landschap, niet meer zou zien, kwamen haar de tranen in de ogen. Zodra de Mahatma dit merkte, schreef hij op het notitieblok dat hij op zijn zwijgdag altijd bij de hand had, met potlood de woorden: 'schrei niet, blijf gezond, en kom net wanneer je wilt terug.'

Bij de poort van de gevangenis van Sabernati, bleef Gandhi die met andere vrienden zijn gasten uitgeleide had gedaan, plotseling staan, legde met een vast en plechtig gebaar zijn hand op Francisca's hoofd en gaf haar zijn zegen met een blik waarin alle goedheid der wereld lag. En met een laatste gebaar nam hij zwijgend afscheid.

Bijlage IV**Enige bijzonderheden uit het boekje van Horace Alexander 'India since Cripps'**

Over het tijdvak van Juni 1941 tot September 1942 zijn wij thans*) uitvoerig ingelicht door het Pinguinboekje van Horace Alexander 'India sedert Cripps'. De schrijver zegt dat het hem mogelijk is geweest, door een mengsel van geduld en voorstellingsvermogen de staat van zaken in India te begrijpen: door het geduld dat je zegt 'zo je mij verliest, is alles verloren', en door het voorstellingsvermogen, dat eraan herinnert: het is hun land en niet het mijne, en velen van hen zijn uiterst bekoorlijke mensen van wie wij veel konden leren - zelfs misschien hoe de mensheid te bewaren voor zelfmoord, zo we beter in staat waren om iets te leren.'

Wat echter moeilijk te leren valt, is Gandhi door en door kennen. Na vijftien jaar met hem te zijn omgegaan, zou H. Alexander nog niet durven beweren dat hij Gandhi doorziet. Wat allen van hem weten is, dat hij in hart en nieren pacifist is. Zijn pacifisme betekent echter in het minst geen neutraliteit of berusting. Volgens zijn overtuiging is de ongewelddadige tegenstand de daadkrachtigste ter wereld.

Misschien heeft Gandhi één ogenblik gedacht dat de Japanners India zouden bevrijden. Maar hij is spoedig van die vergissing teruggekomen. Wel echter was hij ervan over-

*) In Juni '46.

tuigd dat de tegenwoordigheid der Engelsen tot een japanse inval zou voeren. En al mocht dit niet het geval wezen, dan zou een vrij India de Jappen oneindig beter kunnen weerstaan dan een geknecht India^{*)}, Zijn raad aan de indische natie was ongewelddadige tegenstand en absolute weigering om welke arbeid ook voor de invallers te verrichten. In Juli 1942 richtte hij een oproep tot de Japanners, waarin hij hun in sterke woorden hun aanval op China verweet en hen waarschuwde tegen de illusie te geloven dat zij in India welkom zouden zijn.

Dank zij Gandhi kregen de Jappen inderdaad geen hulp van de Indiërs. Wel was echter de hevige campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid in 1942 een gebruik maken van Engeland's benarde positie, wat niet anders kon dan bij de Britten kwaad bloed zetten. Gandhi's bedoeling mocht dan zijn niet Engeland te dwingen, maar de Engelsen te overtuigen - dit bewees dat hij geen voorstelling had van zijn actie op de-Engelse psyche. Gandhi's arrestatie en die van talrijke andere leiders werd gevolgd door een epidemie van gewelddaden, als sedert 1930/'31 niet was voorgekomen. 250 spoorwegstations, 500 postkantoren en 150 politieposten werden vernield of ernstig beschadigd. De verliezen der Engelsen werden op meer dan 900 aangegeven, die der Indiërs op het twintigvoudige.

Het is niet algemeen bekend geworden dat 20.000 werkers in de belangrijkste munitie-fabrieken in 1942 in staking gingen, verklarend dat zij de arbeid niet meer zouden opnemen eer een nationale regering gevormd was. Maar toen het na veertien dagen bleek dat hun voorbeeld niet gevolgd

*) Later veranderde hij van mening, de reden ervoor is echter niet geheel duidelijk.

werd en de 'bliksemstraal' van het Congres was mislukt, namen zij de arbeid weer op en de beweging zonk ineen.

Toen Gandhi merkte dat van een oplossing geen sprake was en de verbittering aan weerszijden toenam, ging hij over tot het enige middel, waarvan hij uit ervaring wist dat het de atmosfeer in hem zowel als buiten hem zuiverde: hij legde zich een vasten van 21 dagen op, zowel in de hoop het gemoed van den Onderkoning te verzachten, als de indische strijders te bewegen zich te reinigen van hun hartstochten en betere middelen te vinden om hun landgenoten te dienen.

Gandhi's vasten had althans de uitwerking, dat sedert Maart 1942 India vrediger gestemd werd.

Wat den Mahatma zelf betreft, zo kreeg H. Alexander, die hem gedurende de laatste dagen van zijn vasten in zijn gevangenis *) te Poena bezocht, de indruk dat rondom hem bij zijn bloedverwanten en zijn vrienden een atmosfeer van diepe vrede heerste en zijn bezoekers hem verlieten met gevoelens van hoop, vreugde en geestelijke moed.

Het kwade was nog sterk en machtig aan alle kanten, maar het goede, ofschoon ternauwernood zichtbaar, werd geweten de winnende kracht te zijn.

Men moet een vast geloof hebben in de goddelijke Voorzienigheid, om in het aangezicht van de indische toestanden daarvan overtuigd te blijven. Hongersnood is in India, in Bengalen vooral, een chronisch verschijnsel geworden. 'Zo de statistieken juist zijn,' meende de Commissaris van de voedselvoorziening in de Raad van den Onderkoning in Augustus 1942, 'dan is de productie van rijst van 1912 tot 1941 bijna onveranderd gebleven, terwijl de bevolking

*) Men weet dat Gandhi in het paleis van den Agha gevangen zat.

van 311 tot 388 miljoen toenam. In Bengalen is de productie per hoofd in dertig jaar met 70 lbs. gezonken. Hoe zou er dan geen hongersnood zijn?’

En hoe kan het anders of bezorgdheid voor het lot van zijn volk, dat dag en nacht aan Gandhi's hart knaagt, stelt elk ander vraagstuk in de schaduw?

Horace Alexander behoort niet tot hen die India een dominion-status willen geven. India en Groot-Brittannië moeten bondgenoten worden en de eerste taak voor die bondgenoten moet zijn, hulp te brengen aan de verhongerende miljoenen. In dat streven moeten alle mensen van goede wil zich verenigen en het profetisch inzicht van Gandhi moet samensmelten met het politieke gezond verstand van de Britten.

In hoever de onderhandelingen van de laatste maanden het stichten van een bondgenootschap tussen Groot-Brittannië en India ten doel hebben, weten wij niet. Wel echter weten wij, dat op de hongersnood van 1942 die van 1946 is gevolgd. En we weten ook dat zij vermeden had kunnen worden, zo de Engelse regering bijtijds had ingegrepen.

In die jaren echter is een nieuwe bondgenoot voor het verhongerende volk van India opgekomen. Die bondgenoot is Indonesië. Sharir heeft onlangs aan Nehroe 500.000 ton rijst aangeboden: Indonesië zou die ter beschikking stellen aan de indische hongerdistricten in ruil voor machines en landbouwwerktuigen.

Ik schrijf dit op Pinksteren. En in de Pinksterpreek die ik vanmorgen hoorde, was natuurlijk veel sprake van ‘de Heilige Geest, die God uitstortte in twaalf volgelingen van Christus op het Pinksterfeest en van die dag af voortdurend uitstort op de mensheid’. En ik moest denken aan Gandhi, immers, zo in één mens van deze tijd de voortdu-

rende aanwezigheid van de Heilige Geest duidelijk is, dan is het in den Mahatma.

Is het niet treffend, dat twee zo verschillende mensen als Mevrouw Standenrath en Horace Alexander beiden zo sterk onder de indruk waren van de bijzondere sfeer van mildheid, liefde en vrede die om Gandhi heerste, zodat alle aardse beslommeringen en droefenissen hun scherpte verloren en het gemoed een voorsmaak proefde van het Koninkrijk Gods? Van kind af ervoer Gandhi uitstortingen van de Heilige Geest, die hem zijn fouten en zwakheden als ondragelijk deden gevoelen. Zo was het toen hij als kind aan zijn vader bekende een geldstuk gestolen te hebben en toen hij zich losmaakte van de slechte vrienden die hem verleidden om vlees en alcohol te gebruiken. Zo was het toen Ruskin's 'Unto this last' in hem een visioen deed opkomen van de broederlijke samenleving. Telkens ervoer hij met een schok dat onrecht en verdrukking heersten op aarde, en wist hij niet te kunnen leven zonder ze te bestrijden. En al duidelijker werd het hem, dat de enige strijdwijze waardoor men hopen kon verdrukking en onrecht te overwinnen, de ongewelddadige is, die poogt het gemoed van den geweldenaar en den onderdrukker te vermurwen door hem kwaad te vergelden met goed. Eerst in Zuid-Afrika en later in India leerde hij zijn aanhangers zich met onbuigzame volharding tegen elk onrecht dat hun werd aangedaan, te keren, maar ook zichzelf voortdurend te louteren van slechte driften, zoals haat en wrok. Wanneer Gandhi bemerkte, dat hij de beweging niet meer in de hand had en de verbitterde massa's, ondanks zijn uitdrukkelijke waarschuwingen, overgingen tot gewelddadigheden, zette hij liever de campagne stop dan toe te laten dat zij langs deze banen voortschreed. Voor hem was het niet in de

eerste plaats de zaak of India haar vrijheid en onafhankelijkheid zou veroveren, maar de vraag hoe het dit zou doen. Enkel een strijd, die in Ahimsa gevoerd werd en door met vreugde gedragen lijden gekocht, zou India uiteindelijk een vrijheid verzekeren, die voor haar evenals voor Engeland een zegen zou zijn.

Elke beproeving en teleurstelling die Gandhi doormaakte, elke vergissing ook, versterkte hem in deze overtuiging en werd tot een nieuwe bron van loutering en kracht in hem. En hoe meer hij gelouterd werd van menselijke zwakheden, des te vollediger nam de Heilige Geest bezit van hem, zoals hij dit in vroeger eeuwen van vele heiligen gedaan had. Des te onweerstaanbaarder werd zijn aantrekkingskracht voor alle eenvoudigen en reinen van harte, voor kinderen en voor dieren, die de blik zijner ogen, het gebaar van zijn hand en de klank van zijn stem met zacht geweld hield gevangen. En des te groter werd zijn vermogen, om alle tijdelijke dingen een maatstaf aan te leggen, die vrij was van toevallige en voorbijgaande omstandigheden, omdat hij ze allen zag in het licht der eeuwigheid. De Heilige Geest had een vaste woonstee in hem gevonden en stortte zich van hem in anderen uit.

Er is in de laatste jaren gegronde aanleiding geweest om twijfel te voelen, of Gandhi de bevrijding van India nog zou beleven. Ettelijke keren brachten ernstige ziekten of langdurige vasten hem aan de rand van de dood. Na de laatste voorstellen der engelse regering kon men echter hopen dat Gandhi toch nog het begin der verwezenlijking zal beleven van het doel, waarvoor hij tientallen jaren lang heeft gestreden en de zwaarste offers gebracht, die een mens van zijn aard kon brengen, die van zijn volk aan te

voeren op de weg van oneindig lichamenlijk en geestelijk leed.

Toen Gandhi de voorstellen onder de ogen kreeg, die Atlee in het Lagerhuis en Lord Wavell te Delhi bekend maakten, moet hij gezegd hebben: 'Zij bevatten de kiem om dit land van smart te veranderen in een land zonder smart en lijden.'

De voorstellen zijn van een ingewikkeldheid, die het onmogelijk maakte ze in enkele woorden uiteen te zetten. M. Joesoef noemt ze in 'Indonesia' van 8 Juni: 'een meesterstuk van politiek compromis, dat ondanks de vele nadelen tot een brug kan dienen om over het dode punt heen te komen.' Aan zijn artikel ontleen ik het volgende:

Volgens deze voorstellen wordt India een Unie, samengesteld uit de vorstendommen en de provincies, die de bevoegdheid zal hebben om de defensie, de buitenlandse politiek en het verkeer te regelen. De vorstendommen en de Mohammedaanse Bond blijven een bevoorrechte positie innemen, tot grote teleurstelling van het Congres. De vorstendommen blijven een hinderpaal vormen tegen elke democratische vooruitgang en pas wanneer een voorlopige indische regering tot stand gekomen is, zal een einde gemaakt kunnen worden aan de middeleeuwse toestanden die in vele - niet alle - vorstendommen nog heersen.

Een ander bezwaar der nationalistes is, dat in de toelichting elke duidelijke omschrijving van de bevoegdheden der voorlopige regering ontbreekt. Het Congres heeft daarom besloten zijn definitieve mening over het gehele plan nog op te schorten en Gandhi heeft na het lezen der toelichting verklaard, dat het plan geen conclusie heeft.

Met dat al is het toch een stap in de goede richting, die tot verdere stappen leiden moet. En het vervult ons, Neder-

landers, met schaamte en droefenis dat in hetzelfde nummer van 'Indonesia', waarin M. Joesoef schrijft over een 'nieuw plan voor India', in een redactioneel artikel de vrees wordt uitgesproken, dat de onderhandelingen tussen Sjarir en Dr. van Mook zijn vastgelopen, daar de nederlandse voorstellen onaanvaardbaar zijn.

Juni '46.